

ماهوار مئگزین

قہمیتی

حیدر آباد

نومبر 2018

ٿرم سو ڪھڙو ۽ خود ڪشين جو وڌندڙ رڄاڻ

Our Services

◆ Hair Cuts ◆ Pedicure ◆ Styling ◆ Color
◆ Treatments ◆ Manicure ◆ Texture
◆ Bridal Make-up

For Women

◆ Hair Cuts ◆ Color ◆ Groom
◆ Trim ◆ Texture

For Men

RASHID
SALON
UNISEX

Shop #320 ,
Level-3 Park Towers, Karachi

0213-5876912, 5876913

ستاء

04	ایدیتوریل	
05	راء ۽ تبصرا	
07	ہمسريء ۾ ہمسفر ٿي	
11	تاریخ جي آئینی ۾	
بنیاد پرستی ۽ اسلامی دنیا		
13	مسلم شمیر	
15	زبون حال بتجی ویل میان گاجی کھاؤ جا مقبرا	
18	مدثر کھاؤڙ	
	ادب	
13	سنڌ جي سیاسی تاریخ- سنڌ اقتدار ۽ مفاد	گل محمد عمراثی
15	علم جي سوانح عمری	داڪټر پیار علی جتوئی
18	فاسزم خلاف هڪ نظر	یوسف سنڌی
	سماجیات	
19	ملک ۾ جمہوریت لاءِ قربانی ڪنهن ڏني	محمد وارث عباسی
21	میہڑ جي امز مریم ملاح جي درد ڪھائي	دریا خان جھٹیال
	اکری سئو وکری	
22	شاه لطیف بیت، پهاكو، مختصر ڪھائي، نظر	پروفائل
23	سُر، ساز ۽ آواز جو سنگم: سوز هالائی	سلیم چنا
	آن لائن وٽ ارم	
24	تاج بلوج ڳالهائی ٿو	ارم محبوب
	كتاب تي تبصره	
26	متی	غلام علي گل
	سلسلیوار ناول	
28	رنگ گرھٺ	ضراب حیدر
	ڪھائيون	
31	نامرد	داڪټر اعجاز سمون
34	تی. وي دانشور	انور شیخ
36	دردن ڏکيو ويس.	محبوب سنڌی
37	مختصر ڪھائيون	
	شاعري	(نظم، غزل، گيت، نشي نظم)
38		
41	پينتنگ	شكفت شاه
	تريولاك	
42	زنڌگي جو محل	اعجاز منگي
44	نيو ڀارڪ ۾ ئون ڏينهن	Zahede Abro

مئنجنگ ايدبیتر: داڪټر شمس صدیقی
ايدبیتر: زاهده ابرو
جوائنت ايدبیتر: ارم محبوب
سب ايدبیتر: طفیل گاد
خصوصی عیوضی: محمد راہب ڳاہو
سوشل ميديا ڪوآرڊینيٽر: علی کھاؤڙ

مئنجر مارڪيٽنگ: غلام سرور (شيخ سنڌي)
سرڪيوليشن مئنجر: قمر ٿڳڙ
ڪمپوزنگ: سليم سولنگي
ڊيزائن ۽ لي آئوت: رابيل عزيز
سوال ڊستريبيوٽر: راچپر برادرز
آفيس ائبريس: بي 49 شريف اسڪواير
حسين آباد حیدر آباد سنڌ
فون: 022-3820363
فيڪس: 022-3820363

اي ميل: humsari.sindh.pk@gmail.com
ويب سائٽ: www.humsari.com

Volume: 04
Number: 11
November, 2018
Regd. No: 3160-A Copr.

قيمت: = 100 روپيا
هي پرچو زاهده ابرو
خوشبو پرتننگ پريس حیدر آباد تان
چائني پترو ڪيو.

ایدیتوریل

ڏکار ۽ ٿرم وڌندڙ خودکشی ۽ رجحان

ٿر ۾ ڏکار جي صورتحال گذريل ڪيترن سالن کان مناسب مقدار ۾ مينهن نه وسٹن ڪري تمام گپتير ٿي وئي آهي. ڏکار واري صورتحال جي ڪري نه رڳو انسان پر چوپايو مال به بک مردي رهيو آهي ۽ ڏبرو ٿي ان حالت تائين پهچي ٿو وڃي جو هو پنهنجي مالک کي ڪجهه ڏيڻ بجاء مٿس بار بطيجي پوي ٿو. ٿر ۾ هن وقت مون سون وارين برساتن نه پوڻ ڪري اهو طبعو جنهن جو گذر سفر مال ۽ زراعت تي آهي ابتريءِ جو شڪار آهي. اهڙي صورتحال ۾ غربت جو انتها درجي تائين پهچن، مال جو مرن ۽ ڳريپ وارين عورتن کي صحيح غذا نه ملڻ سبب ڪمزور ٻارن جو پيدا ٿيڻ ۽ پوءِ جلد ئي مردي وجڻ عام آهي. انهن سڀني گالهين اتان جي غريب عوام جي نفسيات تي تمام گھٺا منفي اثر ڇڏيا آهن. غربت انهن غريب مارن جي برداشت کي بنھه ختم ڪري ڇڏيو آهي، جنهن جي ڪري خاندان اندر نديين ضرورتن جي پوري نه ٿيڻ تي چڪتاڻ پيدا ٿي پوي ٿي، جنهن جو اثر مرد ۽ عورت پنهن تي هڪ جهڙو ٿي رهيو آهي. جيئن ت ٿر ۾ مرد ۽ عورت پئي جسماني مشفت ڪري زندگي، جو گاڏو گھلين ٿا ۽ غذا جي گھٺائي، صاف پاڻي، جي اٺھوند، پارن لاءِ ڪير ۽ غذا جي کوت سندن جيئن جي تمنا کي متاثر ڪيو آهي. انهن سڀني پريشانين اتان جي ماڻهن کي مختلف قسمن جي دٻاءِ جو شڪار ڪري ڇڏيو آهي جنهنجي هو مختلف طریق سن پنهنجو گذر ڪرڻ لاءِ ڪڏهن وياج تي قرض کشن ٿا ته ڪڏهن مائڪرو فناسن بينڪنگ کان قرض کشن ٿا. اهي ادارا ۽ ماڻهن کين قرض ته ڏين ٿا پر کين ڪوبه لائھ عمل نتا ڏين ته ان ورتل قرض کي هو ڪيئن استعمال ڪندا جنهن مان کين فائدو ٿي سگهي. ان ڪري اهي مارو ماڻهن ان قرض جي شيطاني ۽ منحوس چڪر ۾ قاسي ٿا پون ۽ کين اتان نڪرڻ لاءِ ڪابه راهه نشي ملي. حڪومت به ٿر جي ماڻهن جي ساهتا ڪرڻ ۾ ڪامياب نظر نشي اچي. اٿپوري پلاننگ ۽ غير متحرڪ ماڻهن جي تيمن اتي ڪوبه اهڙو ڪم نه ڪري ڏيگاري ۽ جنهن سان ٿر جهڙي علائقي کي انهن مسئلن مان آجو ڪري سگهجي. اتان جي عوام اهڙي صورتحال کي پوچي ايترو ٿن نفسياتي دٻاءِ جو شڪار ٿي وئي آهي جو گذريل پنجن سالن ۾ تقريبن 430 ماڻهن جن ۾ مرد، عورتون ۽ پار شامل آهن خودکشي ڪري پنهنجي زندگي، جو ڏيئو پنهنجن هتن سان اجهابو آهي. هن وقت ٿر ۾ ماڻهن اندر کوهه ۾ ٿيو ڏيئي پنهنجي زندگي، جو انت آڻڻ وارو رجحان وڌي رهيو آهي. جڏهن ڪاما پنهنجي جگر جي ٽكري کي په وقت ماني، ڳيو نشي ڏيئي سگهي يا ڪو پي ۽ پنهنجي ٻارن جي ضرورتن کي پورو ڪرڻ لاءِ ڪنيل وياج تي قرض نتو لاهي سگهي ته ان وڌ ان کانسواءِ بيو ڪوبه چارو نتو بچي ته هو پنهنجي زندگي، جو انت آڻي ڇڏي.

ٿر ۾ جڏهن به ڏکار واري صورتحال پيدا ٿي آهي تڏهن اتان جي عوام ۾ خودکشي، جو رجحان به وڌيو آهي، پر ماضيءِ ۾ اهي انگ اکر عوام تائين صحيح صورت ۾ پهچي نه سگهندآ هئا. هائي صورتحال تبديل ٿي چڪي آهي سوشل ميديا ۽ سماڻت فون جي ذريعي اهڙو هر ڪيس عوام آڏو اچي وڃي ٿو. جنهن سان نه رڳو ٿر جي پئتي پيل حالتن جي خبر پوي ٿي ۽ اتان جي ماڻهن اندر بنڍادي طور غربت جي ڪري مايوسيءِ سبب موت کي ڳللي لڳائڻ وارين حالتن جي به خبر پوي ٿي.

اهڙي صورتحال کي ڏسندی حڪومت سند ٿر جي ڪيترن ٿي علائين کي ڏکار ستيل قرار ڏنو آهي ۽ انهن غريب خاندانن جي ساهتا لاءِ ڪشك به ورهائڻ شروع ڪئي آهي. اهو به سٺو ڪم آهي، پر هتان جي ماڻهن جي صورتحال کي بهتر بنائڻ جي ايجان وڌيڪ ضرورت آهي. ان لاءِ ضروري آهي ته جنهن شي، تي سندن زندگي، جو آذار آهي ان کي به بچايو وڃي. سندن چوپائي مال کي بچائڻ لاءِ حڪومتي سطح تي ڪا پاليسي جو ٿي گين مال لاءِ سستو چارو ۽ صاف پاڻي فراهم ڪيو وڃي. ان کانسواءِ مال جي مختلف بيمارين خلاف ويڪسينيشن به ڪئي وڃي ته جيئن مال جي قوت مدافعت وڌي سگهي. ان کانسواءِ ڊاڪٽرن جون موبائل ٿيمون جن ۾ ايم بي بي ايس ڊاڪٽرن سان گڏ ويٽرنزي ڊاڪٽرن جي موبائل ٿيمن گي اماڻيو وڃي ته جيئن انهن علائين ۾ وڃي انسانن ۽ چوپائي مال کي بنڍادي صحت جون سهولتون فراهم ڪن جتي کين اسپٽال جون سهولتون ميسر ناهن. اسپٽالن ۾ ڊاڪٽرن جي موجودگي ۽ دواين جي استاڪ کي يقيني بثايو وڃي. ان کانسواءِ صاف پيئڻ جي پاڻي، لڳايل پلاتن کي جيڪي هن وقت خراب حالت ۾ آهن مرمت ڪري کولييو وڃي. ڳريپ وارين مائين کي مخصوص سجاڳي ٿيمن ذريعي اڳاهي ڏني وڃي ته هو پنهنجي غذا ۾ ڪهڙيون مقامي سطح تي موجود شيون ڪائي پنهنجي غذاي ڪمي، کي پورو ڪري سگهن ٿيون. ان کانسواءِ اتي نفسيات جي ماهر ڊاڪٽرن جون ٿيمون به موڪليون وڃن ته جيئن اهي اتي خودکشي، جي وڌندڙ رجحان کي معلوم ڪري ان جو صحيح تجزيو ڪري سگهن ۽ مايوس ماڻهن کي امداد فراهم ڪري سگهن، اهڙا ڪجهه قدم ڪطي ٿر ۾ خودکشي، جي رجحان کي قابوءه ۾ آڻي سگهجي ٿو.

همسری ۾ همسفر ٿي

آءُ ونجيون خیال دل جا

خط جي متن سان ايدیتر جو متفق هجت ضروري نه آهي

رجهان ۽ ان جا سماج تي اثر مضمون بهترین لڳا. آن لائين وٺ ارم پنهنجو مئ پاڻ اهي. ان سان گذ شاعري جو پيچ بهترین لڳو، جنهن ۾ جاويد شيخ، تاج بلوج، امداد حسيني، اداس لند جي شاعري وٺي.

وفا راشد عباسي/ڪنديارو

آڪتوبر 2018 جو همسري مئگرين مليو، پڙهي ڏاڍي خوشي ٿي. منهنجو غزل شایع ڪرڻ جي مهرباني. هن پرچي ۾ مواد پنهنجو مئ پاڻ هو، خاص ڪري ڪھائيون ۽ شاعري، شاعري، هر امداد حسيني جو غزل، ادل سومري ۽ سيد سراج جو غزل خوب هو.

منور علي "منور" ڪيهر/ڳوٹ آڪاڻي لڑڪاڻو

همسری آڪتوبر 2018 پوري وقت تي مليو پڙهي پورو ڪيم. هن مهيني جو ايدیتوريل "صوبن وچ ۾ پاڻي جي منصفائي ورچ جو سوال" ايدیتوريل سجي رسالي جي جان اهي. اها حقiqet آهي ته پاڻي جيپاچي جو اهر ذريuo آهي. سند جي وچ مان پاڪستان جو سڀ کان وڌو درياه، سندو درياه، هي ٿو. ان شير درياه تي سند بلڪل پچري، وت آهي ۽ سند جي ديلتا كان تيندو عربي سمند ۾ چوڙ ڪري ٿو. دنيا جو محيل اصول آهي ته پاڻي، تي سڀ کان وڌيڪ حق پچري، وارن جو آهي. هر مذهب ۾ به ۽ اقوام متعدد جي قانونن موجب به پر سند کي سدائين پاڻي، جي جائز حصي کان به محروم رکيو ويندو رهيو آهي. چين به دير ثاهي رهيو آهي، جنهن جو اثر ب اوس سنتو ندي، تي تي تيشو آهي. اها به حقiqet آهي ته هن وقت پاڻي ذخiro ڪرڻ لا، دير ضروري آهن پر ان حقiqet کان به انڪار تشو ڪري سکجهجي ته پاڻي وافر مقدار ۾ موجود نه آهي. پنجين ستيين سال برسانن ۽ هندستان مان اوچتو چڏيل پاڻي، اسان وت ٻوڻ/مها ٻوڻ جهڙي صورتحال پيدا ڪري ٿو، پر ديمن ۾ پاڻي ذخiro ڪرڻ لا، هڪ خاص مقدار ۾ Out In Flow ڪرڻ سان پرييو ويندو آهي ۽ ان اوچتي ٻوڻ سان ديمن کي ٿوري عرصي ۾ مڪمل پرڻ ناممڪن هوندو آهي. پاڻي، جي اهميت جي پيش منظر، چيف جستس آف سپريم ڪورٽ مندل واتر ڪمپين خلاف به حڪم صادر ڪرڻ فرميا آهن جيڪو احسن ڪر آهي. سجي سند جي جر جو پاڻي ڪڙو آهي سوء سندو درياه جي پنهنجي ڪنارن کان 20 ميلن جي فالسي تائين. سند ۾ جتي پاڻي ڪڙو آهي اتي ٽيوب ويل لڳائي آبيashi، جي مقصدن لا، استعمال ڪرڻ ڏکيو ڪر آهي، پر الحمدلهه پنجاب جو جر اڪثر ڪري مئو آهي ۽ اتي ٽيوب ويل هئائي زمين کي آباد ڪيو وڃي ٿو، جيڪو تamar سنو ڪر آهي، پر سند کي پاڻي، جو اٿ پورو حصو پنجندن کان ڏنو وڃي ٿو ۽ پنجندن کان موڪليل پاڻي گبو ڪئنال تائين

آصف علی کوسو/انزپور

آڪتوبر 2018 همسري رسالي جو پرچو پهريون دفعو نظر مان گذريو، پاڻي تڪرار پاڻي ورچ بابت ايدیتوريل پيچ پڙهي محسوس ٿيو ته هي، ٿير سند جي اهر مسئلن تي نظر رکي ٿي. داڪتر بيڪار رام جي انترويو کان وني زيب سندى جو انترويو دلچسپ رهيو. زيب سندى سان ذاتي دعا سلام ت ٿيندي رهندى آهي پر انترويوز هر اهر سوال ۽ جوابن ۾ دلچسپ ڳالهيوون خيالات پڙهن لا، مليا. زاهد ابڙو جو ڪالم "خودكشي جا سبب ۽ ان جا نفسياتي ڪارڻ ڪهڙا آهن" ان تي بهترین لکيو آهي. هڪ بهترین معاري رسالي لاءِ جيڪي شيون گھريل هونديون آهن اهي سڀ همسري ۾ موجود آهن. ڪرنت افيئرز کان ڪھائيون، انترويوز، ڪتابن تي تبصر، شعر ۽ شاعري، سماجيات سميت سڀ پهلو ان ۾ موجود آهن. هڪ سلسلي جيڪو انترويو جو آهي اهو مون کي تamar پسند آيو سڀ کان اهر ڳالهه رسالي جو باقالڊگي سان چڀڻ پڙهنڌڙ جي هئن تائين مقرر تائين تي ملڻ جو آهي سو ان سلسلي ۾ به هي، ٿير ڪامياب وئي آهي، خط ۾ ڪنهن به اهڙي شڪايت ناهي ڪئي. مطلب هر رسالو پنهنجي مقرر تائين تي پهچندو رهيو ٿو اها ڳالهه رسالي جي اهميت لاءِ لازم آهي. ماضي ۾ اهر رسالا جيڪي سندى ادبى بورد طرفان چپيا هئا، اهي صرف وقت جي پابندى نه هجڻ سبب ناڪام ويا انهن جي سركوليشن گهنجي وئي. آئون ادي زاheed ابڙو جي جدوجهد ادبى سرگرمين کان متاثر آهيان هڪ عورت ٿي ڪري هڪ اهر ادارو همسري پيليكيشن مئگرين سپيلائي رهيو آهي جيڪو هن دور ۾ ڏکيو ڪم آهي. نالي وارا ليڪ پيلشر هن فيلڊ هر ناڪام ڏنا آهن چو ته هي ادارو هلائڻ ڪن هن ڦونه ۾ هڪ ادارو همسري پيليكيشن گهنجي دور ۾ جنهن ۾ مئگرين پڙهن، ڪتاب پڙهن تي وڏو اثر انداز ٿيو آهي، هڪ ادبى رسالن پڙهنڌڙ جو تعداد انترنيت جي استعمال سڀ گهنجيو رهيو ٿو ان سجي مرحليءِ همسري ڪافي ڪاميابي حاصل ڪئي آهي. جنهن جنهن به بُڪ استال اخبار واري وٽ ويو آهيان اتي همسري رسالو موجود ڏنو اٿر، سلام همسري ٿير ڪي ۽ ان جي محنت کي خاص طور ادي زاheed ابڙو کي جنهن جي ڪوشش سان هن جي سركوليشن ۾ به واڌارو ٿيو آهي ۽ ڪافي نوان مون جهڙا پڙهنڌڙ پيدا ڪيا آهن.

مرتضيٰ جمالی/جوهي

ماهوار همسري چند مهينن کان پڙهنڌڙ پيو اچان، هر مهيني دوست زين ڪوسي جي هئان ملندو آهي. هن ڀيري آڪتوبر وارو پرچو هئن ۾ آهي. هر ڀيري جيابن خوبصورت مواد ڏسي دل خوش تي، پورو پرچو پڙهيم. مضمونن هر ڀوسف سندى جو مضمون هڪ ايراني مااء جون يادگيريون، نصير سومري جو مضمون سائنسي اوسر، ان سان گذ زاهد ابڙو جو مضمون خودكشي جو وڌنڌڙ

شیراز پریم / گوٹ غازی خان مرکند واره

همسری مئگزین هک ساراھ جو گو عمل

اڪتوبر مهيني جي 4 تاریخ تي اسکول کان قاضي غفار پبلک لائبريري واره کتابن جي ٿيلهي سان آيس ته مون ڪامريد منان کان همسري جي باري ۾ پچيو جيڪو واره جو مشهور لیک ڪاهي، مون ڪامريد کي چيو همسري اڪتوبر 2018 جو شمارو پهتو آهي ته ڪامريد منان چيو بلڪل ها همسري اڪتوبر 2018 جو مئگزین پهتو آهي آئون تمام گھڻو خوش ٿيس چاڪان ته منهنجي پسنديده شيء مون کي ملي وئي هئي، اهر گالهه ته حقیقت ۾ منهنجي پڙهائی جو محور ئي همسري ئي ديو آهي ۽ دلچسپ مواد سان ملا مال پڻ آهي. خاص ڪري مان اڪتوبر مهيني جي شماري جي حوالى سان يقين چوان ٿو چاڪان ته همسري منهنجي هتن ۾ مواد سان گڏ مون سان ڪجهه گالهائی رهيو آهي ۽ همسري کي مڪمل پڙهڻو کانپو منهنجي دل ۽ دماغ علمي خرائي سان روشن ٿي وڃن تا. هن شماري ۾ مسلم شمير جو لکيل مضمون اسلامي معاشرو، الميو، غلط فهيمون ۽ اختلاف تamar بهترین هو ۽ خاص ڪري تعقيقي مضمون جو آخرى حصو روحانيت جي نفسيات ليڪ ايج بي ڌنيش جو ترجمو جيڪو قسطوار هلنرو رهيو ۽ پڙهندڙن کي حقيقي طرح سان رووحاني فيض ڏئي ديو آهي، همسري جي چونڊ مضمون منجهان هي هک شاندار مضمون هو ۽ ڀوسف سندٽي جي لکيل تحرير هک ايراني ما، جون يادگيريون به زبردست هو. سانشسي اوس نصير سمورو جو تحقيقى ڪالم تمام بهترin چان ڏئي. سماج ۾ وڌندڙ سنگين مسئلي تي لکليل شاندار مضمون زاهد اڳرو جو خودكشى ۾ جو وڌندڙ رجحان ۽ سماج تي اثر لا جواب ڪري ڇڏيو ۽ داڪتر بيڪارام جو انترويو ميدم زاهده اڳرو، هک لکيل شخصيت جي باري ۾ سٺي چان ڏئي. آن لائين وٽ ارم جيڪو همسري جي زينت آهي، ان ۾ زيب سندٽي ۽ ارم محبوب جا زندگي جي مختلف پهلوئن تي دل کي چهندڙ سوال جوابن بهترin معلومات فراهم ڪئي. صوبن وچ ۾ پاٿي جي منصفائي ورج جو سوال جيڪو ايديتوريel طرفان لکيل هو ان به پاٿي جي حوالى سان انتهاي ڪارائي چان ڏئي. آخر ۾ آئون سڀ کان پهريان هک دفعو پيهر ماھوار همسري جي ايديتير ميدم زاهده اڳرو ۽ همسري جي سجي سٺي کي جس تو ڏيان، جن وڌي محنت ۽ جفاڪشي سان سندٽي ادب کي نوان موڙ ڏئي هن جديد دور ۾ روشناس ڪرايو آهي ۽ وسیع تر مواد گڏ ڪري هک ماھوار مئگزین ڪڍيو آهي ۽ ان مئگزین کي پڙهڻو کانپو ايئن محسوس ٿو ٿئي ته چن شمشير العيدري، طارق اشرف اچ هن همسري جي روپ ۾ اسان سان گالهائي رهيا آهن، چڻ او سندٽي ادب جو سونهري دور وري هک دفعو پيهر واپس وريو آهي، جنهن دور ۾ سندٽي پولي جا شاهڪار ۽ معاري مئگزين نڪرند هن جهڙوڪ: روح رهان، نئين زندگي، سهڻي ۽ ان کانپو تحريڪ، پيغام، برسات، ساچاه، سنتو، پرڪ وغيره وغيره ۽ انهن مئگزين جا ليك ب سندٽي ادب جاتamar وڌا نالا هئا، پر انهن وڌن نالن جي پيٽ هر موجوده وقت اندر همسري جا رايئرزا به انهن عظير ليڪن جو خال پري رهيا آهن، چاڪان ته ان دور ۾ شاندار مواد ملي ويندو هو ۽ اهڙي طرح اچ ميدم زاهده اڳرو همسري کي سندٽي پولي جو همسفر بثايو آهي، سندس جي ڪيل خدمت ساراھ جو گي آهي. ادي پبلک لائبريري واره ڏانهن موڪليندي آهي ۽ اسان کي پڙهڻ جو پرپور موقعو ملندو آهي.

پهچندي ساڳيو مقدار سند ۾ داخل نشو ٿئي چو ته پنجند کان هيٺ سنتوء جي پنهي ڪنارن پرسان تيوب ويل لڳ آهن ۽ ٽيڪنيڪل طريقي سان سندٽو، مان ئي سند جي حصي جو پاٿي چورايو ويحي ٿو. اميد ته صدر ايوپ جي دور ۾ ٿاهيل سڀني ديمن جي ڀل صفائي ڪرائي وجي ته بيهري ديمن ۾ وافر مقدار ۾ پاٿي جمع ٿي سگهندو ۽ اسان جي معيشت جيڪا هن وقت آهستي آهستي زبون حال بٺائي وئي آهي، ان کي وڌيڪ نقصان ن پهچايو ويندو ۽ ڪوتري کان هيٺ ٻيلتا هر پاٿي بين القوامي سفارشن مطابق ڇڏيو وجي جيڪو ڪنهن به طرح پاٿي جو زيان نه آهي. همسري، کي اهو اعزاز حاصل آهي ته ان ۾ صورتحظي/پروف جون چڪون نالي ماتر هوتديون آهن پر منهنجو خيال آهي ته ايان وڌيڪ توجهه ڏيو چو ته ڪئي ڪئي صورتحظي جون چڪون نظر مان گذرنديون آهن. مثال هن مهيني جي ايديتورييل ۾ هک دفعو لفظ زيان (ڊ) سان لکيو وييو آهي. اميد ته ناراض نه ٿيندا ۽ رسالي کي صورتحظي، جي معمولي غلطي، کان به پاڪ ڪنديون. خطن جي خاني ۾ همسري ۾ همسفر ٿي ۾ اقبال بلوج صاحب جو ٿورائتو اهيان جنهن منهنجي معمولي خط کي پسند ڪيو آهي. مسلم شمير جو مضمون "اسلامي معاشرو، الميو، غلط فهيمون ۽ اختلاف" ڏاڍو وٺيو ۽ متاثر ڪيائين. جيستائين مون کي خبر آهي ته مسلم شمير اردو جو سٺو ليك ڪاهي، ٿي سگهي ٿو ته هي مضمون سندٽي ۾ لکيو هوندائين يا جيڪڏهن ترجمو ٿيل آهي ته مترجم/ستديكار جو نالو لکيو وجي ها. "روحانيت جي نفسيات" ايج بي ڌنيش جو لکيل ۽ داڪتر غفور ميمڻ جو ترجمو ٿيل جي آخرى قسط پڙهي، هن کان اڳ ۾ ٿي قسطون غور سان پڙهيون آهن ۽ ڏاڍو پرایو آهي. ادا ڀوسف سندٽي سدائين نون نون ڪتابن جو تعارف ڪرائيندو رهندو آهي. جاڪوري انسان آهي، ڪوشش ڪبي ته سندس تبصري هيٺ آيل ڪتاب "هڪ ايراني ما، جون يادگيريون" خريد ڪري پڙهجي. شوڪت لوهار جي "ٿولهه نامي جي ڏند ڪتا" ڏند ڪتا ته نه آهي بلڪ حقيقت آهي. البتا اها ڏند ڪتا ئي ٿي سگهي ته سڀئي ٿلها ماڻهو حرام خور هوندا آهن پر ائين نه آهي. رنگ گرهن جي چو ڀهين قسط پڙهي ناول صحيح رخ سان پيو هلي. منهنجو پت سبيع ڪيهر ضراب حيدر جي تعريف پيو ڪري ته هي ناول عالمي معيار جو ناول آهي. ڀو ته مون ڪافي انگريزي ناول پڙهيا آهن، باقي هائي سندٽي ادب مان ناولن جي ڪوت ختم ڪرڻ لاء هرڪو لئي، مان لٿ ڀجي ڌنار ٿيو پيو هلي ۽ طويل ڪهائي، کي ناول جو نالو ڏئي ناولن جي چپرائي رهيو آهي. اهڙن ناولن کي ناول جو نالو ڏئي ناولن جي قطار ۾ بيهار ڪيئن ٿو لڳي!!؟ ادي زاهده اڳرو جو داڪتر بيڪارام وائيس چانسلر لمس جو انترويو وٺيو. داڪتر بيڪارام جدوجهد جي علامت آهي. اميد ته داڪتر صاحب پنهنجو ڪارائتو ڪردار ادا ڪندو رهندو. آن لائين مهمان وٽ ارم" ۾ زيب سندٽي جون گالهيون وٺيون. همسري، جا سڀ سلسلا سنا آهن.

بنیاد پرستی ۽ اسلامی دنیا

تحریر: ایدھو وکیت مسلم شمیم
سنڌیکار: زاھدہ ابڑو

تبليغ ب ٿيندي آهي، جنهن سان سائنسي فکر ۽ عقلی سوچ جي نفي تئي ٿي. علامتي طور حجاب آن رجعت پسندی، جو جنهنبو آهي جيڪو فرانس ۽ ترکي ۾ هڪ عرصي کان جهیزی جو سبب بُشيل آهي، اها ڳالهه توجھه جهڙي آهي ته مغرب ڀائیچاري جون جيڪي روایتون قائم ڪيون آهن، ان جي جواب ۾ اسلامي عسكريت پسندن مغرب جي ڪمزوري سمجھي اتنان جي معاشرتي زندگي، تي منفي اثر وجھڻ جي راه اختيار ڪئي آهي جيڪا ڳالهه فڪشن نه پر هڪ حقیقت آهي. 9/11 ڪانپوءِ لنبن ۾ دھشتگردي، جي ڪارروائي ان جارحان رويي جو ورجاء آهي. اهو رويو مختلف ڪارروائيں ۾ جاري آهي. اهڙا عسكريت پسند اصل ۾ اسلام دشمني، جا مرتكب تي رهيا آهن. اسلام جيڪو امن، انسانيت، دوستي ۽ ترقى جو علمبردار آهي ان کي رجعت پسندی جو روپ ڏيئي رهيا آهن. اسلام جو انسان دوست چھرو مسخ ڪري ان کي تشدد ۽ دھشتگردي واري روپ ۾ پيش ڪيو پيو وڃي. مغرب وارن جي اها شکایت جائز آهي ته مسلمان هڪ ڊگهي عرصي گذر ڪانپوءِ انهن ملڪن جا شهري ٿوندي به جتي کين برابري،
جي بنیاد تي شهری
حق حاصل
آهن
انهن

جون سياسي
وفاداريون ۽
معاشرتي روایتون
انهن ملڪن سان مطابقت
ٿيون رکن. مسلمان جو

اھڙو Mindset مغرب وارن لاء هڪ وڏو سوال آهي. مغرب ۾ هونشن ته گھڻي رواداري ۽ هڪ جهڙائي موجود آهي پر اتي به اهڙا حلقا موجود آهن جيڪي ان Mindset جي خلاف اٽيو بيهن تا ۽ نسل پرستي ۽ نفرت جون تحريرکون اپرن ٿيون. مان اھڙي صورتحال کي اسلامي دنيا ۾ موجود مختلف قسمن جي بنیاد پرستي وارين تنظيمن ۽ تحريرکن جنهن ۾ القاعده، داعش ۽ تحريرڪ طالبان جو رعد عمل سمجھان ٿو. حالتن جي ستاري لاء اسلامي مفكرون ۽ دانشورن جو ڌيان ان پاسي چڪرائڻ ٿو چاهيان. اها حقیقت آهي ته اسلامي دنيا

بنیاد پرستي (Fundamentalism) جو اصطلاح گذريل ٻن ڏهاڪن کان مختلف طريقن سان گفتگو، جو موضوع بُشيل آهي. خاص طور تي 2001ء کان يعني 9/11 کانپوءِ اهو اصطلاح اسلامي دنيا سان ڳنڍي مغرب ۾ اسلام کي به تقيد جو نشانو بشابو ويو آهي، خود 9/11 واري هولناڪ واقعي کي به ان بنیاد پرستي، جو عملی مظاھرو سڏيو ٿو وڃي. مغرببي ميديا ۾ مسلسل ان موضوع تي راء جو اظهار ٿيندو رهيو آهي. ڪيتائي مقلا، مضمون ۽ ڪتاب ان واقعي سان لکيا وايا آهن. سيموئيل هنتنگتن (Samuel P Huntington) جي ڪتاب "Clash of Civilizations" کي به انهيءِ تاظر ۾ ڏنو ويو ۽ بنیاد پرستي، جي عملی شڪلن يعني مذهبی انتها پسندی، مذهبی ڪتر پٺو، مذهبی فاشرم ۽ دھشتگردي، جي لبادي ۾ اسلامي دنيا جي اندر ۽ پاهر يعني مغرب ۾ هڪ نئين خطري طور اپري رهيو آهن. اج جو يورپ اسلامي عسكريت پسندی، جي حوالي سان سنجدگي، سان فڪرمند آهي. ڪارل مارڪس ۽ فريدرڪ اينگلز ڪميونست ميني فيستو جو آغاز ان جملوي سان ڪيو هو ته "يورپ تي هڪ جناتي سايو نظر اچي رهيو آهي، ڪميونزم جو جن." هي، صورتحال اوڻيئين صدي، جي تاظر ۾ پيش ڪئي وئي هئي. اج يورپ ۾ اسلامي عسكريت پسندی کي انهيءِ طريقي سان ڏنو پيو وڃي. ماضي قرب ۾ هفتيلوار "نيوز ويك" 31 آگسٽ 2009ء جي عنوان سان شائع ٿيو، جنهن ۾ انهن خدشن جو سنجدگي، سان نوتيس ورتو ويو آهي. اهو مضمون مشهور آمريڪي صحافي مايكل فريڊ مين جو تحرير ڪيل آهي جنهن ۾ هن آمريڪي مصنف ڪرسٽوفر ڪالڊ ويل (Christopher Caldwell) جي حوالي سان لکيو آهي ته گذريل ڪجهه ڏهاڪن ۾ يورپ ۾ جيتری وڌي پئماني تي مسلمان جو انگ مختلف رستن کان داخل ٿيو آهي، ان يورپ کي Continent of Migrants ۾ تبديل ڪري ڇڏيو آهي، جنهن يورپ کي هڪ ڀيانڪ انقلاب واري خطري ۾ وجهي ڇڏيو آهي. ڪرسٽوفر ڪالڊ ويل مطابق، There were fewer Bolsheviks in Russia in 1977, then there are Islamists in Europe today and Europe faces a similarly turbulent future. يورپ جي ثقافتی ورثي کي جيڪو روشن خiali ۽ آزادي (Liberalism) تي پُل آهي، ان کي سنگين خطرو آهي. اهي خدشا بهه بي بنیاد به ناهن. چو ت آمريڪا، ڪندا، آستريليا ۽ يورپ جي مختلف ملڪن ۾ لکن ۾ ن پر ڪروڙن ۾ مسلمان آباد، يورپ جي ثقافتی ورثي کي ن رڳو قبول ناهي ڪيو پر ان کي مسترد ڪرڻ ۾ رذل آهن. انهن اتي هزارن جي تعداد ۾ مسجدون تعمير ڪيون آهن جتي عبادت کانسواء اسلام جي

ئوری کو گولمبس با واسکو دی گاما جیکو کا نئین دنیا دریافت کری سگھی ها۔ نئین ایجادن ے کوجنائن جو کوبہ شعبو مسلمان جی حصی ہر ن آیو۔ مغربی تہذیب ے تمدن جی کامیابیں جی کری ذرتی، جی کند کڑچ روشن ٹی وئی۔ صنعتی انقلاب جی پیٹ مان پیدا ٹینڈر سائنسی ے ٹیکنیکل انقلاب (S.T.R) ے ان سان گدوگذ اطلاعات ے نشریات جی انقلاب جی برکتن سان سجی دنیا ہک گلوبل ولیج ہ تبدیل ٹی وئی۔ اسلامی دنیا بہ ان جو حصو آهي ے ان مان فیض حاصل کری رہی آهي، پر ان ترقی، جی کارنامن ہ اسلامی دنیا جو کوبہ حصو ن آهي۔ اچ جی اسلامی دنیا جون سپ رونقون مغرب کان اذار ورتل اهن۔

هتی ان گالہ جو ذکر کرنا اجايو ن آهي تے مغرب جی کامیابیں، فتحن ے تہذیب ے تمدن جی ترقی ہ اسلامی دنیا جو بہ وڈو ہت آهي، اہا ب تاریخی حقیقت آهي تے علم ے حکمت جو کارروان ڈایین ڈکین راہن تان ٹیندو هتی پھتو آهي۔ یونانی فکر ے فن، سائنس ے فلسفی جو ورثو پھریان بطیموس حاکمن جی دور کان یعنی تین صدی قبل مسیح ہ اسکندریہ منتقل ٿيو۔ ان خزانی مان عراق ے شام جی یہودین ے عیسائی عالم فائدو ورتو، پوء عباسی عهد ہر یونانی کتابن ے خلاصن جا ترجماء عربی، ہر ٿیا۔ انہن ترجمن مان مسلمان حکیمین ے طبیبین پرپور فائدو ورتو۔ عباسین جی زوال کانپو، اهو سرمایو اسپین جی عربن کی ورثی ہ ملیو انہن ان دولت کی رکو محفوظ کرنا تائین محدود ن کیو پر پنهنجی بیپناہ صلاحیتن سان ان ہ کھٹو اضافو کیو۔ اھی ان خزانی مثان نانگ بظجي ن وینا پر مغرب کی ان دولت مان فیض حاصل کرنا جو موقعو ڏنو۔ پوء ڏستنی ٹی ڏستنی مغرب جون درسگاھون عربی تصنیفن جی لاطینی ترجمن سان منور ٿي ویون۔ پروفیسر فشر مطابق تیرھین صدی، عیسوي ہر روشنی، جا کرٹا جیکی یورپ پھتا سی یونان مان ن پر اسپین جی عربن ذریعی پھتا۔

یورپ جی وچین دور جی فکری تاریخ ہ اسپین جی مسلمان انتہائی شاندار باب تحریر کیا۔ ائین ے تیرھین صدی، دوران عربی گالہائی وارا سجی دنیا ہ تہذیب ے تمدن جا مشعل بردار هئا۔ انہن جی ئی گوششن سان قدیر سائنسی ے فلسفی جی گولا ممکن ٿی، انہن علمن ہ اضافو کری بین تائین رسایو ے مغرب سجاتگی، واری دور کان واقف ٿيو۔ ان سجی ڪم ہ اسپین جی عربن جو وڈو ہت آهي۔ انہن یونانی فلسفی کی مغرب منتقل کیو۔ مغربی یورپ ہر نون خیالن جو هي وھکرو خاص طور اونتہاهی، واری دور جی خاتمی جی شروعات بظيو۔ (History of Abbas) فلپ ص 580 مئیون ستوں پڑھن کانپو، اهو نتیجو ڪلین سولو آهي تے هلاکو خان جی هتان بغداد جی تباہی کانپو، جن مسلمان جی علم ے دانش جی زوال جی دور جو آغاز ٿيو ے بین لفظن ہ ائین چئی سگھجی ٿو تے یورپ هزار سالن جی اونتہاهی، واری

ہ بنیاد پرسنی، جون ڪارروائیون مختلف ملکن ہ مختلف شکلن ہ نظر اچن ٿيون۔ جنهن سبب اسلامی ملک خاص طور ڈکن ایشیا جا اسلامی ملک مختلف خطرن کی یوگی رهیا آهن۔ بنیاد پرسنی، جو ہک پیانک روپ دھشتگردي ے خودکش بمبار واري صورتحال آهي۔ جنهن جو شکار خود مسلمان بہ ٿين ٿا۔ گذريل ڏهاکی ہ خاص طور تی ڪراچی، ڪوئیتا، دیرہ اسماعیل خان، لیا، دیرہ غازی خان، لاہور، اسلام آباد ے پشاور ہ آرمی پبلک اسکول ان دھشتگردي، جو نشانو بھیا۔ ان جو نشانو مسیحي ڪمیونتی بھی۔ ماضی قریب ہ گوجره، شانتی نگر، قصور ے فیصل آباد ہ ان قسم جی دھشتگردي ہ بربرت جا ڪیترائي واقعائیا جیکی ميديا جي ذریعي عالمی راء کی اسلامی معاشری ے مسلمان خلاف گمراہ ہ کرنا جو موقعو دیندا رهیا آهن۔ ان پسمنظر ہ ضروري آهي ت بنیاد پرسنی، جي نظریتی سنجیدگی، سان سوچيو وڃي، انهن حالتن ے سببن جو مطالعو ے تجزیو کیو وڃي جتان بنیاد پرسنی، جو چشموم قتی تو نکري ے جتان اها مذهبی فاشزم وڌي ويجهي ٿي۔

جدھن کان مغربی دنیا هزار سالن واري اونتہاهی، واري دور یعنی پنجين صدی، کان پندرھین صدی، عیسوي جي وقت مان نکتي آهي ترقی، جي منزل ڏانهن وڌي ويجهي رهی آهي۔ زمين جي حدن کان نکري خلائن کي فتح کري رهی آهي۔ ان جي ابڑ اسلامی دنیا زوال جو شکار آهي۔ خلافت عباسی ہ بغداد اوپر جو اينسنس بظجي چڪو هو۔ هلاکو خان هتان بغداد جي تباہی، اسلامی دنیا ے ان جي تہذیب، تمدن ہ ورثي جي تباہی، جو سفر ثابت ٿي۔ مغربی دنیا 1300 عیسوي کان سجاتگی، واري دور یعنی (نشات ثانی)، ہ داخل ٿي۔ سجاتگی، واري دور جو آغاز ائلي کان شروع ٿيو۔ قدیر یونانی زمانی جو تہذیبی ورثو یعنی سائنس ے فلسفی جو خزانو چرج جي غير معمولي اثر رسوخ ے حاکمیت جي نتیجي ہ سائنس ے فلسفی جو قبرستان بظجي ويو هو۔ ان جي نئین ڄم جو آغاز یورپ جي مختلف یونیورسٹیں جي قیام سان ٿيو۔ آرت، ثقافت ے ادب جیکی اونتہاهی، ہر ڪٿي گم ٿي ويا هئا وري ظھور پذير ٿيا۔ لیونارڊو دی ونشی جھڙا فنڪار، ڪرسٽوفر گولمبس ے واسکو دی گاما جھڙا سیاح ان دور ہ پیدا ٿيا۔ انسان ذات کي ترقی ے تبدیلی، سان روشناس ڪرايو۔ مغرب ہ علم ے شعور جي نئین دنیا کان واقفیت کانسواء جاگرافيائی طور ب نئین دنیا دریافت ڪئي۔ مغربی دنیا ہ صنعتی انقلاب ے سُداری، روشن خیالی، دانشمندی، رواداری، آزاد خیالی، جون تحریکون هلیون، اھي سب تحریکون تاریخ جو حصو بشیون ے جمهوریت جي ارتقائی سفر ہ مغرب جي گری انسانی تہذیب ے تمدن جو سفر نئین بلندین ڏانهن ممکن ٿي سگھيو۔ ان جي ابڑ اسلامی دنیا ہ کوبہ سُداری وارو دور (Renaissance) جو سچ ن اپري سگھيو ن ئي کو صنعتی انقلاب برپا ٿي سگھيو ے عقل ے روشن خیالی، جون کي تحریکون هلي سگھيون۔ اتي ن کو ڪرسٽوفر پیدا ٿيو

هڪ نیشنلست، جمهوري، سیڪیولر ۽ سوشنلسٽ ریاست آهي۔ جنهن ۾ انساني حقن تي پتل قانون جي حاڪميٽ آهي۔ کمال اتا ترڪ ترڪي کي هڪ ترقى پسند ۽ ترقى ڪندڙ مملڪت بنائڻ جي پوري پوري ڪوشش ڪئي، پر سندس اک بند ٿيڻ کانپوء ان جي جان نشين انقلاب ترڪي کي پاسيرو رکي چڏيو ۽ هن وقت جيڪا صورتحال آهي وري ساڳي رجعت پرستي جي سفر تي هلي رهيا آهن. يعني بنيدا پرستي جو نئون سفر شروع ٿي چڪو آهي. ساڳي صورتحال هندستان هر قاهر ٿيڻ واري عظيم الشان مسلم سلطنت سان به رهي. تيرهين صدي، کان خاص طور هلاڪو خان جي بغداد جي تباھين ۽ بربادين کانپوء دهلي اسلامي مذهبي فڪر جو ڏو مرڪز بُجھي ويو ۽ سوين اسلامي عالمر کان پُجھي اتي وڃي پهتا مسلمان ملڪن باڍاھن شروع کان ئي دهلي ۽ پين صوبائي مرڪزن ۾ شاندار مقبراء، مسجدون ۽ محلات تعمير ڪيا. قطب مينار ان سلسلوي جي هڪ نشاني آهي، پر هزار سالا اسلامي دور حڪومت ۾ هندستان ۾ کنهن به ڏو ڌي تعليمي مرڪز جو ذكر نٿو ملي. هتي به سلطنت عثمانيه جي خليفن وانگر علم ۽ حڪمت طرف دهلي جي سلطان ۽ مغل باڍاھن ڪوبه توجهه نه ڏنو ان ڪري عوام جي اندر علم ۽ شعور کان خوف ۽ جاڳيرداري ذهنیت سندن شعور ۾ پختگي حاصل ڪندي رهي. ان ڪري هزار سالن جي مسلمان جي دور حڪومت جون تاريخي يادگارون ڪجهه هزار عظيم مسجدون ۽ ڪجهه سئو عاليشان مقبرا آهن. ان دور ۾ ٽيڪسيلا جهڙي ٻونيورستي جو قيام نه ٿي سگھيو.

جيئن ته دهلي جي سلطان ۽ مغل سلطنت ۾ علم ۽ حڪمت جا مرڪز قائم نه ٿي سگھيا ۽ هندستان ۾ بغداد وانگر علمي روایتن جي شروعات نه ٿي سگھي ۽ جيڪي مسلمان عالمر دهلي پهتا آنهن علم ۽ دانش کي اڳتني وڌائڻ بجاء مذهبي ڪترپطي کي هندستاني معاشرري ۾ واد ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ سلطان التتمش کي زبردستي هندن کي اسلام قبول ڪرڻ لاء مشورو ڏنو بي صورت ۾ کين قتل عام ڪرڻ جي تعجيز ڏني. سلطان التتمش اها تعجيز اهو چئي مسترد ڪري چڏي ته هندن جي مقابللي ۾ مسلمان جي آبادي اتي ۾ لوڻ برابر آهي ان ڪري عالمن جي اهڙي مشوري تي عمل ڪرڻ کان پرهيز ڪيو ۽ ریاست جي ڪمن ڪارين کي مذهب کان ڏار رکڻ واري حڪمت عملی اختيار ڪئي جيڪو بعد ۾ دهلي جي سلطان جو طريقيڪار هو. دهلي جي سلطان ۽ مغلن جي دور ۾ حڪماناني جو اصول سڀڪولزم ٿي ويو. مذهبي ڪترپطي ۽ بنيدا پرستي بجاء رواداري ۽ مذهبي پائچاري وارو نظريو معاشرري جو منشور تسلیم ڪيو ويو.

دور کانپوء روشني، جي دور ۾ داخل ٿيو. پئي پاسي مسلم دنيا جو زوال کين اونڌاهي، طرف ڏڪيندو رهيو خلافت عباسيه جو زوال ۽ خاتمو اسلامي تاريخ جو حصو بثيو. اهڙي ريت هڪ نئين تاريخ لکجڻ شروع ٿي. خلافت عباسيه کانپوء به ڏييون سلطنتون دنيا جي نقشي تي ايريون يعني خلافت عثمانيه ۽ هندستان ۾ هزار سالن جو مسلم حڪمانيء وارو دور شروع ٿيو. اها ڳالهه به واضح رهيو ته عثمانيه سلطنت جي عظيم سلطنت ۾ علم ۽ دانش جي واڌاري جا مرڪز پيدا نه ٿي سگھيا. مصر ۾ جامع اظهير کان علاوه سلطنت عثمانيه ۾ اسلامي علمن جي کنهن به پئي مرڪز جو تاريخ ۾ ڪوبه پتو نشو ملي. سائنس فلسفوي ۽ جديڊ علمن جو ته سوال ئي پيدا نٿو ٿئي. جرماني ۾ جوهان گن برگ (1400-1468) پريس ايجاد ڪئي. سلطنت عثمانيه ۾ ان پريس صدين کانپوء ڪم ڪرڻ شروع ڪيو تهذيب ۽ تمدن جي ارتقا جو سفر علم تي پتل هوندو آهي. جنهن کان سلطنت عثمانيه غير واقف رهيو ۽ يهودين کي پريس قائم ڪرڻ جي اجازت ان شرط تي ڏني وئي ته اهي اسلامي ڪتاب ڪونه چاپيندا ان حواليء سان خالده اديب خانم ترڪي جي ذهنوي پسماندگي ۽ قدامت پرستي جو ذكر ڪندي لکيو آهي:

”جنهن وقت مغرب روایت پرستي جي زنجيرن کي ٽوڙيو ۽ نئين علم ۽ سائنس ڏاھن وڌيو ته سندن دنيا بدلهي وئي، پر اسلام جو مذهبي جسد پنهنجي تعليمي فرضن جي ادائگي ۾ سراسر ناڪام رهيو. عالم ان خوشفهمي ۾ مبتلا رهيا ته انساني علم ۽ حڪمت تيرهين صدي، کان اڳتني ناهن وڌيا. انهن جو اهو سوچڻ جو انداز اوٺھين صدي، تائين قائم رهيو، عثمانيء عالمن ترڪي ۾ نئين فڪر کي ايرڻ جو موقعو ٿي نه ڏنو. اهي جيستائين مسلم قوم جي تعليم جانکهبان رهيا انهن ان ڳالهه جو پورو پورو بنڊوبست ڪيو ته تعليم جي نصاب ۾ کنهن به نئين فڪر کي داخل نه ٿي ڏنو وڃي ان ڪري علمي ميدان ۾ مانار رهئي.“

اها ماثار اڳست 1923 ۾ نئين ترڪي جي آغاز سان ختم ٿي جڏهن اتي نئين آئين ساز اسيمبلي چونڊجي آئي. آڪتوبر 1923 ۾ نئون آئين منظور ٿيو، مارچ 1924 ۾ اسيمبلي خلافت جي عهدي کي منسوخ ڪيو ۽ مذهب کي ریاست کان ڏار ڪرڻ لاء ڪيرائي قانون جو ڙيزا. شيخ الاسلام جو عهدو ختم ڪيو ويو ۽ مذهبي ڪمن ڪارين جو شعبو وزيراعظم جي هٿ ۾ ڏنو ويو، اوافق جون زمينون قومي ملڪيت هيٺ ڏنيون ويو، ترڪي جي نئين سياست سڀڪولزم ٿي وئي. نئين آئين ۾ اها ڳالهه واضح ڪئي وئي ته ”ترڪي ريببلڪ

کیو جنهن سان اسلام کی صرف نقصان ئی پهتو۔ مغربی دنیا ہر اسلام جی تبلیغ تی کابہ پابندی کونھی، ہزارین نہ پر لکین مسجدون اتی تعمیر تی چکیون آهن، پر انھن عسکریت پسندن انھن اسلامی مرکزن ہر جیکی مشکلاتون پیدا کیون آهن ان جو اندازو لپکائش کا مشکل گالہ نہ آهي. هتی ان گالہ جو اعتراف کرڻ به پنهنجو فرض سمجھان ٿو تے مغربی دنیا ہر اھڙی دھشتگرد تولی جی حمایت ۽ همدردی رکڻ وارا توڑی تمام گھٹ ئی سھی پر موجود ضرور آهن کی پنهنجي اھڙی عمل تی شرمندھ ٿیڻ گھرجي ۽ پنهنجي ترجیحن ہر تبدیلی آڻن جي ضرورت آهي. آرگانائزیشن آف اسلامی ڪانفرنس 9/11 جی واقعی کانپوءِ حالتن جو سنجیدگی، سان کوبه نوئیں نہ ورتو، ٿیڻ تے ائین گھرجي هاتھ ک وسیع بنیاد ڪمیشن قائم کیو وجی ها جیکو اھڙن بنیاد پرستن جی روین جو گھرائي سان تجزیو ۽ مطالعو ڪري ها ۽ ڪمیشن پنهنجون فائندنگس ۽ نتیجا اسلامی دنیا اڳيان رکي ها، پر اھڙي قسم جو ڪوبه عمل نه ٿيو. O.I.C خاموش تماشائي بثیل رهی ۽ بي خبری کان وڌيک بیحسی جو شکار رهی. اهي بنیاد پرست نولا مغرب مخالف ان ڪري آهن جو مغرب علم، سائنس ۽ تیکنالاجي جو مرکز ۽ محور آهي ۽ اهي اونداھين ہر رهڻ پسند ڪن ٿا ۽ هر تبدیلی کي اسلام دشمني تصور ڪن ٿا. اها ڏميداري مسلم دنیا جي آهي ته اهي ان تخرب ڪارن کي پنهنجن حلقوں کان باهر ڪين. سر سيد احمد خان 1863ع ہر سائنتڪ سوسائٽي جو بنیاد رکيو ۽ سائنسي فکر جي تبلیغ ۽ وازاری لاے انقلابي قدم کنيو. مشهور مارڪسي دانشور داڪثر محمد اشرف جي مطابق ”هن تحریڪ جي پھرین صف ۾ اسان کي غالب، سر سيد ۽ حالی نظر اچن ٿا جن کي راجا رام موہن راء وانگر پراطي جاگيرداري نظام ۽ مغل بادشاھت جي ختم ٿيڻ جو کوبه غم نہ هو بلڪ اهي غالب وانگر اهو ئي سمجھن ٿا ته ان ۾ ڪھڙي برائي آهي ته انگرizen مغل بادشاھت جي شمع وسائي چڏي پر ان جي جاء تي اسان کي سج جي روشنی، کان آگاه ڪيو۔ سر سيد احمد خان اسلام جو شيدائي هو پر ان جو مطالعو اسلام علم دوستي، سان ڪنهن به طريقي سان جهيرڙي ۾ نہ هو، هن کي اها ڄاڻ هئي ته مغربی دنیا سائنس ۽ سائنسی علمن جي روشنی ۾ ئي ترقی جون متزلون ماثليون آهن ۽ هو اهو خواب سجي مسلم امت ۽ خاص طور هندستانی مسلمان لاء به ڏسندو هو. هو نديي ڪند جي مسلمان جو سائنس ۽ پيئن نون مغربی علمن کان پري رهڻ کي مسلمان جي پوئي پوئن جو سبب سمجھندو هو. هن کي ان گالہ جو ڀقين هو ته علم ۽ تحقيق جي جستجو کان وانجهيل هجڻ جي ڪري ئي مسلمان تيزي سان پئتي پئجي رهيا آهن. سر سيد جي نظام فکر ۾ سائنس کي تمام گھڻي اهميت حاصل هئي ۽ هو ان کي ترقی ۽ سجاڳي، جو اهر حصو سمجھندو هو.

خاص طور تي اڪبر جي دور حڪومت ۾ مذهبی رواداري ۽ روشن خيالي کي خاص اهميت حاصل رهي. بهر حال عالمن اڪبر جي دين الاهي جي شيخ احمد سرهندي ڪئي جنهن جي شروعات مشهور عالم شيخ احمد سرهندي ڪئي جنهن کي ”مجدد الف ثانی“ جي لقب سان یاد کيو ٿو وڃي. اڪبر جو دين الاهي سندس موت سان گڏ دفن ٿي ويو پر سندس وارشن يعني جهانگير ۽ شاهجهان به اسلامي شريعت کي رياست کان ڦار رکيو، پر ان روایت کي اورنگزیب مذهبی ڪترپلي ۽ بنیاد پرستي جا بنیاد رکيا جيڪي اڳتي هلي جهاد جي صورت ۾ تاریخ جو حصو ٻڌجي ويا، پر عالمن جي مذهبی انتها پسندی واري سوج سان گڏو گڏ صوفي بزرگن جي رواداري ۽ انسان دوستي واري روایت به معاشری ۾ وڌندي رهيءَ ٿيو ائين ته اسلام تلوار جي زور تي نه پر انھن صوفي بزرگن جي محبت ۽ انسان دوستي جي ڪري وڌندو ۽ ويجهندو رهيو. اچ نديي ڪند ۾ مسلمان جو ايدو ڏو انگ انهن صوفي بزرگن جو ڪارنامون ئي آهي. پاڪستان جو موجود منظر نامون ان گالہ جي گھر ٿو ڪري ته اھڙن صوفي بزرگن جي اثر کي وڌايو وڃي. اها به هڪ حقیقت آهي ته انھن بنیاد پرستن ۽ انتها پسندن جو تولو اچ به هڪ اقلیت ۾ موجود آهي جنهن جو مقابلو صوفي بزرگن جي تعليم سان ئي ڪري سگهجي ٿو.

سند ۾ خاص طور تي صوفي بزرگن جو تمام گھرو اثر رهيو آهي سنتي ادب ۽ دانش بنیاد پرستي ۽ مذهبی انتها پسندی جي غلاظتن کان پاڪ آهي ۽ سند جو معاشرو مڪمل طور سڀکيولر معاشرو آهي جيڪو بنیاد پرستي جي ڪنهن به روایت کي پنهنجي اندر پڪڙجن کان روکي ٿو. حضرت شاه عبداللطيف پئائي رح، حضرت سچل سرمست رح ۽ لعل شهباز قلندر رح کي سنتي معاشری ۾ انتهائي بلند مرتبو حاصل آهي. سنتي ادب جي روشنی انھن جي فڪر ۽ فلسفی سان روشن ۽ منور آهي.

اها گالہ به غلط ناهي ته گھٹو ڪري دھشتگردن جو تعلق اسلامي ملڪن سان ئي آهي پر اها گالہ به مجھ ڄهڙي نه آهي ته سڀ مسلمان دھشتگرد آهن. مغرب ۾ به هڪ ڏو انگ اسلام کي قدر جي نگاه سان ڏسي ٿو ۽ اسلام جي امن پسندی کي مجي ٿو، پر هڪ نديي بنیاد پرست تولي پوري اسلام کي ۽ پوري مسلم امت کي بدنام ڪري ڇڏيو آهي. هي دور جمهوري دور هجڻ سان گڏو گڏ باوصف ضمير جي آزادي جو علمبردار دور به آهي. هن دور ۾ مذهب کي زور ۽ زبردستي سان پڪڙڻ ممڪن ناهي. اسلام کي تشدد ذريعي پڪڙڻ جو خيال ڀقين بيوقوفی کان وڌيک ڪجهه به نه آهي. افغانستان ۾ جڏهن طالبان اقتدار تي قبضو ڪيو ۽ جنهن اسلام جو Brand دنیا آڏو آندو ان کان وڌيک اسلام جو پيائڪ روپ پيو ڪوبه نتو ٿي سگهي. طالبان اسلام کي جهالت، پسماندگي، ظلم ۽ برابريت جو گڌيل نمونو بشائي دنیا آڏو پيش

زبون حال میان گاجی کھاواڑ جا قدیمی مقبرا

مڈر کھاواڑ

رولڑی جو شکار آهي. دی سی قمبر طرفان هن قبرستان جي چو دیواری لاء پئسا منظور کیا ویا پر نیکیدار کم اذ ہر چندی یچی ویو آهي. جذہن تے قبرستان جی پرسان وہندڙ پاٹی سر نالی جی کری اکثر قبرن جا نشان ئی ختم ٿی ویا آهن. 2010 ع واری مها بُوڈ ۾ هن مقبرن کی وڈو نقصان رسیو. مقبرن جو بنیاد پاٹی بیهڻ سبب ویتر ڪمزور ٿی ویو. مها بُوڈ ۾ قبرستان ۾ قدیمی قبرون به میسارجی ویو. هوڏانهن قبرستان جی ایراضی ۾ مختلف برادری جی ماڻهن پاران قبرستان جی زمین آندر قبرون داهی پنهنجی گھرن جی اذاؤت کری قبضا شروع کیا ویا آهن جن کان ڪوبه پیچن وارو ناهی. قبضا مافیا آجا به قبرستان جی زمین تی قبضی لاء رذل آهن. هي میان گاجی کھاواڑ جو قبرستان 300 سالاً تاریخی قبرستان آهي. هن قبرستان ۾ تاریخی مقبرا پڻ آهن جیکی زبون حال بُجھی چکا آهن.

میان گاجی کھاواڑ جی مقبرن ۾ ڈاچی جو کیر استعمال ٿيل آهي. مقبرن جی تعمیراتی کمر ۾ سنهین سرن جی اذاؤت ٿيل آهي. جیکی ان وقت ملتان مان گھرايون ویون ھیون جیکی تمام قیمتی ھیون. مقبرن اندر خوبصورت چنسالیء کم پڻ ٿيل آهي جیکو ملتان جی کاریگرن جو کیل آهي. میان گاجی واری تاریخی قبرستان جون اکثر قبرون مکلی واری قبرستان جی قبرن سان مشابہت رکن ٿيون. میانوال تحریک جی اڳوائی میان گاجی خان کھاواڑ 400 سال اڳ پنهنجی نالی گاجی کھاواڑ جی نالی سان هڪ ڳوٹ ٻڌو. گاجی کھاواڑ هڪ ڳوٹ پڌجڻ کانپوء ان

کی یو سی جو درجو ڏنو ویو. ان بعد 2015 ع ۾ یو سی کانپوء ان کی پنځن وارڊن تی مشتمل کری ٿائون کامیٽی گاجی کھاواڑ جو درجو ڏنو ویو. هن شهر ۾ 50 کان وڌیک مختلف ذاتین جا ماڻهو به رهن ٿا پر آبادی جی لحاظ کان کھاواڑ قبیلی جی اکثریت هن شهر ۾ گھٹی اهي. پاکستان آزاد ٿیڻ کان اڳ هن شهر ۾ هندو به رهندما هئا جیکی پاکستان آزاد ٿیڻ کانپوء هندو قبیلی جا ماڻهو گاجی کھاواڑ کان لدپلان ڪري هندستان هلیا ویا. گاجی کھاواڑ شهر ۾ اڄ به انهن جا گھر موجود آهن. پئی طرف گاجی کھاواڑ شهر ۾ هڪ هندو سیئ کلیاڻ داس ۽ آن جی پت سیئ ستوش ڪمار جی هڪ رائس مل آهي. بس انهن جو ئی هڪ گھر وڃی بچيو آهي نه تے بیا هندو هندستان هلیا ویا. میانوال تحریک جی اڳوائی میان گاجی خان کھاواڑ جی پک، مهر، قطي، جتي ۽ بیون ڪافي قیمتی شیون ان جی پوتی محمد ابوب کھاواڑ وت موجود آهن. میان گاجی خان کھاواڑ جون اڄ تائين اث پیڙھیون گذری چکیون

اسان جی سھٹی سند ۾ ڪیترائي سیاحتی ۽ ثقافتی ماڳ موجود آهن جن ۾ منجر ڏنی، موہن جو ڏزو، عمرکوت جو تاریخي قلعو، کیرئر نیشنل پارک، رنی ڪوت کان ویندي مکلی تائين، ڪینجهر ڏنی، کان ویندي گورک هل استیشن تائين، خدا آباد مسجد کان ویندي یار محمد گلهڙی جی درگاهه میئر پندت تی "میان گاجی کھاواڑ جا قدیمی مقبرا" شامل آهن. جنهن ۾ میان گاجی کھاواڑ، ان جی پت میان مبارڪ کھاواڑ، میان پڈل کھاواڑ ۽ میان سائیندار گھاواڑ جا قدیمی مقبرا آهن جیکی زبون حال بُجھی ویا آهن. ڪیترن ئی باهرين ملکن ۾ رهندڙن جی حسرت به اهي تے سند جا قدیمی ماڳ ۽ مکان گھمن جن انهن مان لطف اندوز به تعجب، پر افسوس انهن کي مکمل سھولتون نه ملٹ ڪري ۽ انهن ماڳن جي پرسان سیاحن لاء کي به مناسب انتظام نه هجڻ ڪري ۽ انهن ماڳن ڏانهن مشکلاتن کي منهن ڏين ٿا ۽ سیاح اهڙن ماڳن ڏانهن سفر ڪرڻ کان ڪیپائين ٿا. قدیمي ماڳن مقبرن جي حکومت طرفان ڪاڳ مالکي نه ٿيڻ ڪري اهي میسار جن لڳا آهن جنهن ۾ گاجی کھاواڑ لڳ 300 سالاً تاریخی مقبرا به شامل آهن. هنن مقبرن جون سرون به گري ویون آهن، مالکي نه ٿيڻ ڪري مقبرن اندر چنسالي به ختم ٿيندي پئي وڃي. میان گاجي کھاواڑ واري قبرستان ۾ تاریخی قبرون به ډهي پت تي ویون آهن جنهنڪري وارث پنهنجن پيارن جون قبرون ڳولڻ لاء سخت پريشان ٿي ویا آهن. هن

تاریخی قبرستان جي زمین تي نامعلوم ماڻهن پاران قبضا پڻ کيا ويا آهن. ثقافت کاتي هن تاریخی مقبرن ۽ قبرستان جي مالکي ڪدھن به ناهي ڪئي. گاجي کھاواڑ لڳ میانوال تحريڪ جي اڳوائی میان گاجي خان کھاواڑ جا تاریخی 300 سالاً قدیمي مقبرا حکومت جي سرڪار طرفان مالکي نه ٿيڻ ڪري میسار جن لڳا آهن. ثقافت کاتي جي مسلسل تاھلي ۽ بي ڌيانى سبب هنن تاریخی مقبرن هر ٿيل چنسالي به ختم ٿي وئي آهي. هنن تاریخی مقبرن جي مالکي لاء ڪوبه عملدار مقرر ٿيل نه آهي. تاریخی مقبرن هر سرڪار طرفان بي ڌيانى سبب مقبرن جون سرون به گري ویون آهن جنهن گجي مقترا ڪنهن به وقت گري سکهن ٿا. 20 ايكزن تي بدل هي تاریخی میان گاجي واري قبرستان ۾ ماڻهن ۽ جانورن جي لنگهه سبب تاریخی قبرون به ډهي پت ئي ویون آهن جنهن گجي 300 سال گذر ٻاوجوڻ هن مهل تائين چو ديواري نه اچي سکهي آهي جنهن جي گري قبرستان جي پناهه واري چو ديواري جو کمر

حصو ورتو. میان آدم شاہ ڪلهوڙي جا مرید بن گروهن ۾
 ورهایل هئا هڪتون کي "فقیر" سڏيو ويندو هو جيڪي تحریڪ
 جا فل ٿائيم سمورو وقت تحریڪ جي پرچار ۽ عامر ماڻهن
 قبيلن تائين تحریڪ جا مول متا بيان ڪندي قيادت جون
 خوبیون بيان ڪندي ٿکبا ئي ڪونه هئا. بيو گروهه وري
 سندس اهڙن مریدن جو هو جيڪي زمين خريد ڪرڻ نوان
 ڳوٽ اڏڻ جو ڪم ڪندا هئا. جيئن تحریڪ مالي طور
 مستحرڪم ٿئي ۽ تحریڪ جا رکن به مالي طور مضبوط ٿين
 اهڙي گروهه کي "سرائي" سڏيو ويندو هو. سرائي گروهه ۾
 اڪثریت ۾ اهي ماڻهو شامل هئا جيڪي اهي هڪ تپاڻ مالي
 طور مستحرڪم هئا ۽ اهي نظريي تحت تحریڪ جا ڪم ڪندا
 مریدن ڪارڪن جي آبادڪاري، سهولتڪاري، روزي روتي جا
 ذريعا ميسر ڪري ڏيندا هئا. میان آدم شاھ جي شهرت وڌنڌ
 ڏسي بکر جي تدوهوكى حاڪمن جي شڪایت ملتان جي مغل
 گورنر کي ڪئي. جنهن 1558 عيسوي ڏاري میان آدم شاھ
 ڪلهوڙي کي قتل ڪرائي ڇڏيو. سندس شهادت بعد رهيل
 ڪم سندس پتن الیاس، محمد ۽ شاهل محمد ڪنيو. شاهن کانپوء
 تحریڪ جي قيادت میان نصیر محمد ڪلهوڙي جي حصي ۾
 آئي جنهن پنهنجي حڪمت دانائي جي وسيلي تحریڪ ۾ نئين
 سر روح ڦوکي تحریڪ جي مقصد ڀعني مغل شهنهاشت جي
 خاتمي کي ڀقيني بثائي ڇڏيو. جنهن کانپوء میان نصیر محمد
 ڪلهوڙي سند جي حاڪميٽ هٿ ڪري سند ۾ بنجر زمين
 کي آباد ڪرڻ لاءِ تحریڪ جي ڪارڪن ۽ ڪارندن کان ڪم
 ورتو ۽ ڪيترين ئي غيرآباد زمين کي آباد ڪري زرعي سدارا
 آندا ۽ درياه مان پاڻي ڪٻڻ لاءِ واهن جي ڪوٽائي جو ڪم
 ڪرائي سند ۾ زراعت کي هشي وٺائي ۾ نمایان ڪردار ادا
 کيو. ڪلهوڙا حڪمانن جي دور ۾ پڻ سند کي پاهريين دنيا
 سان ۾ ڦج واپار ۾ نمایان حيشت حاصل هئي ڪلهوڙا
 حڪمانن جي دور ۾ سند ۾ نون ڳوٽن اڏجڻ واري پڻ روایت
 تيز ٿي. ڪلهوڙن جي دور ۾ سند ۾ سرائيڪي پولي کي پڻ
 نمایان حيشت حاصل هئي. ميانوال تحریڪ ۾ سرائيڪي
 ڳالهائيندڙ قبيلن جي گهڻائي جي ڪري هن تحریڪ جي
 مخصوص ٻولي سرائيڪي هوندي هئي. ڪلهوڙا سلطنت جي
 وقت دادو ضلعي جي ڳاڙهي خدا آباد، واره، نصیرآباد ۽ گاجي
 ڪهاڙ شهن کي پڻ حيشت حاصل هئي. ميانوال تحریڪ جا
 مک ڪردارن ۾ سند جي سرحدن جا محافظ گاجي شاه، شاه
 عبدالله گودڙيو، شاه پنجو سلطان ڏھوت، ميان گاجي خان
 ڪهاڙ، باگو چانديو، ننگر فقير مكسي، يارو رند، ڪوجو
 فقير، مير سوپدار خان، گولو ڪوسو، گل ڀيگ تنكري، جنگو
 جمالي، فقير ڪيرو ولاڻو، عنایت شاه، حامد شاه لاشاري،
 حيدر خان لغاري، شهيد بکر پنهور، فريد ڀاڳت ۽ پيا ڪيترا
 شامل هئا. اتر سند ۾ اج به سرائيڪي
 ذاتين جي چڱن مڙسن ۽ ڪهاڙ قبيلي جي
 ماڻهن کي "سرائي" جي لقب سان سڏيو
 ويندو آهي.

آهن ۽ نائين پيڙهي هلنڌ آهي. سندس پوٽن وٽ نسل در نسل
 شعرو به موجود آهي.
 اسان وٽ سند ۾ سياحتي ماڳن جي ڪايه کوت ناهي پر ڏڪ
 جي ڳالهه اها آهي ته اسان جي عوام کي پنهنجي سند اندر
 ماڳن جي صحيح طرح سان نه ڄاڻ آهي ۽ نه ئي اهن ماڳن کي
 سياحت گاتي محفوظ ڪري عوام لاءِ ڪولي ۾ آهي. جيڪڏهن
 ائين ڪيو وڃي ته سند حڪومت ان مان چڱو ٿاڻو ڪمائى
 سکهي ٿي. جيڪر اسان جا حڪمران ٿورو به ڏيان تاريخي ۽
 تفريحي مقامن تي ڏين ته ڪيتراي نوجوان روزگار سان لڳي
 ويندا ۽ اهي ئي سياحتي ماڳ اسان کي ڪيترو فائدو ڏيندا.
 ٻين جن قومن وٽ سياحتي ماڳ اهن اهي ان مان ڏڏو ٿاڻو
 ڪمائى رهيا آهن ان مان سياحت تي ايندا آهن کي گورنمنٽ کي وڏو
 پنهنجي علاقئي واسين کي ۽ انهن جي گورنمنٽ کي وڏو
 فائدو پهچائي رهيا آهن. شايد سند جا ئي واحد ماڳ ۽ قدими
 آثار آهن جيڪي ڪندي نظر نشي اچي. جن ۾ ميان گاجي خان
 حڪومت وارثي ڪندي نظر نشي اچي. جن ۾ ميان گاجي خان
 ڪهاڙ جا قدими مقبراء به شامل آهن جيڪي زبون حالي جو
 شڪار آهن. پاهريين ملڪن ۾ سياحت مان پنهنجي مقامي
 ماڻهن لاءِ روزگار جا ذريعا پيدا ڪيا ويندا آهن ۽ سياحن کي
 پرڪشش پئكچ ڏيئي اهن ماڳ گهمڻ لاءِ دعوت ڏني ويندي
 اهي ۽ ائين معيشيت گي وڌي هٿي ملندى آهي. اسان جي
 گورنمنٽ جيڪا بجيٽ رکي ٿي سا به خبر ناهي ڪنهن جي
 اڪائوٽن ۾ هلي ٿي وڃي. ميان گاجي خان ڪهاڙ جي قدими
 مقبرن جي ثقافت گاتي ٿرڻا مالڪي ٿيڻ گهرجي. سند
 حڪومت، ثقافت جي صوابائي وزير ۽ أعلى اختيارين کان
 مطالبو ٿا ڪريون ته هن تاريخي قبرستان کي چوديواري
 ڏياري، قبرستان جي زمين قبضا ختم ڪري، تاريخي
 مقبرن جي مالڪي ڪري علاقئي واسين مان بيچيني ختم
 ڪئي وڃي.

ميان گاجي خان ڪهاڙ ميانوال تحریڪ جو ڪمانبر هو. اسان
 ميانوال تحریڪ جو جائز ونداسين ته ميانوال ڪهڙي سن ۾
 شروع ٿي ۽ ڪهڙي مقصد لاءِ هي تحریڪ ناهي وئي.

ميان وال تحریڪ جو نعرو "الله توهار" يعني الله تنهنجي
 آسري ڏئي تو آذار. ميانوال تحریڪ جي سرگرم ڪارڪن ۽
 اڳوائين کي ڪارو ڪتو پاٽل هوندو هو جيڪو سندن مخصوص
 سيجاڻ لاءِ هو، اهڙو ڪتو پاٽل ماڻهن کي ميانوال تحریڪ جا
 ماڻهن جلد سيجاڻي وٺنا هئا. ميانوال تحریڪ جا ڪارڪن ۽
 اڳواڻ ان وقت روحاني، جسماني ۽ نفسياتي بيمارين جو علاج
 پڻ مختلفن طريقن سان ڪندا هئا. جنهن جو ثبوت درگاه شاه
 گاجي ۾ ضرور ملي ٿو جتي ڪشي وارن فقيرين جو چڱو تعداد
 اچ به ورهين واري پر پاري ٿو. ميانوال تحریڪ جو بنيد ميان
 آدم شاه ڪلهوڙي مغل سلطنت جي بالادستي، جي خاتمي لاءِ
 1500 ۾ رکيو. هن تحریڪ جا به مقصد هئا هڪ ماڻهن ۾
 تزكيه نفس ذريعي اتحاد ۽ تنظيمي صلاحيتون پيدا ڪرڻ ۽
 بيو قرباني ۽ ايشار جي سكيا ذريعي هڪ اهڙو گروهه پيدا
 ڪرڻ هو جيڪو اقتدار جي وڃهه وڙهي مغل راج جو خاتمو
 ڪري. ميان آدم شاه هن تحریڪ جو بنيد بلوچي عصبيت تي
 رکيو جنهن ڪري بهاولپور، ملتان، اچ، سري، ديرا غازي خان،
 سبي، گندواهه جي ماڻهن سندس مريدي قبولي تحریڪ ۾

سنڌ جي سیاسی تاریخ سنڌ: اقتدار ۽ مفاد

گل محمد عمارتی

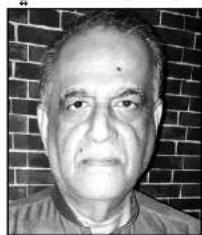
اختیار ۾ آهي. کافي وڌي تمہید ۽ توجیهه ڏني آهي عباسی صاحب هن سچی ڪتاب لکھ جي! دل جي اندران اظهار. عباسی صاحب تاریخ جو آغاز سنڌ جي خوشحال ماضی سان ڪيو آهي ۽ بیان ڪيو آهي ته سنڌ ڈرتی تي شروع کان وئي نه ڪنهن شيءِ جي کوت یا ڪمي هئي ۽ نه هینثئ رئي آهي. تنهنکري هر ملڪ جا ماڻهو هن ڈرتی تي اچي آباد ٿيا آهن. کوت فقط اسان جي اتحاد، سچائي ۽ وفاداري جي آهي. ان کانپوءَ تاریخ نویس مختصرن انگریزون جي دور جي اپتار ڪري ٿو ۽ انگریزي سرڪار تي تنقید ڪري چئي ٿو ته انگریزي سرڪار ظاهري طور تي سنڌ ۽ سنڌ جي عوام سان گھٹيون همدرديون ڏيڪاريون پر انهن ۾ سنڌ ڏاتي مفاد هئا. انگریزي دور ۾ سنڌ جي ماڻهن سان هڪ جھڙو سلوڪ نه هو پر انهن سنڌين کي ويرهائڻ ۽ حڪومت ڪرڻ لاءِ طبقاتي نظام رائج ڪيو هو. انهن ماڻهن کي نوازيenda هئا، جيڪي انگریز سرڪار سان وفاداري جو عهد ڪندا هئا. باقي غريب عوام کي ڏندبي جي زور تي پورھيو ڪرائيندا هئا ۽ کين دٻاءِ ۽ خوف ۾ رکيو ويندو هو. غريبن ۽ سنڌ سان وفادارن لاءِ سخت حڪم ۽ سزاون هونديون هيون. عباسی صاحب جي ڳالهه ۾ ديش ڀڳتی آهي پر انگریزون اڳ واري جاڳيردائڻي ميراثي ۽ پيراثي نظام متعلق خاموشي يقيني طرح سان محسوس ٿئي ٿي. پاڪستان جي قيام واري حصي ۾ آخری جملو دلچسب آهي: ”سنڌ جي عوام انهن کي پنهنجا مسلمان پائر سمجھي انهن جي دل و جان سان خدمت ڪئي، جيڪي اڄ سنڌي عوام جي ڳچي ۾ پيا آهن.“

ڪتاب ۾ ان بعد ملڪ ۾ پھريون مارشل لا ۽ سڀتلمينت ڪاتي جو وجود هڪ اهر داستان مصنف بیان ڪري

جديد سنڌ جي سیاسی تاریخ گھٽ لکي وئي آهي، خاص طور تي علمي حوالي سان، چاڪاڻ ته قومي اڳواڻ سیاستدانن جون لکيل تاریخون انهن جي سیاسی نظریون جي ترجماني ڪن ٿيون بلڪ اهي سنڌن خود نوشت آتم ڪھاڻيون به آهن. محمد وارث عباسی هن کان اڳ ۾ به هڪ عدد اهر ڪتاب لکي چڪو آهي، جيڪو حيدرآباد شهر جي تاریخ عام فهر انداز ۾ بیان ڪري ٿو. اهو ڪتاب آهي: ”حيدرآباد شهر تاریخ جي آئيني ۾“ تازو ڪتاب ”سنڌ، اقتدار ۽ مفاد (سنڌ جي تاریخ)“ حصو پھريون هڪ عمدہ مهاڳ سان شروع ٿئي ٿو جنهن جو تحریر ڪندڙ محترم سليم چنا پاڻ خود جديدين سنڌ جي سیاسي ۽ ادبی تاریخ جو هڪ اهر ڪردار آهي ۽ سنڌ ڇاڻ ۽ سچاڻ جو ڏاتي شاهد مان پاڻ آهيان. هن جي ادول جدوجهد اسڪول واري دور کان (سٺ واري ڏهاڪي ۾) شروع ٿي ۽ اڃان تائين سنڌي ادبی سنگت جي پليٽ فارم تان جاري ۽ ساري آهي. غلام مصطفی سولنگي جي اداري هي اهم دستاويزي ڪتاب چپرائي جس لهڻي آهي. ”جمهوريت جو نوحو“ سليم چنا جي يادگيرين ۽ مشاهدن کي پرپور طرح سان پيش ڪري ٿو ۽ چڻ ته هن ڪتاب جو اختصار آهي. بقول سليم چنا جي محمد وارث عباسی پنهنجو پورھيو انتهائي تحقيق سان پيش ڪيو آهي ۽ هن صاف صاف لفظن ۾ سنڌ ۽ پاڪستان جي مفاد کي ذهن ۾ رکي اقتدار ماڻيندڙ ڏرين جو آئينو اسان کي ڏيڪاريو آهي ۽ ٻڌايو آهي ته سنڌ سان هر دور ۾ هايجا ٿيندا رهيا آهن، پنهنجن سیاستدانن پاران به ته پروان سیاستدانن پاران بـ...“ هن ڪتاب بابت مصنف جي راءِ آهي ته هي، درحقیقت هن جي دل جو آواز آهي. جيڪي ڪجهه هن لکيو آهي اهو هن جو ڏاتي مشاهدو آهي. ”لکڻ لاءِ دل حرارت پئي موش کائيندي هئي ۽ لکڻ جو تجربو نه به هو تنهن هوندي به هي، سیاسي تاریخ حصو پھريون لکي منظر عام تي آندو اٿم.“ محمد وارث عباسی جا خيلات تاریخ نویسي جي متعلق ڇا آهن انهي، جو اظهار هو بر ملا ڪري ٿو ۽ چئي ٿو ته ”تاریخ لکڻ واري کي غير جانبدارنه ۽ آزاد خيلان سان تاريخ لکڻ گهرجي ۽ هي، تاریخ هن ان اصول ۽ طریقي تي لکي آهي. انهي، جو سبب هي، آهي ته هو نه ڪو سیاستدان آهي ۽ نه ئي ڪنهن کي سچاڻي ٿو. هن جي نه ڪنهن سان دشمني آهي ۽ نه ڪا عداوت آهي ۽ نه ٿي دوستي. هر ڪنهن کي سنڌ ڪردار ۽ شخصيت موجب لکيو ويو آهي. هي تاريخ لکي هن پنهنجو فرض ادا ڪيو آهي ۽ هاڻ فيصلو ڪرڻ پڙهندڙن جي وس ۽

ئ سندس ساتین جو شاهی خرج سند جا مهاجر برداشت کري رهيا هئا. انهيءِ معاملی تي عباسی صاحب وڌيک انکشاف ايندڙ ڪتاب ۾ لکڻ جي گالهه ڪري تو. ڪتاب جو آخری باب 115 نمبر تي نئين بلدياتي نظام 2001 تي لکيل آهي جيڪو اڳوڻن پن فوجي جنلن طرفان نافذ ڪيل بلدياتي نظام ۽ قانون کي جنل مشرف ختم ڪري عوام آزار مهاجر پسند بلدياتي نظام رائج ڪيو هو ۽ عوام کي بهترین طريقي سان بيوقوف بٺايو هو، سند جي ڪريپت بلدياتي سياست ۾ آيل ڪردارن تي روشنی وڌي وئي آهي، پر انهن مشرف پرستي جي ڪيئن ۽ ڪھري طرح آبياري ڪئي انهن بابت لکڻ جي گنجائش ته هئي جيڪا ڪتاب ختم ٿي وجڻ ڪري شايد ٻئي حصي ۾ اچي. عباسی صاحب جي معلومات جا ذريعا ظاهر آهي ته هن جا ذاتي مشاهدا ۽ تاثرات آهن پر اهڙي تاريخ نويسي کي فقط ان وقت ئي علمي پذيرائي ملندي جدھن ان ۾ اخبارن، رسالن ۽ مخزنن جا حوالا ڏنل هجن. هي ڪتاب فقط داخلی ذاتي روزنامچي جي طرز ۽ تمثيل (مثال) جهڙو آهي جنهن کي هاڻي (Oral History) (زبانی تاريخ) شمار ڪجي ٿو. تحقيقی ۽ تنقيدي طرح جي تاريخ نويسي لاءِ Secondary Tertiary هوالا ڏيٺ ۾ ايندا آهن. صاحب ڪتاب کي "فقط اها مودبان گذارش آهي ته ايندڙ حصن ۾ اهم دستاويزي اخباري ۽ ڪتابي References (حوالا) ضرور ڏئي. سند ۾ اقتدار ۽ مفاد جي سياست ڪلهوڙن جي دور کان هلندر ۽ آهي ۽ هينئڻ جيڪي ڪجهه وهي واهپجي پيو سو سجو هڪ گردشي (Cyclical) چڪر آهي. مان سليم چنا جي راء سان سهمت آهيان ته عباسی صاحب نرڳو سند جي سياسي تاريخ جو پارکو آهي پر سند جي تاريخ، تمدن، تهذيب کي به اڳئي شایع ٿيل ڪتاب "حیدرآباد شهر تاريخ جي آئيني ۾" اوتيو اتس هن تاريخي Narrative کي وڌيک مستند ڪرڻ جي ضرورت آهي.

ٿو ۽ ٻڌائي ٿو ته سنتي عوام جيڪي اڳي ئي تکليفن ۽ مشكلاتن ۾ مبتلا هئا انهن جي وڌيک تباھي ۽ زوال جي دور جو آغاز ٿيو. بنیادي جمهوریت جو تماشو ۽ 1968ع ۾ شهید ڏوالفقار علي پئي جو عوامي سياست ۾ اچن به دلچسپ باب آهن. ايوب جو اقتدار خوار ٿي چڏ ۽ بي مارشل لا جو قيام، مهاجرن جو ايوب پرست ٿيڻ ۽ ون ڀونت خلاف مظلوم ۽ محکوم سندين جي تحریڪ ۽ آخر ۾ ون ڀونت جو خاتمو ڀرپور معلوماتي ليڪ آهن. شهيد پتو سان مهاجرن جي دشمني ۽ مولوي صاحبن جون سياسي جماعتون ۽ پتو صاحب خلاف ڪفر جون فتوائون جديد تاريخ جا ورجاء آهن. سند جي پراڻن سياستدانن ۽ شاطرلن جو به ذكر ڪافي دلچسپ آهي. بنگال جي حالتن جو احوال ۽ 1970ع واريون الڪشنون هاڻي تاریخ جا تکلیف ڏيندڙ قصا آهن جيڪي عباسی صاحب تمام گھڻي عرق ريزي ۽ اورچائي سان موجوده نسل جي لاءِ تحریر ڪيا آهن. 1970ع واري الڪشن ۾ حيدرآباد جو ذكر به جديد سنتي تاريخ جو اهم باب آهي خاص طور تي پراڻن حيدرآبادين لاءِ جن کي اڳتي هلي وحشی مهاجر نسل پرستي جي ڪري پنهنجا پراڻا گهر ڇڏي اچي قاسم آباد کي آباد ڪرڻو پيو.

حيدرآباد پکو قلعو آپريشن وارو پورو داستان نهايت مهارت سان بيان ڪيل آهي ۽ اهڙي آپريشن تي انگريزي ۽ اردو پريس ۾ ڪافي مواد آهي پر سنتي ڪتابن ۽ رسالن ۾ گهٽ معلومات آهي، ماسواه غلام نبڃي مغل جي ناول "اوڙاه" جي. سنتي ادبين وٽ هاڻي حيدرآباد فقط هڪ عارضي استعارو آهي جنهن ۾ ڄامشوري جي رومانس ۽ ڪئمپس جون رنگين ڪهاڻيون ته آهن پر حيدرآباد جي زوال جي ڪهاڻي 1990ع كانپوءِ جي، خاموشي جون صدائون ۽ ناله فرياد آهن جيڪي هن ڪتاب ۾ عباسی صاحب درمندي سان بيان ڪيا آهن. مهاجر قومي موومينت جي دهشتگرد سياست تي روشنی وجهندي، تاريخدان عباسی ڏڪ سان تلغ سچ بيان ڪري ٿو ته ننيو ذهن رکندر، بي شعور، مفاد پرست ۽ ڏوھاري قسم جا سنتي انهن جي چار ۾ قاسي پيا هئا ۽ الطاف حسين جي حق ۾ قولالي ڳائيندا رهيا هئا. ايم ڪيو ايم وارا چڻ فوج كانپوءِ ٻئي نمبر تي پرويز مشرف جا گارڊ هئا. لنبن ۾ الطاف حسين

علم جي سوانح عمری

داکتر پیار علی جتوئی

ڪندو رهيو آهي ۽ جنهن شيء جي باري ۾ کيس خبر ناهي رهيو، انسان ان جي باري ۾ چاڻ رکڻ لاء هٿوراڙيون هشندو رهيو آهي. ڪائنات جي ٻين مخلوقن جي ڀيت ۾ انسان جي اندر انهن ٻن خاصيتن جي ڪري انسان سيني مخلوقن کي پشتي ڇڏي ڪري ترقى ڪندو رهيو آهي. جيئن ته اوائلی دور کان انسان جي چاڻ حاصل ڪرڻ جا بنیادي ذريعا پنج حواس رهيا آهن. مطلب انسان اک، ڪن، نڪ، زبان ۽ چهاء وسيلي شين جي باري ۾ چاڻ رکندو آيو آهي. ڪائنات ۾ موجود جيڪا به شيء انسان اکين وسيلي ڏئي يا ڪنن وسيلي بدئي يا وري نڪ وسيلي سونگهي يا زبان وسيلي چڪي يا وري هت لاهي محسوس ڪئي، جنهن جي وجود جي باري ۾ پنهنجي مختصر چاڻ جي آذار تي راء قائم ڪئي. ائين ڪئي چئجي ته علم جي اندڙ جي هن جهان ۾ پوءِ جنهن کي جيئن لڳو آن ائين بيان ڪيو. مثل طور اندڙ جي هڪ تولي کي هاتھي ڏنو ويyo ته ٻڌايو هاتھي ڪيئن آهي، پوءِ جنهن انتي کي هاتھي جي چنگهه هت آئي تنهن چيو هاتھي وڌي ٿئي جهڙو آهي، جنهن انتي کي هاتھي جو ڪن مليو تنهن چيو هاتھي عاليشان پکي جي پر جهڙو آهي، جڏهن ته جنهن انتي کي هاتھي جي سونڊ هت آئي تنهن چيو هاتھي ڏگهي نوز جهڙو آهي. ساڳي ئي طرح انسان عقلوي طور انتي هجڻ ڪري ڪائنات جي باري ۾ اندازا لڳائڻ شروع ڪيا.

ان سچي پتار ڪرڻ جو مقصد اهو آهي ته انسان جي عمر هن ڪائنات جي ڀيت ۾ تمام نديڙي آهي ۽ انسان کي هن ڏرتئي، تي هوش سپٽاليندي اڃان ڪي کن ٻل مس گذریا آهن. ائين ڪئي چئجي ته انسان ماڻ جي ڀيت مان اڃان هاتھي چاڻو آهي ۽ هن عقل فهم ۽ دانش جي دنيا ۾ اڃان اکيون مس کوليون آهن، تنهنڪري انهن ڪجهه ٻلن ۾ انسان ٿاقوراڙيون هڻي جيڪو ڪجهه چاڻو سڃاتو آهي، اهو علم جو اجا تamar شروعاتي دور ليڪيو وڃي ٿو. جيئن ته انسان اڃان علم جي ان بوڙ ۾ مسيين ٻانيڙا ٻائڻ لڳو آهي تنهنڪري اهو علم اجا ناقص، نامڪمل، غير حتمي ۽ ترقى ٻڌير ليڪيو وڃي ٿو. هيستائين جو جيڪو علم ترقى ٻڌير ٿي اسان توهان تائين پهتو آهي اهو ڏڪن، مفروضن، اصطلاحن ۽ افسانن تي ٻڌل رهيو آهي. جيئن ته تجرباتي علم جو اڃان رواج ڪونه پيو هو، تنهنڪري سچو سارو علم زبانی حوالن تي، اندازن تي تورڙي ٻڌست تي ٻڌل رهيو آهي. علمي ۽ عقلوي تورڙي فهم و فراست کان ڏور هجڻ جي ڪري لا علمي هجڻ ڪي عيب سمجھندي

هيستائين جي ٿيل سائنسي تحقيق، مشاهدي ۽ تجربن مان معلوم ٿيو آهي ته هن ڪائنات کي تقرiben 13.8 بليين سال گذری چڪا آهن. جڏهن ته پاڻ واري نظام شمسي کي وجود ۾ ايندي تقرiben 4.6 بليين سال گذری چڪا آهن. اهڙي طرح جنهن گول بالڙي تي اسین سڀ جاندار رهيا آهيون جنهن کي عام فهم ٻولي ۽ ڏرتئي چيو وڃي ٿو تنهن جي وجود ۾ ايندي 4.54 بليين سال ٿي چڪا آهن ۽ اسان جي رومانوي ڪردارن جو مرڪز چند پڻ اسان کان ڪجهه سال پوءِ پيدا ٿيو جنهن کي پڻ ڪي 4.53 بليين سال ٿي چڪا آهن. هن ڏرتئي گولي تي پاڻ واري حياتي جو سڀ کان پهريون بنويادي قسم کي اچ کان 2.4 بليين سال اڳ پيدا ٿيو. اهڙيء طرح حياتي، جو اهو سلسلو ڪئي هزارين سالن تائين جاري رهيو ۽ آخرڪار اچ کان 4 مليين سال اڳ انساني بنويادي صورت جهڙو جاندار ارتقا ٻڌير ٿيو ۽ ان جاندار کي اچ جهڙي ترقى يافته انسان ٿيندي کي ڪجهه هزار سال مس گذریا آهن.

هيستائين جي حاصل ڪيل چاڻ ۽ تجربن تورڙي مشاهدن مان معلوم ٿئي ٿو ته ڪائنات ۾ موجود هر شيء تاریخي آهي ۽ اها تبدیلي ٻڌير آهي. تاریخي مان مراد اها شيء اڳ ۾ موجود نه هئي، هاتھي پيدا ٿي آهي ۽ وري زمانن جي تبدیل ٿيڻ سان اها وري یا ته مورڳو ختم ٿي ويندي يا وري ڪنهن جديد شکل ۾ تبدیل ٿي ويندي. جيئن ته ڪائنات ۾ موجود هر شيء پيدا ٿي آهي، مطلب هميشه کان موجود ڪونه هئي، قديم ناهي رهيو، پوءِ وجود ۾ آئي آهي ۽ وري آها ئي شيء آخرڪار مرري ڪپي وجشي آهي. بي ڳالهه اها ته هر فڪر سوج ٿتمي يا آخرني ناهي، ان هر تبدیلي اثر آهي. هر شيء جيڪا مادي تورڙي توانائي مان ٺهيل هجي تنهن ۾ تبدیلي ايندي رهيو ٿي. ائين ڪئي چئجي ته ڪائنات ۾ صرف هڪڙي شيء ٿتمي رهندی پئي اچي اها آهي تبدیلي پاڻ خود. تبدیلي ئي اها شيء آهي جيڪا ڪائنات جي شروعات کان اچ تائين مسلسل ظهور ٻڌير ٿيندي اچي ٿي پئي.

جيئن ته انسان بنويادي طور ڪمزور، ڏچڻو ۽ پنهنجي اندر تجسس رکندڙ رهيو آهي، اهو ئي سبب آهي جو هو اونداهه، اڪيلائي کان ڏجندو رهيو آهي، تنهنڪري هو جنهن به شيء کان ڀئو ڪائيندو رهيو آهي، ان جي خوشامد، چاڪري

پیش کری ٿو، جیڪا هن ڪائنس جو چرخو هلائي ٿي. انسان وقت بوقت پنهنجي علم ۽ سمجھه آهر خدا جو تصور تبديل ڪندو رهيو آهي. آوائلي دور ۾ انسان جو خدا هڙيون طاقتون رهيو آهن جن کي هو پنجن حواسن وسيلي پرکي سگهي پيو، مثال طور يا ته ان کي هٿ لاهي سگهي پيو يا ڏسي سگهي پيو، جيئن باه، سج وغيره پر جڏهن انسان ڏٺو ته باه ٿي سڀ کان وڌيڪ طاقتور ناهي چو ته ان کي ڪوئي وسائي سگهي ٿو يا سج به لهي وجي ٿو، تنهنڪري هو طاقتور کان طاقتور وجود ڏانهن مائل ٿيندو ويو. اڳ ۾ گھڻ خائن جو تصور عام هو يا گهٽ ۾ گهٽ هڪ کان وڌيڪ خدا وجود رکندا هئا پر پوءِ هڪڙي خدا جو تصور عام ٿيندو ويو. انسان آخرڪار هڪ اهڙي خدا کي پنهنجو حقيري خدا مجھن لڳو جنهن کي نه هت لاهي سگهجي پيو ۽ نه پنجن حواسن ذريعي پرکي سگهجي پيو. نيث هڪ اهڙي خدا جو تصور پيدا ٿيو، جيڪو هر هند حاضر ناظر هجي ۽ جيڪو هر شيءٰ تي قادر هجي. اهڙيءَ طرح سان هڪ بي زندگي ۽ جو تصور پيدا ٿيو، جنهن ۾ ان حقيري خدا جي بادشاھي قائم هجي، جنهن ۾ هن دنيا ۾ جن تکليفون، مصيپتون ڏنيون هجن، انهن جي داد رسی ڪري، ظالمن کان مظلومون جا پلو وئي ۽ سنه ماڻهن جي ڪيل نيك عملن جي بدلي انعام اڪرام ڏئي جڏهن ته خراب عمل ڪندڙن کي سختيون سعوبتون ڏئي خوار خراب ڪري.

جيئن ته مذهبی ماڻهن جو اهو عقيدو رهيو آهي ته هيءَ ڪائنس ان خدا تخليق ڪئي آهي تنهنڪري ان ڪائنس جي باري ۾ چاڻ به اهو خدا پاڻ ئي ڏيندو، جيتري چاڻ خدا ڏئي بس اوترى چاڻ تي انسان آمنا صدقنا چئي، ان تي حرف با حرف عمل ڪري ان کي سج سمجھي. اڳ ڪنهن اهڙي ڪنهن ڳالهه تي ڪو سوال اثاريو يا چو ۽ چا جي ڳالهه ڪئي ته ان تي ڪفر جون فتوائون مڙهي قتل ڪيو ويندو. ڪائنس جي باري ۾ سوچن لوچن کي وڌو گناه سمجھيو ويندو هو ۽ ڪائنساتي رازن چاڻ کي خدا جي ڳجهن ۾ هٿ وجهن سمجھيو ويندو هو. مذهبی ماڻهو اهو به سمجھندا هئا ته انسان کي جيئن ته خدا پيدا ڪيو آهي تنهنڪري انسان کي زندگي ڪيئن گذاري، اهو سڀ ڪجهه خود خدا انسان کي ٻڌائيندو، تنهنڪري انسان کي باشعور يٺائڻ لاءِ ۽ زندگي گذارڻ جا گر سڀكارڻ لاءِ پنهنجي طرفان استاد موڪليا جن کي پيغمبر سديو وجي ٿو، جيڪي خدا طرفان علم ڪئي آيا ۽ انسان کي ان خدا جي طرفان مليل علم ۽ هدایتن مطابق زندگي گذارڻ جو سبق ڏيندا رهيا. ان کان علاوه اهڙن رازن ۽ ڳجهن بابت ايڏيون ته پكينون ڳالهيوون ۽ پيشنگويون ڏئي ويا جن جي باري ۾ ٻڌي عام انسان جو عقل دنگ رهجي وجي. مثال طور انسان جي پيداشر ڪيئن تي، انسان جو هن ڏرتئي تي اچڻ جو مقصد بيان ڪرڻ، موت ڪانپو ڪهڙا واقعاً رونما ٿين ٿا، موت ڪانپو واري زندگي جو احوال اهڙي ته باريڪ بيسي سان بيان ٿيل آهي جو انسان کي ٻڌندي ڏندين آگريون اچيو وجن. دنيا

مڙئي ڪوڙا سوڙا جواب ڏئي چڻبا هئا، مثال طور ابا ڏرتئي ڪيئن آهي، جيائين ماني وانگر گول آهي، پيجيائين پوءِ اها بيئي چا تي آهي ته يڪدم چيائين ڏاند جي سنگ تي بيئي آهي، تنهنڪري جڏهن ڏاند هڪ سنگ تي ڏرتئي جو وزن رکي ٿڪجي پوندو آهي تدهن گجي ڪي چندبي وري ڏرتئي ڪي ٻئي سنگ تي اچائي ڇڏيندو آهي تدهن ته زلزا ايندا آهن. وري ڪنهن ڪان پيجيو ويو ته ڏرتئي ڪيئن آهي، چيائين ڪمي جي ڪوبپ چهڙي آهي. وري پيجيو پوءِ ته ڦيلا آهو كوبپ چا تي بيئي آهي ته جواب ڏنو ويو اهو هڪ تمام وڌي ڪمي جي مٿان پيل آهي، وري پيجيو ويو ته ڦيلا اها وڌي ڪمي چا تي بيئي آهي، تنهن جي جواب ۾ چيو ويو ته اها وڌي ڪمي ٻي وڌي ڪمي مٿان بيئل آهي ۽ اها وري ڪنهن بي ڪمي جي مٿان بيئل آهي، اهڙيءَ طرح اهو ڪمين جو هڪ وڌو مينار ٺهيل آهي جنهن تي ڪميون هڪائي مٿان بيئل آهن. اهڙيءَ طرح پيا ڪيتراي مفروضاً ٺهيل آهن جن کي ٻڌي اجوڪي تاريخ ۾ ماڻهو ڪلڻ ڪانسواء رهي نتو سگهي. ٺلهي ليڪي سان ڏسجي ته انسان جي علم جا بنيدا ڏريعاً هيٺيان نظر اچن ٿا.

مذهب:

جيئن ته انسان بنيدا طور ڇڻو، خوف مان ورتل هجي ٿو ۽ هر طاقتور شيءٰ کان هو خوف کائيندو رهيو ٿو، خاص ڪري موت جهڙي راڪاس کان ونکون وجي ٿو تنهنڪري انسان کي هر طاقتور شيءٰ کان خوف رهيو ٿو. مثال طور ڪڏهن هو باهه کان ڏجي سندس پوجا پاڻ ڪري ٿو ته ڪڏهن دريماه بادشاهه کي پنهنجو خدا مڃي ٿو ته ڪٿي سج چند جي عبادت ڪري ٿو ته ڪڏهن هوا کي پنهنجو معبد ڪري مڃي ٿو. اهڙيءَ طرح انسان هر ان شيءٰ جي به پوجا ڪندو رهيو ٿو جنهن مان ڪيس رزق ملندو رهيو، جيئن هندو ڏرم ۾ ڳئون کي ماتا ڪري پوچيو وجي ٿو، ڏرتئي ڪي پنهنجي ماڻ لڳيو وجي ٿو. جيئن ته انسان پيدا شين شرط هر شيءٰ کي ڪنهن ٻي شيءٰ مان ڦئي پيدا ٿيندي ڏسي ٿو، مثال طور ٻچ مان انجا ڦئي ٿو، ماديءَ مان ٻار ڄمي ٿو، ڏرتئي ڪي پنهنجي ماڻ آنا ٿين ٿا ۽ وري آن مان ٻجا ٿين ٿا ته ساڳيءَ طرح انسان پنهنجن اين ڏانهن ڏسي ٿو ته هو پاڻ پنهنجي پيءَ ماءِ مان پيدا ٿيو آهي، منهنجا پيءَ ماءِ پنهنجي والدين مان پيدا ٿيا آهن ۽ اهڙيءَ طرح اهو سلسلو هلندو رهيو ٿو، تنهنڪري هو ڪائنس جي باري ۾ به اهو اندازو ڳائني ٿو ته هن کي به ضرور ڪنهن نه ڪنهن پيدا ڪيو هوندو. هر جيئري جاندار کي موت اچڻ ۽ حياتي جي فنا ٿيڻ جي ڪري انسان ايجان وڌيڪ دپ ۾ وڪوڙجي وجي ٿو، تنهنڪري هو پنهنجي انساني خصوصيتين واري پالشهار جو تصور پيش ڪري ٿو، جيڪو ڪنهن جي جهڪن، هيٺائين وٺڻ کي پسند ڪري ٿو ۽ ان کي پنهنجو پيارو ٻانهون تصور ڪري ٿو ۽ اهڙيءَ با ادب فرمانبردار انسان لاءِ وڌا انعام اڪرام ٻڌائي ٿو جڏهن ته جيڪو هن جي حڪمن تي نتو هلي ان کي هو سرڪش سمجھي ان لاءِ سخت سزادون ٻڌائي ٿو. اهڙيءَ طريقي سان انسان هڪ اهڙي فطرت کان مٿانهين طاقت جو تصور

سپ شیء کان اتم آهي تنهنکري حق لاء جان جي قرباني ڏئي ايندڙ سڀني انسان لاء زنده مثال بژجي ويو. اهڙيءَ طرح یونان ۾ علم جي اهڙيءَ لات نكتي جيڪا نسل در نسل وڌندی ويجهندي رهی ۽ ان ڪڙيءَ مان افلاطون، ارسطو ۽ پيا کوڙ سارا فلسفی پيدا ٿيا، جن عقل کي چرخ ڪرڻ جهڙيون ڳالهيون ڪيون. توڙي جو ان وقت ۾ تجرباتي علم جو رواج ڪون پيو هو، تنهن ہوندي به ان وقت جي ماڻهن، ذهني سوج ويچار ڪري، آسماني تارا ڏسي، سچ ڏرتئي، جي چرپر کي ڏسي اهڙا ته اندازا هانيا جن کي اجوڪي سائنس به مجھن کانسواء رهی نتي سگهي. ان وقت به ڏرتئي جي ماپ اهڙيءَ ته يڌائي ويا جو هاڻي واري سائنس به ذري گهٽ ساڳيو جواب ڏنو آهي. ان وقت جي اهڙن ڏاهن جون پيشن گويون ٻڌي سندن ڏاهپ جي سارا ڪرڻ کانسواء رهی نتو سگهجي.

سائنس:

جڏهن کان انسان مکمل طور سوچڻ ۽ سمجھڻ شروع ڪيو تڏهن کان هن کي پنهنجي چوڏاري موجود شين جي باري ۾ چاڻ حاصل ڪرڻ جو تجسس وڌندو ويو. جيئن ته انسان صرف عقل وسيلي شين کي سمجھڻ ۾ ڪشي مار کائي ويو هو، تنهنکري هن تجربن وسيلي چاڻ حاصل ڪرڻ شروع ڪئي. پنهنجي اڳيان ٿيندڙ واقعن جي باري ۾ هو مختلف تجربا ڪندو رهيو ۽ انهن تجربن مان معلوم ڪيل چاڻ وڌيڪ صحيح ۽ اعتبار جوڳي سمجھي وئي. اهڙيءَ طريقي سان انسان علم ۽ هن ذريعي پنهنجي چاڻ کي وسيع ڪندو ويو. اج جيڪي حقيفتون انسان اڳيان رونما ٿيڻ لڳيون، سڀائي انهن حقيفتون جي آذار تي وڌيڪ تجربا ڪري نيون ۽ روشن حقيفتون نروار ٿينديون ويو. سائنس جي اچڻ سان انسان ڪيترين وهمن وسوسن مان آجو ٿي ويو، انسان مٿان جيڪي بيجا پابنديون ھيون، جيڪي اٿ ڏنڌ زنجير هئا آهي، پڃي پور ڪري چڏيا. سائنس جي اچڻ سان انسان لاء چاڻ جا نت نوان دروازا ڪلي ويا ۽ علم ڏينهن ڏينهن وڌندو ويو. سائنس جي اچڻ سان ٿيندڙ واقعن جي اصلی حقيقت ملندي وئي، ڪنهن به عمل جي ٿيڻ جو سبب ۽ ان جو اثر، عمل جو رد عمل ۽ پيا کوڙ سارا اهڙا ته رايا وجود ۾ آيا جن انساني سمجھه کي اڃان وڌيڪ طاقتور بطيء چڏيو. جيئن ته سائنس جي وجود ۾ اچڻ کي اڃان ڪي چند صلييون مس گذريون آهن، تنهن ہوندي به ان مختصر عرصي ۾ سائنس انسان کي ڏرتئي، تان ڪشي آسمان جي بلنديءَ تائين پهچايو آهي. اها هام هنجي ٿي ته ويجهي مستقبل ۾ هي انسان ترقى، جون اهڙيون ته راهون همار ڪندو جو انسان هن ساري ڪائنات کي پنهنجي اڳرين تي نچائيندو ۽ اهڙيءَ طرح هي جديد علم انسان کي حقيقت ۾ اشرف المخلوقات بطيء چڏيندو.

p03323993783@yahoo.acom

جي هر وڌي مذهب و ت پنهنجو مذهبی ڪتاب هجي ٿو. مثال طور هندومت و ت گيتا، رامائڻ، مها پارت، عيسائين و ت انجيل، یهودين و ت توريت ۽ مسلمان و ت قرآن مجید وغيره. مذهبين ۾وري ڪجهه ماڻهن جو رايو آهي ته انهن پاڪ ڪتابن ۾ جيڪي بيان ٿيل آهي، اهو ائين جو ائين عمل ڪرڻ جهڙو آهي پر ڪجهه ماڻهو جو پڪو خيال آهي ته پاڪ ڪتابن ۾ ڳالهيون تمثيلاتي طور ٻڌايون ويون آهن تنهنکري ان جي ظاهري معني بي آهي جڏهن ته حقيقي معني بي آهي. ان حقيقي معني کي سمجھن لاء نبنين ڪانيو امام هجن ٿا جيڪو دور بدلاجڻ سان گڏ انهن پاڪ ڪتابن جي اصلی معني مخلوق کي سمجھائين ٿا. جهڙيءَ طريقي سان نبي به خدا طرفان موڪليا ويندا آهن ساڳي طرح سان امت ڏانهن امام به خدا طرفان موڪليا ويندا آهن ۽ امام به انسان کي علم ڏيڻ جا پايند رهيا آهن. اج ڏينهن تائين ڪائنات جي باري ۾ جيڪا به چاڻ ملندي رهی آهي، اها مذهبی ڪتابن مان ملندي رهی آهي. تنهنکري اسان چئي سگھون ٿا ته انساني تاريخ ۾ علم جي شروعات جيڪا ٿي آهي اها مذهب ميسر ڪئي آهي. جاڳراڻائي لحاظ کان ڏسون ته مذهبی علم جي لحاظ کان ايшиا ڪند سڀ کان اول رهيو آهي ۽ دنيا جا تقریبن سڀ وڌا مذهب ايшиا ڪند ۾ ظاهر ٿيا.

فلسفه: وقت گذرڻ سان گڏ انسان جي رهڻ جا طور طريقا بدلا رهيا، ماڻهن جهنگلی زندگي ترك ڪري وسنديون وسايون، غارن مان نکري جهوبڻيون اڏڻ شروع ڪيون، شڪار مان هٿ ڪڍي زراعت کي پنهنجي گذران جو ذريعي بٽايو ۽ پهريون دفعو انسان چئن پيرن تي هلڻ بجاء ٿي گڙو ٿي بن پيرن تي هلڻ شروع ڪيو ۽ هتن کي گھمن ٻدران ڪم ڪرڻ طور ڪتب آندو ته ان سان چئن ته سندس تقدير بدلاجي وئي ۽ انسان پهريون دفعو طاقت کي چڏي عقل کي استعمال ڪرڻ شروع ڪيو. اهڙيءَ طرح هر آن شيء جي باري ۾ سوچڻ لڳو، جنهن جي کيس چاڻ نه هئي يا جنهن مان کيس نقصان يا فائدو پهچندو هو. جيئن ته ان وقت تجرباتي علم جو اجا ڪو رواج نه پيو هو تنهنکري هر شيء يا هر حقيقت جي باري ۾ عقلی تجزيا ڪرڻ لڳا. انساني تاريخ ۾ پهريون پير و پور جي هڪ نديڙي رياست یونان ۾ علم جو اهڙو ڪو ٻچ چسيو جنهن انساني تاريخ کي ڏوڏي چڏيو. ڏرتئي، تي اهڙا فلسفې پيدا ناهن ٿيا جهڙا ان دور ۾ پيدا ٿيا ۽ عالم انسانيت کي هميشه لاء سوچڻ لوحڻ تي مجبور ڪري ويا. انساني تاريخ جو اهو فلسفې سقراط آهي، جنهن جهالت جي ان دور ۾ قانون جي ڳالهه ڪئي، انساني حقن جي ڳالهه ڪئي، ڪوڙن عقيدين کي ٺڪرايو ۽ ماڻهن کي محبت، پيار، پائينچاري سان رهڻ جو سبق ڏنو. اج کان پنج هزار سال اڳ مثالی رياست جا پئمانا ٻڌايو ۽ رياست جو حڪمان ڪيئن جوڙجي، سندس ڪهڙيون ذميواريون هجڻ گهرجن ۽ پيو گھڻو ڪجهه سيكاريyo. انساني تاريخ جو سڀ کان وڌو ڪارنامو اهو ڏئي ويو ته حق ۽ سچ

First The Came

فاشزم خلاف هک نظم

بیوف سندی

پوئه هو یهودین کی جھل آیا۔

پر ائون ماث ۾ رہیس،

جو ائون یهودی نہ هئس۔

هورومن کئٹولکن کی جھل آیا۔

پر ہن پیری بے ائون ماث ۾ رہیس،

چوت ائون رومن کئٹولکن هئس،

آخرِ مون کی جھل آیا۔

انسوس جوهان احتجاج کرڻ وارو ڪیرنم بچیوهو.

مارتن نی مولر جو اهو نظر مختلف صورتن ۾ رلی ٿو، "هولوکاست" مورخ یہودین واریون ستون شروع ۾ لکیون آهن، واشنگتن جي مشہور میوزم ۾ اهو نظر لکیل آهي، مارتن نی مولر بي مها پاري جنگ کانپوءے چالیه سال جیئرو رہیو، هو انسا ۽ امن جو هک پر جوش وکیل بُنجی چکو هو، ویتنام جي جنگ ۾ بـ مارتن جنگ جي مخالفت ۾ مظاہرا کیا، ان نظر تان اخذ کیل کیترائی گیت مشہور ٿیا۔ 1991ع ۾ هک اسکا شکر گروپ هي گیت لکیو، جنهن کی وڌی پذیرائی ملي۔

جذهن هو ڪمیونستن ۽ یهودین کی جھل آیا،

مون منهن ٿیری ڇڈیو،

جذهن ہولیکن، دانشورن، انقلابین ۽ مزاحمت

کندڙن کی جھل آیا،

مون منهن موڑی ڇڈیو،

پوئه هو مون کی جھل آیا،

هن پیری مون چئنی ڏسان ڏنو

پر ڪوئه نہ بچیوهو.

ان نظر جي حوالی سان مارتن نی مولر سوین لیکچر ڏنا، هک لیکچر ۾ هن چيو "سجي دنيا جي امرن ۽ فوجي ڊکتیشن جي طور طریقن ۾ کجهه ڳالهیون هک جھڙیون هوندیوں آهن، اهي سڀ آمر پھرین سیاستدان کي نااھل ۽ کرپت ثابت ڪندا آهن، دراصل کین خبر هوندی آهي ته حکومت کرڻ سیاستدان ۽ عوام جي چوندیل نمائندن جو ڪر آهي، تنهنکري هو کين لازمي طور نشانو بشائیدا آهن، عوام ۾ حقیقی مقبولیت رکنڌ اڳواڻ به کين خاص طور تي ناسپند هوندا آهن، تنهنکري هو کين مارڻ، جلاوطن ڪرڻ يا قید ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا آهن، عوامي تائید نهئڻ کري اهي آمر سول سوسائی جي سپیني پرتن سان هڪ ئي وقت وڙهي نه سکھندا آهن، تنهنکري هو اهو تائز ڏيندا آهن ته هو فقط کجهه سیاستدان جي خلاف آهن، انهن سان منهن ڏيڻ کانپوءه هو عدالتن کي نشانو بشائیدا آهن، پریس جي آزادی ختم ۽ انساني حقن جي تنظیم اڳيان بند بندنا آهن، سیاسي ڪارڪن ۽ سندين مرغوب شکار هوندا آهن، انهن مان فقط اهٽا سیاستدان گروهه يا اهي شخصیتون آجيون هوندیوں آهن، جیڪی آمر سان

ملي کين پنهنجو اڳوان میجیندا آهن، اهڙن ماڻهن جي خوشیءے سان سرپرستي ڪئي ویندي آهي، چو ته اهي ماڻهو کين مقامي ۽ عالمي ليول تي قانوني ۽ اخلاقی جواز مهيا ڪرڻ ۾ مددگار ٿيندا آهن.

تاریخ به عجیب شيء آهي، ڪلهن ڪلهن ته ان هر سجي زندگي جلو جهد ڪنڌ، ڪجهه جملن جي جاء به حاصل ڪري نه سکندا آهن ته ڪلهن ڪلهنوري ڪن جو اٺ تو ريو بـ اگهائجي ويندو آهي ۽ انهن جو ذكر سدائين جي لاء محفوظ ٿي ويندو آهي، مارتن نی مولر به اهڙن فردن ۾ گنجي ٿو، جنهن جو هڪ نظر "سدابهار" حیثیت رکي ٿو، هن ستر سال اڳ هڪ اهري حقیقت جي نشانه ڪئي، جنهن جي اهمیت وقت گذرن سان گڏ وڌندی پئي وڃي.

پادری مارتن نی مولر (Neimoller) ويھين صدي، جو ناميارو جرمن دانشور ۽ مذهبی اڳوان هو، هو هتلر ۽ جرمن نازی پارتی جي اقتداري دور جو اکين ڏٺو شاهد رهيو، پهرين جنگ عظيم ۾ حصو وٺن سبب "اُئرن ڪراس" جو اعزاز به حاصل ڪيو، بعد هر هو مذهبی تعليم طرف راغب ٿيو ۽ جلدئي پروتسنٽ پادری بُنجي وييو، هو یهودین جي خلاف هو ۽ پنهنجي مذهبی واعظن ۾ مٿن تقديد جو موقعو هتان نه وجائييندو هو، مارتن شروع ۾ نازين جي لاء همدردي رکندو هو، هن جا هتلر سان به خوشگوار نات رهيا، هو مذهب بزار ڪميونسٽن ۽ ٿريڊ ڀونين اڳوان جي خلاف هو، جنهن نازين یهودين، ڪميونستن، سوشل ديموکريتس ۽ ٿريڊ ڀونين اڳوان جي خلاف کارروايون ڪيون ته مارتن نی مولر خاموش رهيو، پوءِ هوريان هوريان هتلر چرج کي به نشانو بشائش شروع ڪيو، ان تي مارتن پهريون پيرو پريشان ٿيو، هن جو خيال هو ته اسان جي اهمیت جي ڪري هتلر اسان کي ڪجهه به ن چوندو هو، هو پرونسٽ طور جرمن پاران نازی ازمر جي خلاف فاير ڪيل تنظيم ۾ شامل ٿيو، 1937ع ۾ کيس گرفتار ڪيو وي، ڪجهه مهينن کانپوءے کيس آزاد ڪيو وي، تو بدnam زمان جرمن نازی پوليڪس گستاپو کيس ٻيهر گرفتار ڪري ورتو، هو اينڊز ستن سالن تائين قيد ۾ رهيو، 1945ع ۾ جرمني، جي شڪست کانپوءے اتحادين کيس پين قيدين سان گڏ ازاد ڪيو.

مارتن نی مولر، جيل هر پنهنجي ماضي، جو جائز ورتو ته کيس پنهنجي نازی پارتی، سان همدردي، وارن خيان تي ڦڪائي جو احساس ٿيو، هن محسوس ڪيو ته جرمني جي انتيليو جينسيا (دانشور ۽ باشعور حلقو) جيڪڏهن شروع ۾ ئي هتلر کي روڪڻ جي ڪوشش ڪري ها ته اهو سڀ ڪجهه نه ٿئي ها، هن پنهنجي خيان کي هڪ نظر جي شڪل ۾ لکيو، سندس نظر First the came کي تمام گھڻي شهرت ملي، گنريل ستر سالن ۾ اهو نظر سجي دنيا جي جمهوري سياست ۽ انساني حقن جي تنظيم ۽ حلقون ۾ بحث جو موضوع رهيو، ٿوريں ستن هر شاعر پنهنجي ستن سالن جي قيد جي نچوڙ کي هيئن بيان ڪيو آهي:

سیني کان پهرين نازي ڪميونستن کي جھل آیا،

اُئون خاموش رهیس،

چوئه ائون ڪميونست نه هئس،

اُئون خاموش رهیس،

چوئه ائون سوشل ديموکريتس کي جھل آیا،

پوئه هو تريڊ ڀونين وارن کي جھل آیا،

پر مون ڪجهه نه ڪڃيو،

جو ائون ٿريڊ ڀونين جو رکن نه هئس،

جمهوریت لاءِ قربانی کنهن ڏئی؟

محمد وارث عباسی

عوام هنن کان وسری ویو، عوام لاءِ تکلیفون ۽ مسئللاً وڌند رهیا، حکمران تولی ان جی کاب پرواه ن ڪئی. رڳو بیان جاري ڪری پولیس جی پھری ۾ تقریرون ڪری عوام کی خوش ڪندا رهیا ۽ پنهنجا گھر پریندا رهیا.

محترم آصف علی زداری حکومت کی برقرار رکڻ لاءِ گڈوگڏ ھڪ نئون منظر ب ”مفاهمت جی پالیسی“ متعارف ڪرائي، انهيءَ نئین نظری جو مقصد اهو هو تے جمهوریت کی مستحکم ڪرڻ لاءِ ملڪ اندر جیکی به سیاسی پارٹیون آهن، سیئی شریک اقتدار هجن. حکومت جی مخالف کاب سیاسی پارٹی نه هجی. جیئن ملڪ جی اعلیٰ عدالت ماضی ۾ نظری ضرورت جی نقطی تی فوجی آمن جی مارشل لا کی جائز قرار ڏنو هو، جنهن جی نتیجي ۾ ملڪ ۽ عوام کی ڪیترو وڏو نقصان پهتو هو. زداری صاحب به نئون نظریو متعارف ڪرائي ملڪ جی عوام کی جیکی تکلیفون رسایون، اهي هرهڪ آڏو نمایا آهن. زداری صاحب انهيءَ نظری کی ھڪ نظر سان ڏنو، یعنی جمهوریت جی مضبوطی، ٻي نظر سان عوام جی تکلیفون کی نه ڏنو، اقتدار جی نشي ۾ عوام جون تکلیفون سائين کی وسری ویو، عوام بک ۽ بدحالی طرف ڏکبو رهيو.

انھيءَ مفاهمت واري پالیسی تي عمل ڪندي ۽ ايم ڪيو ايم جي بار بار ڏمکين ۽ بلیک میلنگ کان چوتکارو حاصل ڪرڻ جي ارادی سان زداری صاحب حکومت جی سخت مخالف پارٹی مسلم لیگ (ق) سان اتحاد ڪيو ۽ شریک اقتدار بشايو. گڈوگڏ ايم ڪيو ايم به شریک اقتدار رهی. پاڪستان مسلم لیگ (ق) جي چودري پرويز الاهي کي ودا اعزاز ڏئي ان کي ملڪ جو نائب وزير اعظم بشايو ويو. جنهن ته پاڪستان جي آئين ۾ اهڙي عهدي جي کاب گنجاش نآهي. انهيءَ مفاهمت پالیسی، تحت جناب زداري صاحب ق لیگ جي ڪيترن ئي بین ميمبرن کي وزارتون ۽ عهده ڏئي نوازيو، هر ڪو موجود مائن ۾ محور ٿي ويو. پنجاب صوبوي جي چودريين جو چودري ظهور الاهي کان وٺي پتو خاندان ۽ پيپلز پارٹي سان جيڪو دشمني وارو رويو رهيو، جنهن کان به ڳجهو نه آهي. محترم بینظير پتو صاحب شهادت کان پهرين چوقدري پرويز الاهي لاءِ چا چيو هو ۽ محترم جي شهادت بعد خود آصف علی زداري صاحب مسلم لیگ (ق) کي ڪھڙو لقب ڏنو اهي مشهور ڳالهيوں هرهڪ کي ياد آهن، پر اقتدار جي نشي ۽ مفاهمت واري پالیسی تحت اهي سڀ ڳالهيوں وسری ویو.

مسلم لیگ (ق) جيڪا اقتدار ۾ شریک ٿي هئي وتن ايتريون سڀون هيوون جو جيڪڏهن ايم ڪيو ايم قيادت کان ڏار به ٿي وڃي ها ته حکومت تي ڪوبه فرق نه پوي ها. چاكاڻ ته عوامي نيشنل پارٹي به حکومت ۾ شریک هئي. انهيءَ جو سربراهم اسفند ڀار ولي پابندی سان سات نياتي رهيو هو، جو صوبوي خير

محترم بینظير پتو صاحب جي شهادت بعد 18 فيبروري 2008 ع تي ملڪ ۾ جيڪي عام چونڊون ٿيون هيوون، ان جي نتیجي ۾ ملڪ اندر قومي اسيمبلي ۾ پاڪستان پيپلز پارٹي کي بین سڀني سياسي پارٹين کان وڌيڪ سڀتون حاصل ٿيون هيوون، پر انهن سڀتن جو تعداد ايترو ن هو جو پيپلز پارٹي اڪيلي سر مرڪز ۾ حکومت ٺاهي سگهي. پيپلز پارٹي جي مرڪزي قيادت جيڪا جناب آصف علی زداري صاحب جي هٿ هئي. مرڪز ۾ حکومت ناهن لاءِ ميان محمد نواز شريف صاحب جي مسلم ليگ ۽ اسفند ڀارولي خان جي نيشنل عوامي پارٹي سان گڏجي حکومت ٺاهي. انهيءَ وقت انهن پارٹين جي سڀ کان وڌي مخالف پارٹي چوڌي شجاعت جي مسلم ليگ (ق) هئي.

ججن جي بحالی جي مسئلي تي حکومت ۽ ميان محمد نواز شريف وج ۾ اختلاف چوت چڙهي ويا، جنهن جو آخری نتيجو اهو نكتو جو مسلم ليگ (نون) مرڪزي حکومت سان ڪجهه مهينا گڏ رهڻ بعد ڏار ٿي وئي ۽ قومي اسيمبلي ۾ مختلف ڌر جو ڪردار ادا ڪرڻ لڳي. هن جي ڏار ٿيڻ بعد جناب آصف علی زداري متعدد قومي موومينت کي وڌيڪ قريباً ڪيو.

جناب آصف علی زداري ۽ ميان محمد نواز شريف ۾ اختلاف ايترا ته چوت چڙهي ويا جو صدارتي الڳشن ۾، صدارتي عهدي لاءِ ميان محمد نواز شريف سندس پارٹي طرفان سپرير ڪورٽ جي رئائده جج سعيد الزمان صديقي کي اميدوار بيهاريو، جنهن ته پرائي مختلف جماعت مسلم ليگ (ق) طرفان مشاهد حسين سيد کي نامزد ڪيو. جناب آصف علی زداري صاحب وڌي اڪثریت سان صدارتي الڳشن ۾ ڪامياب ٿي پاڪستان جو صدر چونڊجي ويو.

متعدد قومي موومينت حکومت ۾ شامل ٿيڻ بعد حکومت جي ڪمزورين جو فائدو وشندي حکومت کان عليحده ٿيڻ جون ڏمکيون ڏئي بلیک ميل ڪري فائدا حاصل ڪندي رهی. چاكاڻ ته متعدد قومي موومينت جي قائد الطاف حسين ۽ بي قيادت کي خبر هئي ته مرڪز ۾ حکومت ڪمزور آهي انهن جي الڳ ٿيڻ سان مرڪزي حکومت دهي پوندي. ان ڪري وڌي هوشياري ۽ چالاڪي کان ڪم وشندي وقت بوقت حکومت کي ڏمکيون ڏئي بلیک ميل ڪندا رهيا، حکومت کي جيئن ئي ڏمکي ملندي هئي ته ڪي وزير الطاف حسين سان ملاقات ڪرڻ ۽ راضي ڪرڻ لاءِ لندن پهچي ويندا هئا ته ڪي ڪونتر نائين زيرو ڪراچي پيا حاضريون پريندنا هئا ۽ راضي ڪرڻ لاءِ منتون ميريون ڪندا هئا. ايم ڪيو ايم قيادت ڳجهه ڳوهه ۾ فائدا حاصل ڪري وري بیان ڏئي حکومت جا اتحادي هئي جا دعويدار بُچجي ويندا هئا. ايم ڪيو ايم ۽ حکومت وچ ۾ اهو ڪيل وقت بوقت جاري رهيو. حکومت پاڻ کي بچائڻ ۽ ايم ڪيو ايم فائدا ڏيڻ ۾ محور هي وقت اين گنرندو رهيو، حکومت پاڻ کي بچائڻ ۽ مفاد پرست فائدا حاصل ڪرڻ جي جنگ وڙهند رهيا،

عوام تکلیفون برداشت کیون جیکڏهن اڪثریتی غریب پورهیت عوام اجتماع ڪندي رستن تي نه نکري اچن هات چا حکمران پير کوڙي سگهن ها، چا حکومتي مزا ماڻي سگهن ها. ڪھڙي منهن سان چئي رهيا هئا ته ملڪ ۾ جمهوريت کي قائم رکڻ لاءِ سياستدانن قرباني ڏئي هئي. قرباني ڏيڻ وارا شهيد سُڏجن پيا، هائي قرباني ڏيڻ وارن جي جاء تي مال کائو اچي وينا آهن.

پنج ٿي سال ملڪ ۾ بجلی جو بحران، گئس جو بحران، لوڊشينگ، مهانگائي، بيروزگاري، ڦرلت عروج تي رهيا، انهيءَ جو اثر ڪنهن تي پيو غريبين تي يا حکمرانن تي ۽ انهن جي ساٿين تي. قرباني ڪنهن ڏئي، صبر ڪنهن ڪيو، تکلیفون برداشت ڪنهن ڪيون، گهر ڪنهن گهر ڪنهن جا لتيا، سرڪاري ادارا برپاد ڪنهن ڪيا، گهر ڪنهن پيريا، اقربا پروري ڪنهن ڪئي، متن ماڻن کي ڪنهن نوازيون، سابق حکمران ۽ باقي آخرى بچيل حکمران ڪھڙي منهن سان چئي رهيو آهي ته جمهوريت لاءِ قرباني انهن ڏئي آهي. فيصلو عوام کي ڪرڻو آهي جو هائي عوام جي فيصللي ڪرڻ جو وقت قریب آهي. حکمران تولو ته اقتدار جي نشي ۾ بدمست موجودن ماڻي رهيا هئا. انهن کي عوام جي ڪنهن به مسئلي جي ڪاب پرواهم نه هئي. سرڪاري خرچن تي پوليڪ جي سخت پهري هيٺ موجودن ماڻي رهيا هئا انهن جي عياشين ۽ پروتو ڪول تي غريبين پورهيتين طرفان ادا ڪيل ٽيڪسن مان ڪريبن رپيا خرج ٿي رهيا هئا. عام بي پهج عوام کي حکومت چا ڏن، ڪھڙو تحفظ فراهم ڪيو، غریب ته ويچارا گهن، گھتئين، رستن تي ڦرجي، لتجي قتل ٿي رهيا هئا، حکمران مفاہمت جي پاليسي کي برقرار رکڻ جي بهاني تماشو ڏسي رهيا هئا، ڪنهن به ڏوهاري کي قابو ڪرڻ کان لاچار ۽ مجبور هئا، چو ته اهي عمل مفاہمتی پاليسي جو حصو هئا.

پاڪستان جي عوام جي اڪثریت انهيءَ حق ۾ آهي ته ملڪ ۾ جمهوري نظام قائم ۽ مستحڪم ڪجي ۽ اها پارتي حکومت ڪري جنهن کي عوام آزادي، بغير اثر رسوخ، خوف ۽ دباءِ جي ووت ڏئي ڪامياب ڪري، مخصوص تلو جنهن ملڪ کي پنهنجي جاڳير ۽ غريب عوام کي پنهنجو غلام سمجھي ڇڏيو آهي، انهن جو ووت ذريعي صفايو ٿيڻ گهرجي. جمهوريت قائم رکڻ جو اهو مقصد نه آهي ته حکمران ۽ ان جو تولو ملڪي خزانو لتي، عوام جا بنيداڍي حق غصب ڪري پنهنجا ۽ پنهنجي ماڻن جا گهر پرين ۽ غريب دربار هجن. سپورت اسڪيم ۽ زڪوات جي نالي غريب عوام کي ڦيل ڪن ۽ لنيون وسائلين. جيڪڏهن حکومت انڪر سپورت اسڪيم يا زڪوات جي نالي غريب عوام کي ڪجهه ڏئي ٿي ته چا اهو عوام تي احسان ٿو ڪيو وڃي.

وقت اچي ويو آهي غريب عوام بيدار ٿئي، مفاد پرستن کي سيجائي، پاڻ ۾ شعور پيدا ڪري، ووت جو صحيح استعمال ڪري، غريبين جا همدرد نمائندا چوندي اسيمبلين ۾ موڪلين ته جيئن غريب عوام جيڪو اڳئي پريشان آهي، وڌيڪ تکلiven ۾ اچي ويندو.

پختونخواه ۾ عوامي نيشنل پارتي جي حکومت هئي، پڀپلز پارتي ان حکومت ۾ شامل هئي، انهن پنهني پارتين وچ ۾ مرڪز توڙي صوبوي ۾ ڪوبه اختلاف يا ڦڻو نه هو. ق لڳ جي حکومت ۾ شامل ٿيڻ بعد به ايم ڪيو ايم جون ڏمڪيون ڏيڻ ۽ بلڪ ميلنگ وارو رويو جاري رهيو، هو وري به مطالبا ميرائي ڻ ۽ فائدا حاصل ڪرڻ لاءِ حکومت کي بلڪ ميل ڪندا رهيا ۽ حکومت انهن جا مطالبا پورا ڪندي رهي. انهيءَ مفادن جي جنگ ۾ غريب عوام پوگيندور هيٺ.

انهي ۾ ڪوبه شڪ نه آهي ته 16 مارچ 2008ء تي وجود ۾ ايندڙ حکومت پنهنجا پنج سال پورا ڪري 16 مارچ 2013 تي آئين موجب ختم ٿي وئي. پاڪستان جي تاريخ ۾ اهو پهريون مثل هو جو عوام جي چونڊيل حکومت پنهنجو مدو پورو ڪيو. حکومت ته پنهنجا پنج سان مڪمل ڪيا، پر ڏسٹو اهو آهي ته انهيءَ عرصي دوران حکومت جي وزيرن، مشيرن، اسيمبلي ميمبرن جي ڪارڪرڊ گي ڇا رهي، ڇا فائدو انهن کي حاصل ٿيو يا عوام کي؟ جمهوريت کي ڪامياب ڪرڻ لاءِ قرباني حکمران تولي ڏئي يا غريب عوام؟ حکومتي عهden تي فائز قبل احترام پنج ٿي سال هڪ ئي راڳ ٻائيندا رهيا ته هن جمهوريت کي برقرار رکڻ ۽ ان جون پاڙون مضبوط ڪرڻ لاءِ ڏيڻوں قربانيون ڏنيون آهن. ڇا حکمرانن انهن جي وزيرن، مشيرن ۽ خوشامندڙن جا اهڙا بيان حقيقت تي مبني آهن يا ڪڪر ڪوري، جي نان، ڏيري جي مثال جيان آهن، جو قرباني عوام جي ۽ نالو حکمرانن جو. حکومتي ايوانن ۾ ويهي مزا ماڻيندڙ اهڙا بيان ڏيغى منهن جا ٻڪا ٻڄجي، معصوم ۽ ڪري رهيا هئا. پاڻ اهڙا بيان ڏيغى منهن جا ڪندا هئا. جڏهن ته غريبين جا همدرد ظاهر ٿيڻ جي ڪوشش پيا ڪندا هئا. حکومتي خزانن جو جنهن طريقي سان غلط استعمال ڪيو هرهڪ انهيءَ حقيقت کان باخبر آهي. پاڪستان جي اڪثریت غريب عوام جي معصوميت جو حکمرانن تمام ناجائز فائدو ورتو، تنهن هوندي به اها دعويٰ ڪري رهيا هئا ته جمهوريت لاءِ قرباني حکمرانن ڏئي آهي.

هائي غور ڪري اهو فيصلو ڪرڻو آهي ته ملڪ ۾ جمهوريت جون پاڙو مضبوط ڪرڻ لاءِ قرباني عوام ڏئي يا حکمران تولي، اها تمام اهر ڳالله آهي. پنج سالن جي طوبيل عرصي دوران عوام تکلیفون برداشت ڪيون يا حکمران تولي ۽ انهن جي مفاد پرست ساٿين مفاہمتی پاليسين مان فائدو ڪنهن کي حاصل ٿيو، عوام کي يا سياستدانن کي جيڪي اعليٰ حکومتي عهden تي فائز رهيا. انهيءَ مختصر حقيقت تي غور ڪرڻ بعد اهو نتيجو ٿو نکري ته ملڪ اندر جمهوريت جون پاڙون مضبوط ڪرڻ جمهوريت کي برقرار رکڻ لاءِ ڏي کان وڌي قرباني پاڪستان جي غريب عوام ڏئي، جن جي ملڪ ۾ وڌي اڪثریت آهي. پنج ٿي سال ملڪ ۾ دهشتگري، خودکش حملاء، کلي عام قتل، ڦرون، ڏاڙن، اغواين، چورين جون وارداتون ٿينديون رهيو، انهيءَ عمل جو نقصان ڪنهن کي پهتو. پنج سالن جي عرصي دوران ڪيترا سياستدان شاهوڪار، عالم قتل ٿيا، ڪيترا غريب پورهيت، مزدور قتل ٿيا، خون جي قرباني ڪنهن ڏئي. جيتريون عوام سان زيادتيون ٿيون،

کلیل خط

میہڑ جی امڑ مریم

ملح جی درد کھائی!

دریا خان جھتیال

واری زندگی گذاریندڙ میہڑ جی پیرسن امڙ مریم ملاح جی بازیابی لاءِ دانهون کثي پنهنجي نوجوان پُت غفار ملاح جي بازیابي لاءِ دانهون ڪيون، امڙ مریم ملاح احتجاج ڪندي دانهيو ته پُت 10 سال اڳ سعودي عرب ڪمائڻ ويو جنهن ڪفيل کي پگهار وڌائڻ جو چيو پر ڪفيل سندس پگهار وڌائڻ بدران ان کي قيد ڪري ڇڏيو آهي. امڙ مریم جو پُت پنهنجي والدين جو سهارو ٿيڻ لاءِ سند ۾ بيروز گاري سبب سعودي ڪمائڻ لاءِ ويو پر ان کي ڄاڻ ٿي نه هئي ته سندس پيرسن امڙ کي ڏڪ ملندو ياسُك جو ساهه ڪشي سگهندي. نوجوان عبدالغفار ملاح ڪمائڻ لاءِ سعودي ويو پر ڪفيل کان حق گھڻ جي ڪري قيد ڪيو ويو، کيس خبر نه هئي ته پيرسن ماءُ ۽ ڪتب کي خوشيون ڏيڻ بجا ٻان اهڙي ڪھائي بشجي ويندو جيڪا صرف ۽ صرف درد ئي درد هوندي. سعودي عرب ۾ ڪفيل کان پگهار وڌائڻ جي مطالبي بعد قيد ٿيندڙ نوجوان عبدالغفار ملاح جي امڙ مریم ملاح 10 ورهين کان ڏڪ ڀوڳي رهي آهي. هن ن رڳو میہڙ، دادو، ڄامشورو، حيدرآباد پريس ڪلب اڳيان احتجاج ڪيا آهن پر ملڪ جي گادي واري هند وجي وڌي عدالت سپيرم ڪورت آف پاڪستان تائين بهتي پر کيس نوجوان ٻچڙو، زندگي جو سهارو ملي نه سگهي. میہڙ جي امڙ اچ ب ڪراچي پريس ڪلب اڳيان سعودي ۾ ڪفيل وت قيد پنهنجي نوجوان پُت جي بازیابي لاءِ دانهين رهي آهي، پر قانون نافذ ڪندڙ ادارن ۽ انساني حقن لاءِ جدوجهد ڪندڙ تنظيمن تائين سندس آواز ن پهچي سگهي آهي يا سندس دانهن تي ڪن نشو ڦريو وجي. پُت جي قيد سبب امڙ مریم جي جهور اكين مان وهندڙ ڳوڙها اعليٰ عدالتن يا حڪومت کي نظر نشا اچن. ان امڙ جي دانهن هن خط ڏريعي سپيرم ڪورت آف پاڪستان جي چيف جستس، سند هاءِ ڪورت ڪراچي، سند هاءِ ڪورت سرڪٽ بينج حيدرآباد، سيشن ڪورت دادو، انساني حقن جي عالمي ادارن، سند جي وڌي ايس ايس پي دادو کي ڏجي ٿي.

حيدرآباد، ايس ايس پي دادو کي ڏجي ٿي. سعودي پر ڪفيل وت قيد ڪيل امڙ مریم جي نوجوان پُت عبدالغفار ملاح کي آزاد ڪرائي پيرسن امڙ مریم ملاح جا ڏڪ ختم سايس انصاف ڪيو وجي.

سند جي مائهن کي پنهنجا حق ته ناهن ملندا پر انهن متان ڦلم هر روز ٿيندو رهندو آهي ۽ وري انهن غريب ۽ بي پهج مائهن جي دانهن قانوني ادارا به ناهن پٽندنا، سند جا غريب مائهن حقن جي حاصلات ۽ انصاف لاءِ قانون ڏانهن نهاريندرا رهندنا آهن، پر انهن کي جڏهن اتان انصاف ناهي ملندو ته دانهون ڪرڻ لاءِ سند جا رود. پريس ڪلوبون انهن جون مرڪز ۽ مقدر بشجي ويدينديون آهن. جيئن باثر مائهن هٿان ڪنييل فضيلا سرڪي کي ته تازو ڄميـل ٻار به هائي سڃائي ويندو جيڪو اچ 11 سالن جو ٿي ويو هوندو، چو جو فضيلا سرڪي جي امـڙ سـڪـيـنـهـ سـرـڪـيـ پـنهـنجـيـ ذـيـ جـي بازـيـابـيـ لـاءـ گـنـرـيلـ 11 سـالـنـ کـانـ ٿـلـ پـرـيـسـ ڪـلـ اـڳـيـانـ تـيـ توـريـ ٿـيـ هـرـ اـحـتـجاجـ ڪـريـ رـهـيـ آـهـيـ. پـوليـسـ هـٿـانـ ڪـنيـيلـ ڦـلـ شـهـرـ جـيـ عمرـانـ جـوـكـيوـ جـيـ اـمـڙـ شـاهـينـ جـوـكـيوـ نـوـشـهـرـوـ فيـروـزـ پـرـيـسـ ڪـلـ اـڳـيـانـ پـُـتـ جـيـ باـزـيـابـيـ لـاءـ 8 سـالـنـ کـانـ الـيـنـ اـكـيـنـ سـانـ سـرـاـپـاـ اـحـتـجاجـ بشـجيـ وـئـيـ آـهـيـ، پـرـ آـنـ کـيـ اـجـ ڏـيـنـهـنـ تـائـينـ پـُـتـ جـوـ ڪـوـ آـتـوـ پـتـ نـاهـيـ مـليـوـ. عمرـڪـوتـ جـيـ شـاـگـردـ موـهـنـ مـيـگـهـواـڙـ جـيـ والـدـ جـلالـ مـيـگـهـواـڙـ جـاـ سورـ تـهـ سـندـ کـانـ نـاهـنـ وـسـرـيـاـ، جـنهـنـ جـوـ پـُـتـ 6 سـالـ اـڳـ سـندـ ڀـونـيـورـسـيـ اـڳـيـانـ ڪـنـيـوـ وـيوـ اـهـوـ بـاـجـ ڏـيـنـهـنـ تـائـينـ نـاهـيـ مـليـوـ. جـهـورـ پـوـڙـهـوـ والـدـ پـُـتـ جـيـ باـزـيـابـيـ لـاءـ 6 سـالـنـ کـانـ عمرـڪـوتـ پـرـيـسـ ڪـلـ اـڳـيـانـ أـشـهـدـ اـڳـ مـيـ ڪـريـ اـنصـافـ گـهـريـ رـهـيـ آـهـيـ. مـيـہـڙـ جـيـ ڪـاـشـفـ پـنـهـرـ ۽~ سـندـ سـئـوـتـ اـشـفـاقـ پـنـهـرـ جـيـ باـزـيـابـيـ جـيـ تـهـ هـٿـانـ جـيـ قـانـونـ کـيـ يـادـ ئـيـ نـاهـيـ جـنهـنـ جـاـ وـارـثـ گـنـرـيلـ 5 سـالـنـ کـانـ مـيـہـڙـ پـرـيـسـ ڪـلـ اـڳـيـانـ اـحـتـجاجـ ڪـريـ رـهـيـ آـهـنـ، پـرـ انهـنـ جـيـ دـانـهـنـ ٻـوـڙـيـ قـانـونـ کـيـ پـُـتـ ٿـيـ اـچـيـ، قـانـونـ تـهـ اـنـتوـ تـدـهـنـ بـهـ لـڳـيـ ٿـوـ جـدـهـنـ انهـنـ کـانـ نـئـونـ دـيـرـوـ شـهـرـ مـانـ 4 سـالـ اـڳـ اـغاـ ٿـيلـ سـاحـلـ ڪـوـرـيـجوـ اـجاـ نـاهـيـ لـتوـ، سـاحـلـ جـيـ وـارـشـ قـرانـ پـاـڪـ ڪـلـ ڦـيـ سـانـ گـڏـجيـ سـجـيـ شـهـرـ ۾~ دـانـهـونـ ڪـيـونـ جـوـ ۾~ وـڌـيـ ڪـورـتـ نـوـتـيـسـ بـهـ وـرـتوـ پـرـ معـصـومـ سـاحـلـ ڪـوـرـيـجوـ اـجـ تـائـينـ نـاهـيـ موـتـيـوـ. سـندـ ۾~ اـهـڙـيـونـ ڪـيـرـيـوـنـ ئـيـ نـيـاـڻـيـوـ، بـارـڙـاـ، شـاـگـرـدـ گـرـ آـهـنـ، جـنـ جـاـ وـارـثـ پـنـهـنجـيـ پـيـارـنـ جـوـ رـاهـونـ تـكـيـ رـهـيـ آـهـنـ، پـرـ انهـنـ پـارـانـ رـوزـ رـوزـ دـانـهـونـ ڪـرـڙـ سـانـ اـنـتـيـ ۽~ ٻـوـڙـيـ قـانـونـ تـيـ کـوـ بـهـ اـثرـ نـتوـ پـوـيـ. ان لـاءـ 11 سـالـنـ کـانـ وـينـديـ 4 سـالـنـ کـانـ ڪـنيـيلـ، اـغاـ ٿـيلـ مـعـصـومـ وـاـپـسـ نـتاـ مـوـتـيـ سـگـهـنـ، ان لـاءـ چـونـداـ آـهـنـ تـهـ ڏـڪـ جـيـ نـهـ ڪـاـ ٻـچـائـيـ آـ، ڪـيـتـراـ مـاـڻـهـوـ اـغاـ ٿـيـ وـياـ، ڪـيـاـ وـياـ پـرـ قـانـونـ ۾~ ڪـاـ چـرـپـرـ نـ آـئـيـ، اـنسـانـيـ حقـنـ جـوـ تنـظـيمـونـ "سيـمـيـنـارـ" ڪـرـڙـ ۽~ ڪـرـائـشـ ۾~ مـصـرـوفـ آـهـنـ پـرـ اـنسـانـ جـيـ حقـنـ، انهـنـ جـيـ قـيدـ ۽~ ڪـلـورـ خـلـافـ عملـيـ طـورـ تـيـ ڪـكـ ڀـيـ بـيـشـوـ نـ ڪـيوـ آـهـيـ. سـالـنـ کـانـ گـمـ ٿـيلـ جـيـ وـارـشـ جـيـانـ مـيـہـڙـ شـهـرـ جـيـ ثـاقـبـ ڪـالـونـيـ جـيـ رـهـاوـسـ اـمـڙـ مرـيـمـ مـلاـجـ بـهـ پـنـهـنجـيـ نـوـجـوانـ پـُـتـ جـيـ باـزـيـابـيـ لـاءـ سـرـاـپـاـ اـحـتـجاجـ بشـجيـ آـهـيـ. هـوـ بـهـ سـندـ جـيـ نـديـنـ، وـڏـنـ شـهـرـنـ جـيـ پـرـيـسـ ڪـلـبـ اـڳـيـانـ دـانـهـونـ ڪـريـ ڪـريـ نـيـتـ سـندـ جـيـ وـڌـيـ شـهـرـ جـيـ وـڌـيـ پـرـيـسـ ڪـلـبـ اـڳـيـانـ پـنـهـنجـيـ پـُـتـ جـيـ باـزـيـابـيـ لـاءـ اـحـتـجاجـ ڪـريـ رـهـيـ آـهـيـ. ڪـراـچـيـ پـرـيـسـ ڪـلـبـ آـدـوـ ڦـرـتـيـ جـيـ ذـيـ ۽~ وـچـرـيلـ پـُـتـ جـيـ ڳـولـاـ ۾~ 10 سـالـنـ کـانـ درـبـدـريـ

اکری سئو و کری

تذہن ب آئون انہن حسینن جی رت اگھٹ جی پڑ کم ایندو
آہیان ۽ اھی حسینن جن توکی پیار ۽ پاپوہ مان پتھیو ۽ نندیزی
عذاب ن سہن ڪری توکی کار مان اچلی ڇدیندا اهن تذہن ب
آئون توکی پنهنجی سینی تی رکی ڇدیندو آہیان ۽ پنهنجی
هنج ۾ پناہ ڏیندو آہیان ۽ پاڻ کی خوشنصیب سمجھندو آہیان
تو چوائی برابر آئون بدصورت آہیان پر توکان ڏار ن آہیان.

آزاد نظم

کُنديءِ ۾ جيءَ
سلیمان سولنگی
مچی قاتل کان
کُنديءِ پچھی پئی؟!
جا ٿيو؟!
چو ڦنکین پئی?
مچی کُنديءِ هـ،
کونه کچھی ٿي.
کُنديءِ پچھی پئی؟!
مچی ڦنکی پئی!

ھلکت تب

برف جو ڦڻو پاڻي صحت لاءِ حاجيڪار

باڪرٽ علی مرتضیٽ ڏاریجو
ان هر ڪوبه شک ناهي ته گرم ڏينهن هر پيئڻ لاءِ ٿڌي پاڻي جو
گلاس هيانه ٺاري ڏيندر هوندو آهي. پر برف وارو ڀخ ٿدو پاڻي
جسر لاءِ تمام گھٹو نقصانڪار اهي ان سان انساني هاضمو
دانو ادول ٿي وجي ٿو پيت هر سور پئجي سگهي ٿو ۽ پيت هر
وت ۽ اوڪارا ٿي سکهن ٿا. ان جو سبب هيءَ آهي ته ٿڌ
سوزش ماري ڏيندر يا ختم ڪندڙ هجڻ سبب رت نليلون گوئجي
وڃن ٿيون ۽ معدو پنهنجو صحيح ڪر سو ڪري سگهي. ان
کان علاوه ٿئي، جي سوزش پيدا ڪري ٿو، جيئن ٿڌا ڏينهن
انسان کي ليس ۽ زڪار ۾ مبتلا ڪري چڏي ٿو، Sinuses بند
ڪري سگهي ٿو ائين برف جو پاڻي به جسم تي ساڳيو اثر
پيدا ڪري سگهي ٿو. ان کان علاوه ٿدو پاڻي دل جي رفتار
کي گهناڻي ٿو برف جي ٿڌي پاڻي پيئڻ سان Vagus تنت
جيڪا انساني گچيءَ جي پنيان وجي ٿي اها اوچتي ٿڌي پاڻي
پيئڻ سبب متاثر ٿي پوي ٿي جنهن جي هنگامي اپاڻ طور
تيسٿائين انساني دل اھستي ڪم ڪندي رهي ٿي، جيسٿائين
جسم جو گرم پدوري هڪڪرو ٿي نشو ويسي. ٿدو پاڻي قبض
۽ آئدن هر پيڪوٽ به پيدا ڪري ٿو. ٿڌي پاڻي پيئڻ سبب متئي
جو سور به عام ڳالهه اهي. ٿڌي ائسڪريم ڪائڻ سبب به متئي
جي سور جو تجربو اڪثر ماڻهن کي ٿيندو آهي جنهن کي
حساس تتنن کي ٺاري چڏي ٿو، جنهن جو پيغام هڪدم دماغ
تائين پهچي ٿو ۽ موت ۾ متئي ۾ سور ٿي پوي ٿو. انہن
سپيني ٻيماريں کان بچڻ لاءِ ضروري آهي ته پاڻي کي روم
تيمپريچر تي ٺاري پيئڻ گهرجي.

بيت- شاه لطيف

همسری

نااميدي آچڪو، اوچڻ آديسيئن،
ڪدهن تازيءَ ٻٺٽ تي، ڪدهن هيث هلن،
ساميرأ سموٽند ۾، تنببي جشن ترن،
جي واڳو ۽ وات وڃن، ته ڪسن، ڪچن ڪن ڪي.
ڏكين اکرن جي معني:

1. آچڪو- اوچڻ، ڇادر. 2. تازيءَ- ڪهوڙي جو نسل. 3. سموٽند
سمند. 4. واڳو- واڳون.

پهاڪو

همسری

ابو گسي، ذي، وسى:
هندن هر رواج آهي ته ذي، کي ججهو ڏاچ ڏين. ڪنهن سڀئي،
ڌي، کي ايترو ته ڏاچ ڏنو جو پاڙي وارن کي ڏنددين اگريون
اچي ويون، تنهن ته ڪجهه پاڙي وارن ائين چيو:
مطلوب: أبي جي کتي، ادي کپائي،
ڪمائی هڪڙو ته کائي ٻيو.

وتايو فقير حڪمت ۽ دانائي

دعا

ڪنهن مائي، وتائي فقير کي چيو ته ”فقير دعا ڪر ته منهنجو
چوڪرو روئي نه، هن جواب ڏنس ته، ”مائي جيڪي هوندا
سي روئندا ۽ نه هوندا، سي نه روئندا.“

ڊاعريءَ جو ورق

معراج منکي

گل چيو گاه کي تون ڪيدو نه بدصورت آهين، اي گاهه نه تو
هر سونهن، نه تو ۾ سندرتا آهي، نرس آهي، نه چس آهي، نه
ساهم آهي، نه لاه آهي بس گاهه جو گاهه گل کي:
برابر تو سچ چيو آهي ته مون ۾ ن سونهن آهي نه سندرتا آهي
نه رنگ نه ڪوئي ڏنگ آهي نه تو جيان ڪائي خوشبو، آهي نه
سرهان آهي ۽ نه ميندي جي لالان آهي، نه چند جي چاندان
آهي. تون خوشنصيپ آهين جو توکي خدا ڪائنات جا اندلسى
رنگ اريپا آهن، جن کي پسڻ لاءِ دنيا هر وقت تنهنجي پرپور
نموني اجيان گندي آهي. توکي هر خوشي ۽ غر جي موقععي
تي تمام گهڻي ناز ۽ فخر سان پيش ڪري پاڻ کي سرخرو
گندي آهي، پر اي سهطا ۽ خوشبو دار گل تون جنهن باع هر
ڪڙيو آهين آئون توسان هميشه گڏ رهيو آهيان ماڻهن جي
لتاز، رش مون کي پيهي پئمال ڪري چڏيندي آهي ۽ آئون
هزاري ڏڪ ۽ درد سنهندي به تنهنجي قدمن هر چنڊڙيو پيو
هوندو آهيان. توکان هڪ پل به پري ٺاهيان ٿيندو توڙي جو
مالهي مون کي بيدردي، سان پتئي پيو چڏيندو آهي پوءِ به آئون
تنهنجي چو طرف وچايل رهندو آهيان، تنهنجو هميشه ساٿي
ٻظجي، اي گل توسان جيڪي گڏ ڪندا هوندا آهن اهي حسین
ماڻهن جي نرم هتن کي چهندي ئي ڪپي ودي چڏيندا آهن

پروفائل

سُر سازم آواز ۽ سُوز جو سنگم: سوز هالائی

سلیم چنا

کتابن ۾ خوبصورت قدیم ۽ جدید شاعری جو انداز اسان کی ملي ٿو. پاڻ شاعری جي هر صنف تي طبع آزمائی ڪيائين. موسيقى ۽ راڳ سان لون لاثائين ته سندس قلم مان ڪتاب ”كارون وس ڪیام“ نکري نزوar ٿيو. جنهن هر پاڻ استاد محمد جمن ۽ سندس همعصر راڳين جو چيڪو احوال ڏنو اتس سو ساز ۽ آواز جي دنيا هر هڪ منفرد، مجيل ۽ اهم ڪتاب ٿي پيو آهي. جنهن مان راڳ ۽ راڳيندڙن بابت وڌي ڄاڻ ملي ٿي.

سوز هالائی اجان به اڳتي وڌيو ۽ پنهنجي آتم ڪتا ”کوي جي ڪتا“ جي نالي سان چپرائي پنهنجي حياتي جا انمول لمحان هر يادگار ڪري چڏيائين. جنهن تي سنتي ادبى سنگت مرڪز پاران کيس سال 2006ع هر نجم عباسى ايواره مليو.

انھيءَ کانسواء ننڍي ڪند يعني بر صغیر جي نالي وارن راڳين ۽ موسيقارون جي سوز ۽ آواز تي ڪتاب لکيو جنهن سندس زندگيءَ جو س Morrow احوال قلمبند ڪيو. جنهن جو مهورت 5 دسمبر 2017 تي سندس 81 سالگره تي ٿيو.

پاڻ استاد محمد جمن کان تمام گھٺو متاثر هو تنهنکري هڪ پيو ڪتاب ”يار ڏاڍي عشق آتش لائي“ جي نالي سان مرتب ڪري. گھٺو اڳ ثقافت کاتي وارن کي ڏنو هئائين پر اهو اهم ڪتاب اجان تائين ن چپيو آهي.

سندس هڪ پيو اهم ڪتاب ”من اندر جي موسر“ به ڪيترين ئي سالن کان سنتي ادبى بورڊ وارن وٽ پيل آهي جيڪو پڻ اجان تائين چڀجي نه سکھيو آهي. سوز جي شاعری کي فوزيه س Morrow، فيروز گل، سينگهار علي سليم، سحرش ميمڻ، الهدنو جو ٿيجو، ذوالفقار علي، مظہر علي ۽ بین ڳايو. سوز هالائی صاحب جي شاعری جيڪا حمد، نعت، نوحو جي صورتن هر لکيل آهي سا پڻ پاڻ ترتيب ڏيسي رهيو هو. جيئن انهن صنفن جو جدا هڪ ڪتاب آٿي سکهي، پر سندس حياتي، جي ڏور چجي پئي ۽ پاڻ هلا پرائا، هلا نوان، حيدرآباد ۽ سچجي سندن ڪي سوڳوار ڪري. بهار رت جي ٿئندڙ مند گلن ڦلن جو هٻڪاءَ ڪشي 20 فېبروري 2018 تي وجي مالڪ حقيري سان مليو، کيس سندس اٻائي ۽ جنم ڳوٽ هلا پرائا هر سنتو درياه جي پاڙي هر متيءَ ماءِ حوالي ڪيو ويو. غلام حسين دودو، حبيب سنائي، نصير مرزا، عاشق هالائی، شفيع محمد چانديو سندس ويجهما دوست رهيو.

سندس وڏو پت امتياز سوز، سوز خوان، بيو نمبر ڪوثر سوز هالائی شاعر، ٽيو نمبر جاويد سوز هالائی شاعر، چوڻون نمبر پت توپير سوز هالائی پيءَ جو قلمي پورهيو سهبيڙيندڙ رهيو آهي.

سائين سوز هالائی جو اصل نالو الهدنو هو، هن سنتو درياه جي بلڪل ويجهو ڪپر تي اذيل قديم ڳوٽ هلا پرائا هر سڀاري جي سرد موسر منجهند جي وقت سائين محمود پنپرو جي گهر پنهنجي جسماني وجود ورتو، اهو مبارڪ سمو 1937-5-12 هو. درياه بادشاهه ڳوٽ مان ئي حاصل ڪئي. سندس تعليم ۽ تربیت جو سلسلو شروع ٿيو ته پاڻ اديب فاضل جو امتحان به پاس ڪيائين ۽ پنهنجي اندر لکل گڻ ۽ گوهر شاعري ڪرڻ ۽ راڳ سمجھڻ جي ذات ظاهر ڪري بيئو، پر پاڻ زمانى جي دستور حيات کي اڳتي وڌائڻ لاءِ تعليم ۽ تربیت کي جاري رکندى بي اي، ايل ايل بي جا امتحان پاس ڪيائين. ان ڪانپوءَ سنتي بولي، ادب ۽ تاریخ کي وڌيڪ پڙهن ۽ سمجھڻ لاءِ ايم. اي سنتي ادب ۾ ڪيائين.

سندس تعليم دوران پاڻ مختلف سرڪاري نوڪريون به ڪيائين ته جيلر ٿي به رهيو، جتان پاڻ 1997ع هر رئائر ٿيو ۽ پوءِ حيدرآباد شهر هر 12 سال وڪالت ڪيائين.

سندس شادي پنهنجي سعوت سان تي جنهن مان کيس 4 پت ۽ 5 نياڻيون عطا ٿيون. سوز هالائی جو خاندان سئو سايو سالن کان هلا پرائا هر آباد آهي، پر سندس وڏڻن جو ڳوٽ معروف پنپرو هلا ويجهو آهي، الهدنو پنپرو کي سوز هالائی ٿيڻ هو سو شادي سان پيچ پاٿائين. سندس امڙ کي شاه لطيف جو رسالو مكميل ياد هوندو هو.

خلفي گل هالائی جو ڳونائي، درياه جو پاڙيسي، پاڻ به شاعر ئي سامهون آيو ته سندس پهريون شعر تماهي مهران سال 1967ع هر چبيو. پاڻ شاعري ۾ غلام هالائی ۽ انور هالائی کان ابتدائي جاڻ حاصل ڪيائين باقي سندس پنهنجو مطالعو ۽ مشاهدو به زور شور سان جاري هو. پاڻ شاعري سان نينهن نياڻيندي بزم طالب المولى جو سڀڪريٽري ٿي به رهيو ته سند ۾ ٿيندر ڪيترين ئي مشاعرن هر شريڪ ٿيڻ لڳو. ريديو پاڪستان حيدرآباد سان به سندس لڳا شاعري، موسيقى ۽ آواز جي مناس سب تمام گھٺو هو ۽ پاڻ ڪيتراي پيرا ريديو پي.

ٿي. وي جي مشاعرن هر شريڪ ٿي شاعري پڙهيانين. گدوڙ هلا جي ادبى علمي ماحول کي به زينت بخشيندو رهيو ۽ پنهنجي هلا پرائي توڙي هلا نئين گهر هر رهندى به سنتي ادبى سنگت جي ميمبرن، عهديدارن ۽ ادب دوستن سان سلهڙايل رهيو ۽ نوجوان ادبيين جي همت افزائي ڪندو رهيو. سندس علمي زندگي توڙي شاعري هر روش خiali هميشه موجود رهيو. موسيقى هر ساز ۽ آواز جي سنگم کي خوب سمجھندو هو ۽ شاعري هر بحر وزن جو به وڏو چاٿو هو.

سوز هالائی جو پهريون شاعري جو مجموعو ”رنگ رتا پيچرا“ جي نالي سان سال 1981ع هر چبيو ۽ سندس شاعري جو ٻيو مجموعو ”درسن ڦارون ڦار“ سال 1992ع هر شایع ٿيو، سندس مٿيئن پنهني

آن لائين مهمان وٽ

تاج بلوچ گالهائی

ارم محبوب

تاج: بزدلی؟
 ارم: تصوف؟
 تاج: فرار
 ارم: تاریخ?
 تاج: مردی جو کفن
 ارم: عصری ناول?
 تاج: نشین کو جنا
 ارم: وجدان?
 تاج: آگھی ڈانهن سفر
 ارم: سفر?
 تاج: ولوڑ
 ارم: سمند?
 تاج: لڑک نیشن جا
 ارم: بھار?
 تاج: جیسٹ جو سہارو
 ارم: بارش?
 تاج: رات جا گورہا
 ارم: سیاری جی رات?
 تاج: معشوق جی یاد
 ارم: چاندوجی?
 تاج: پرین، جی پار جو پایجو
 ارم: وقت?
 تاج: سوچ جا دائرا
 ارم: انقلاب?
 تاج: وحشی جبلت جو اطمینان
 ارم: قربانی?
 تاج: یُنگ
 ارم: ملاقات?
 تاج: جنت یاترا
 ارم: اُرس?
 تاج: پرین، جی یاد
 ارم: او جا گو؟
 تاج: بیقراری
 ارم: وجود?
 تاج: فنا سان جنگ
 ارم: باروتٹ?
 تاج: کٹک جا کچڑا آنیو
 ارم: نظرت?
 تاج: فرد جی محافظ
 ارم: سماج?
 تاج: سیلاپ

ارم: زندگی?
 تاج: نند ۽ جا گ جو هک سپنو
 ارم: عشق?
 تاج: جو پن جی للکار
 ارم: خوشی?
 تاج: یا گ جو لمحو
 ارم: ڈک?
 تاج: سکن جی سونهن
 ارم: منزل?
 تاج: جذبی جی آزمائش
 ارم: اکیلانی?
 تاج: جند جو نوحو
 ارم: امید?
 تاج: سطحی ڈی
 ارم: ویگاپ
 تاج: تنهائی، جی عذاب جو ویاج
 ارم: ساز?
 تاج: کمیٹاپ
 ارم: کوڑ?
 تاج: دلبو
 ارم: دوکو?
 تاج: ڈاڈو کاڈو
 ارم: اکیون?
 تاج: آرسیون
 ارم: خوشبوء?
 تاج: جیاپی جو سنیہو
 ارم: زهر?
 تاج: موت کی شکست
 ارم: مڈ?
 تاج: متارن جی منزل
 ارم: رستو?
 تاج: فراق جا مرحدا
 ارم: مصروفیت?
 تاج: رنل روح
 ارم: عصری تنقید?
 تاج: بھ کی باہ
 ارم: عصری تحقیق?
 تاج: کفن کاٹ
 ارم: لطیفیات?
 تاج: زندگی، جو تحرک
 ارم: پناہ?

ارم: اسان جانوجوان؟	ارم: رسامو؟
تاج: زبردست	تاج: محسوبن سان ماڻو
ارم: محبت؟	ارم: سڪے؟
تاج: انڌي جو خواب	تاج: تن جي تانگه، من جي چڪ
ارم: سونهن؟	ارم: پيرنسٽي؟
تاج: فریب جي دیوی	تاج: ڪنوارپ جو الميو
ارم: عصري ادب؟	ارم: نندے؟
تاج: مومن جو ڪاڪ محل	تاج: اکین جو آرس
ارم: نوان ادبی لازما؟	ارم: ڪاوڙ؟
تاج: روایت ۽ جدت جو سنگر	تاج: ڪمزوري جو اظهار
ارم: عصري شاعري؟	ارم: احسان؟
تاج: خيال ۽ فلسفی جو سرچشمو	تاج: خيرات
ارم: ادبی ادارا؟	ارم: درد؟
تاج: ناني رڌڻ واري ڏوھتا کائڻ وارا	تاج: بيداري، جي نعمت
ارم: طاقتور صنف	ارم: سوجھرو؟
تاج: هر اها صنف جيڪا منطق ۽ ادراك جي مطیع هجي	تاج: منهنجي ۽ ايندڙ هر تهي، جي زندگي
ارم: سندڙي صحفت	ارم: شعور؟
تاج: بشنائي پ	تاج: انجائائي، جي ڄاڻ
ارم: سوشل ميديا؟	ارم: ڄاڻ؟
تاج: نخريلي نار	تاج: صحراء جو سفر
ارم: هائڀرڊتي (پيونڊڪاري)؟	ارم: شڪست؟
تاج: سائنسي معراج فرد جي سوي	تاج: پيار جي تقاضا
ارم: گلوبال ڪاميابي؟	ارم: ڪاميابي؟
تاج: ورلد گورنمنينت	تاج: جنبي جي سوي
ارم: ستارا؟	ارم: خواب؟
تاج: هجر جي راتين جا گواه	تاج: ڪٿئارسنس
ارم: چند؟	ارم: اطمینان؟
تاج: محبوب جو چھرو	تاج: پهرئين درجي جو موت
ارم: سچ؟	ارم: أديب؟
تاج: طاقت جو سرچشمو	تاج: گمراه ماڻهو
ارم: ڏرتني؟	ارم: اسان جو ادب؟
تاج: ماڻ جي هنج	تاج: گمراهي جو دستاويز
	ارم: ميلا؟
	تاج: مونجه سان سرچاء
	ارم: ڪاميابي ۽ لاءِ ڪارائتونسخو؟
	تاج: سخت پورهيو
	ارم: اسان سندڙي؟
	تاج: معصوم قوم
	ارم: سياست؟
	تاج: نجات جو ڏيو
	ارم: ڪوپٽناء؟
	تاج: بننه نه
	ارم: نفترت؟
	تاج: ڪنهن سان به نه
	ارم: اسان جاتي، وي چئنلز
	تاج: وئشيا جو ڪونو

٠٠٠٢

كتاب تي تبصرو

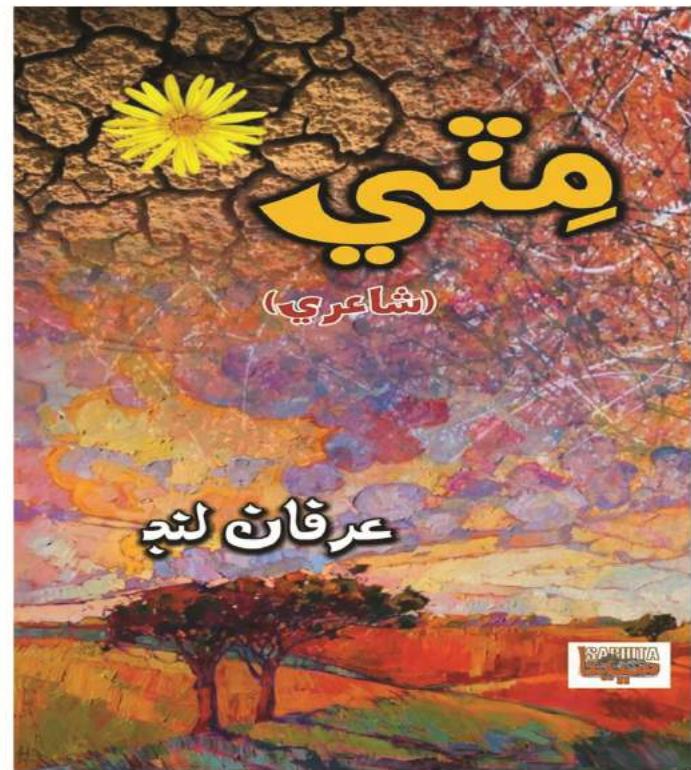
غلام علي گل

”متى“

زميني حقيقتن کي سامهون رکي لکيو آهي. واقع ئي ڈسجي ت انهن رنگين تشبیهين ۽ استعارن کانسواء بي به کا دنيا آهي. اها سندس مشاهدي جي اعليٰ ظرفی آهي، جو هو هر ڳالهه کي پنهنجي نقطه نگاه کان نتون تي، نشون سمجھي نشون تي سوچي تو، جيڪو ماڻهو محروم رهندو آهي ان ۾ جبلت مرگ منفي زاويي هر اپري تو. جبلت مرگ جي منفي زاويي هر ماڻهو جو دماغ هڪ اهڙي حد ۾ بيهي رهندو آهي. جنهن جي لا اهو ئي سڀ ڪجهه هوندو آهي. جنهن سان سندس سماجي قدر ۽ اخلاق غير منصفانه ۽ غير سماجي قدر جنم وٺن ٿا. سندس علائچي جا اڪثر ماڻهو هيرو پسندி رويو رکنڌ هوندا آهن. سند جا ڳوناڻا ماڻهو هائي به اهڙي اثر هيٺ لوٿر گوشت کشي هلن ٿا. انهن ۾ ساه بدران ڪنهن وڌيري جي پاريل باه سندن وجود ئي جيڪاري رهي آهي. جيڪا حالت اسان جي سند جي ماڻهو سان آهي. اڪثر ماڻهو خاص طرح عرفان لند جي پرپاسي هر رهندڙ سڀي ذاتيون انهن جي حالت ساڳي آهي. مون کتي پڙھيو هو ته هيرو پسندي، اذيت پسندي جو بيو روپ آهي. شايد ان سبب جي ڪري عرفان لند افون سماجي لازم کان لاتعلقي اختيار ڪئي. جنهن ڪري هو هڪ حقيقت پسند ۽ نيا پسند پانتي بطيجي ادب جي پيچري تي ڪاهي بيو. جيتوڻيک حقيقت نگاري يا حقيقت پسندي Realism جي تحريرک دنيا هر هلي به چکي آهي، جنهن جي اڳواڻي بالزاڪ (1799-1850) اسان وٺ ان وقت سامي جو زمانو هو، بالزاڪ کانسواء گستاف فلاپيئر (1821-1880 ع)، موپاسان (1893-1850 ع) جا نالا سرفهرست آهن. عرفان لند وٺ سماجي حقيقت پسندி جهڙا بين الاقومي لازماهن. خاص طرح استالن جو نالو سماجي حقيقت پسندي ۾ تمام گھلو مشهور ٿيو. عرفان لند جي ڏيهي ادب جي مطالعي سان گڏ بين الاقومي ادب تي به گھري نظر آهي. عرفان لند وٺ سڀي حالتون پنهنجون ۽ نج سندس ٿي سماج جون آهن سندس شاعري جا رخ ۽ پاسا پنهنجا آهن. هن وٺ تمثيل، تشبیه ۽ استعارو به نج سندس ٿي سماج مان اپريل آهن. عرفان پنهنجا نظر وقت جي نزاڪت کي ڏسي حقيقت پسندي واري فكري لازمي ۽ ادبی لازمي جي پسمنظري لکيا آهن. هيٺيان نظر سندس مٿين فكري لازم جي عڪاسي ڪن ٿا. سندس شعری مجموعي ”متى“ مان ڪجهه نظر:

”اسان جي بڪ!!“

جنهن فتح ڪئي اسان ان ڪي خُدا ٻئائي ڇڏيو!!
 اسان جي بڪ
 خالي ڪتن تي
 ڪتا سمهي ئي پونڊا آهن!!
 يا
 ”مزدور!!“
 انهن جي وجود جو
 خُدا جي ڪ جئن
 هرڪو اُنڪاري آهي!

شاعري انساني احساسن، جذبن، وجдан ۽ خواهشن جي ترجمان هوندي آهي. انسان جڏهن سماجي اثبرايري ۽ طبقاتي نظام جي ڪڻن ڪرتون جو شڪار ٿيندو آهي ته انساني دماغ پنهنجي ٿن بنادي حصن شعور، لاشعور ۽ تحت الشعور مان لاشعور هر اهي سڀي احساس ۽ خيال ميزي ۽ سهيرڙي رکندو آهي. جڏهن وقت پنهنجي ظلم جي ڦارا ۾ پلتجي پوندو آهي ته انساني لاشعور جو وهڪرو انهيءَ ڦارا جي آدرو رڪ جي ديوار بطيجي بيهي رهندو آهي. اهڙي ئي ڦارا سان عرفان لند جو مهادو به آهي. جنهن جو ذكر هن پنهنجي ڪتاب ”متى“ هر ڪيو آهي. عرفان لند جو تعلق سٺو ماڻر جي هڪ بهراڙيءَ سان آهي. جتان جي گھرائڻ ۽ ماحملو هر ساه به وڌن جي مرضي سان کنيو ويندو آهي. سندس گھريلو ۽ ڳوناڻي مروج تربيت ڀانه ڪانه پئي. هن پنهنجي زندگي لاء هڪ الڳ دڳ ڳوليو ۽ مڏي خارج ذهنن سان مهادو اٺڪايو. چو ته فطري طور انسان ۾ ادراك، تصور، تخيل ۽ تخليق جو اهڙو ته حسين ميلاب آهي جو اهي سڀي شيون هت ڪڻ کانپو هن وٺ پين پرائين ۽ غير سائنسي، غير انساني ۽ غير عقلوي شين جي اهميت ختم ٿي ويندي آهي ۽ هو هڪ معراج تي پهچي چڪو هوندو آهي.

شعری مجموعي ”متى“ کان پهريان به عرفان لند جو شعری مجموعو ”پره جي پار ڏي هڄجي“ چڃجي چڪو آهي. عرفان لند هڪ حقيقت پسند شاعر آهي. هن بلبل، گل گل، چند ستارن، باغ بهارن، لٻڙن، چلنڌ ڇاتين ڳلن ۽ ڳلن کان مٿيو ٿي خiali پلاڻ جي بدران نج

پیٹ بُخت
بار جِن
ءِ محبوہ ٿئی
کنهن معجزی کان گھت ناهی
نوژی ڪم ڪندڙ عورت
ءِ ڪشادی اکڻ ۾ ڏب تی
ڪاریهر جی قد کان ڊگھاوار
سکائیندڙ عورتن ۾
جن کی خوبصورتی
نظر نئی اچی

أهي پنهنجن نابين ذهنن جو علاج ڪرائين!

هو هڪ مزاحمتی شاعر آهي، هن وٽ مزاحمت جا پنهنجا طريقاً آهن، جنهن ۾ مشاهداتي ۽ ادراکي شعور جي سنگم کي هڪ ئي وقت بن يا ان کان وڌيڪ فعلن تي پرکي ٿو. نه ته دنيا هر جيڪي به ادبی تحریڪون هليون انهن فقط هڪري وقت هڪري ئي فڪري لاڙي يا خيال جي پائيداري لا لکيو پر عرفان لُند وٽ پنهنجي نظرین ۽ فڪري منطقى خيالن کي مشاهداتي سانچجي ۾ وجهي ستو ڪري پيش ڪرڻ جو ڏانه آهي. جنهن ۾ سندس زندگي جي وجدان جي جهله ڪاهي ۽ شعور، مشاهدي ۽ پيهر تعمير ڪرڻ جو بهترین احساس آهي.

”متى“ پڙهن کانپوءِ مون کي انگلیند جو جڳ مشهور شاعر ارنیست جونس ياد آيو، جنهن جو مون نظر ”اسین خاموش آهيون!“ پڙھيو هو. فڪر جي گهرائي سماجي حالتن جي ترجماني جهڙي عرفان لُند وٽ آهي تهڙي ئي ارنیست جونس وٽ آهي. جذهن مون عرفان لُند جو نظر ”ڪلائميڪس کان واجھيل ڪتا!“ پڙھيو هو تم مون کي امريڪا جو مشهور شاعر والٽ وٽمن ياد آيو. جنهن جي نظر جو عنوان آهي ”ڏسيو منهن ٿيري ڇڏيان.“

عرفان لُند جي شعرى مجموعى ”متى“ جا باقى نظر ”لفظن جي فصل ۾“، ”سي ڪجهه کسجي ويٺڻ کانپوءِ!!“، ”نرماتا لاءِ هڪ نظر“، ”ڪلائميڪس کان واجھيل ڪتا“، ”قبائلت“، ”غير سياسي نظر“، ”سيمون دې بورا“، ”غير ادبى تاريخ“، ”بي وضو ڳالهيوون“، ”اڙ زنده عورت“، ”گريت گير“، ”اي منهنجا پروردگار“، ”اسان جا ذهن پيت ٿي چڪا هن“، ”مرد“، ”مرد محبت افورد نشو ڪري سگهي“، ”لڳڻ ۽ ڌيئرون اسان وٽ جام آهن“، ” منهنجي امان زينب“، ”تون!“، ”طوانف“، ”يا تون“، ”اوگهڙ“، ”ائينو رڳو پيش منظر ڏيڪاري“، ”اسان جي دنيا“، ”اتر هتيا“، ”مسجد مان مليل سج“، ”ڳجهارت“، ”اڏورو ليڪو“، ”توکي ڏسڻ کانپوءِ“، ”جازاً نظر“، ”ڪفن ميرو ٿي چڪو“، ”هن تعليم اسان کي ٻوڙي ڇڏيو“، ”هن گهڙي جو سج“ سميت ڪيتائي شاهڪار ۽ اڻ چهيل خيالن سان پوريل نظر آهن، جن کي پڙهن کانپوءِ اندر جو انسان جاڳي پوي ٿو. شاعري اها ئي آهي جيڪا خيالن کي گرمائي، وجود کي وسرائي، جذبن ۾ آيار پيدا ڪري، وجدان ۾ بچلي پيدا ڪري اجا وڌيڪ جسم مان ٿرڪات ڪيرائي. اکين جي او جاڳن کي جاڳ بخشى ۽ مرد دلين کي زنده ڪري. ”متى“ جي پريڪتس ڪانپوءِ اهو پڪو گمان آهي ته عرفان لُند مستقبل جي چند نشي نظمن جي اعليٰ پائي جي شاعر ۾ پنهنجو نالو ضرور لکرائيندو، جنهن ۾ مزاحمت جا اجا نوان ڏڳ ظاهر ٿيندا.

ڦڪ ڦڪ
 ماءِ جا ڳوڙها آهن!!
 ڦڪ ڦڪ

هن وٽ انساني قدرن جو هڪ پنهنجو فڪري احساس آهي. هو حقiqet پسندي Realism جي سان گڏ ادب جي فڪري لاڙي عورت زاد Feminism کان تمام گھڻو متاثر آهي. سندس ڪيتائي اهڙا نشي نظم آهن، جن هر انهي، فڪر جي پالوت ٿيل آهي. عرفان لُند بنياidi طور نشي نظمن جو شاعر آهي. سندس نشي نظمن جو گھاڙيتسو پنهنجي هئيت، فني ۽ فڪري اعتبار کان نرالو ۽ جدا هيٺيت جو حامل آهي. سندس شاعري هر عورت زاد جي فڪري لاڙي ۽ ادبى لاڙي کي هيٺين ”متى“ جي هن نظم مان پر ڪي سگهجي تو.

آڙنده عورت
 هوءَ جيڪا هر روز
 ايائي مڻي بوري جهڙي ڏينهن هيٺان
 ڦيڪندي رهندى آهي
 ۽ همشى اڏ گب اڏ پاڻي ۾
 پنهنجي آڏ تائين ٻڏل هوندي آهي
 هوءَ جيڪا پنهنجي مني زندگي پيرين اڳاڙي
 گڏاري ٿي ڇڏي
 بلڪل ۾

هن جي وارن کي ڙلن جون تشبيهون درڪار ناهن
 هوءَ جيڪا هٿيڙان جي پهري ۾
 آسمان جيڏن ڪوئن جي اوٽ ۾
 امن واري سفید رنگ کان به اجر و ڪير ٿي آهي هروقت
 پنهنجي اوٽا ڏي
 جيڪا هر درد کي برداشت ڪري ڄاڻي
 ٿي سگهي ٿو

هو مزي جي بصيرت بيان نه ڪري سگهي
 پرسدين ۾ هوءَ پنهنجا چپ نيرا ٿين ٿي ڏئي
 بغاوت به هن جي پيرن جي مني آهي
 پنهنجي بواءِ فريند سان ملن کان اڳ
 ڪجهه خريد ڪندڙ
 جو ڪري

جيڪا عورت سدائٽ ۾ شرم محسوس ڪري ٿي
 ۽ هن ”ميندين ۾ مر“
 پيل عورت ۾
 ڪهڙو فرق آهي
 اهو هڪ اڳ بحث آهي
 پرهتيي اسان وٽ
 جتي مرد جو وجود
 خوف جي علامت آهي
 ۽ سندس زبان
 ڏنگ ڇو ڪم ڪندڙ آهي
 ۽ هن جا عضواً وڃون جييان
 آڙنده عورت جي
 بلڪل به آتي
 عورت ٿئڻ

ضراب حیدر

ناول_ قسط ستاويهين رنگ گرهن

سگريت ڪي دكايرو ۽ هڪڙو وڏو ڪش هشي، بالڪنيءَ جي ڏيڍيءَ تي هٿ رکي بهي رهيس. هوءَ به ڪا دير ائين ئي خاموش بيٺي رهي. پوءِ پنهنجو هٿ منهنجي هٿن تي رکندي چيائين:

”ملهار! تون ائين خاموش ٿي ويندو آهين تم الائي چو مون کي پنهنجو وجود اڪڙندي محسوس ٿيندو آهي.“ مون ڏانهس ڏسي مُركيو.

”چو ڀالا؟ توکي ائين محسوس ٿيندو آهي؟“

”ڪجهه احساسٽ اهڙا هوندا آهن، جن کي پڌائي، بيان ڪري ناهي سگهبو...“ مون هلڪڙو تهڪ ڏنو، هن وري ڳالهایو.

” منهنجو مطلب آهي ته هر ماڻهو پنهنجي احساسن ۽ ڪيفيتن کي بيان ڪري ناهي سگهندو.“ هن هڪڙو ٿنتو ساه کنيو...“ ملهار! جڏهن كان تون منهنجي زندگيءَ هر آيو آهين، منهنجي زندگي بدلجندي ئي رهي آهي. پوءِ به الائي چو چاهيندي به مان پنهنجو پاڻ کي بدلاڻي نـ سگهـي آهـيان. مون کـي اـها بهـ خـير آـهي تـه دـوـستـي يـا مـحبـتـ هـنـ کـنهـنـ حدـ تـائـنـ هـڪـڙـيـ جـيـ رـنـگـ هـلـهـيـ وـجـوـ آـهيـ، پـرـ الـائـيـ چـوـ مـونـ سـانـ اـئـينـ بـ نـاهـيـ ٿـيوـ...“ مون يـڪـدمـ وـريـ کـيسـ چـيوـ:

”تـڏـهنـ ئـيـ تـهـ مـونـ چـيوـ، نـ تـونـ پـنهـنجـيـ خـولـ هـ بـنـ ٿـيلـ عـورـتـ آـهـيـ...!“ هـنـ ڪـجهـهـ بـهـ نـ ڳـالـهـايـوـ، خـامـوشـ مـونـ کـيـ ڏـنـائـينـ، مـونـ وـريـ سـگـريـتـ دـكـايـوـ ۽ـ بالـڪـنيـءـ مـانـ ڪـمرـيـ هـ لـهـيوـ آـيسـ.

کـنـ سـاهـيـ، هـرـ هوـءـ بـهـ ڪـمرـيـ هـرـ آـئـيـ ۽ـ منهـنجـيـ پـرـسانـ صـوفـيـ تـيـ وـيهـيـ رـهـيـ. مـانـ کـيسـ ڏـسـيـ ٿـوروـ مـُرـڪـيسـ ۽ـ پـوءـ وـريـ سـگـريـتـ جـاـ ڪـشـ هـشـندـيـ پـنهـنجـيـ دـنـياـ هـرـ محـوـ رـهـيـ.

”ملهار! تون ڳـالـهـائـينـ چـوـ نـتوـ، ڪـجهـهـ ڳـالـهـائـيـ نـ...“

”چـاـ ڳـالـهـائـيـ؟ مـونـ کـيـ جـيـڪـوـ چـوـڻـوـ هوـ، سـوـ چـئـيـ ڇـدـيمـ...“

”هـاـ، توـ ڪـيـڏـيـ سـولـائـيـ، سـانـ چـئـيـ ڇـدـيوـ، بـسـ...!“

”چـاـ مـطـلـبـ!“

” ڪـجهـهـ بـهـ نـ، تـونـ شـاـيدـ صـحـيـحـ آـهـيـ، بلـڪـ بلـڪـ صـحـيـحـ آـهـيـ... مـانـ خـولـ هـ بـنـ ٿـيلـ عـورـتـ آـهـيـ... پـرـ!“ هوـءـ اـداـسـ ٿـيـ وـئـيـ، سـنـدـسـ اـكـيـنـ هـرـ وـريـ آـهيـ رـنـگـ لهـيـ آـياـ، جـيـڪـيـ ڪـڏـهنـ ڪـڏـهنـ لـهـيـ اـيـنـداـ هـئـاـ، آـنـ لـمـحـيـ فـائـزاـ جـيـ چـهـريـ تـيـ موـثـ جـهـڙـيـ خـاـڪـ آـڏـامـ لـڳـنـديـ هـئـيـ.

”پـرـ چـاـ؟ فـائـزاـ؟“

” ڪـجهـهـ بـهـ نـ، مـلهـارـ! شـاـيدـ مـانـ توـکـيـ سـمـجـهـائيـ نـ سـگـهـانـ... مـانـ شـاـيدـ پـنهـنجـوـ پـاـڻـ کـيـ بـهـ سـمـجـهـائيـ نـ سـگـهـانـ...“

”فـائـزاـ، توـسانـ هـڪـ تـ اـهـوـ مـسـئـلوـ آـهيـ تـ تـونـ گـلـيـ نـ ڳـالـهـائـينـديـ آـهـيـ... پـلـيزـ!“

”ملـهـارـ! اـهـڙـيـ ڪـاـٻـ ڳـالـهـ ڪـونـهـيـ، مـونـ توـکـيـ اـڳـ بهـ چـيوـ آـهيـ تـ مـانـ شـاـيدـ پـنهـنجـيـ چـاـٻـ ڳـالـهـ ڪـيـ ڪـيـفـيـتـنـ کـيـ بيانـ ڪـريـ نـ سـگـهـنـديـ آـهـيـ، اـنـ ڪـريـ ئـيـ شـاـيدـ تـنهـنجـيـ ڳـالـهـ درـستـ آـهيـ تـهـ“

مان فـائـزاـ جـيـ جـمـليـ تـيـ ڪـافـيـ دـيرـ سـوـچـينـدوـ رـهـيـسـ، جـڏـهنـ هوـءـ روـئـينـديـ بالـڪـنيـءـ ڏـانـهنـ هـلـيـ وـئـيـ هـئـيـ، هوـءـ اـڳـ هـرـ بهـ شـاـيدـ ڪـيـتـراـ پـيـرـاـ اـئـينـ ٿـيـ بـاـنـورـ ڪـرـائـينـديـ رـهـيـ آـهيـ تـهـ ” هوـءـ بـسـ ڪـنهـنـ جـيـ بـهـ لـاـئـقـ ڪـونـهـيـ، هوـءـ نـ ڪـنهـنـ جـيـ هـمـسـفـرـ بـطـجيـ سـگـهـيـ ٿـيـ نـ وـرـيـ ڪـنهـنـ گـيـ هـمـسـفـرـ بـهـائـيـ ڪـهـيـ ٿـيـ.“

گـهـهـوـ ڪـهـهـوـ اـڳـ شـرـوعـاتـ هـرـ مـونـ جـڏـهنـ ڪـنهـنـ حـوـالـيـ سـانـ فـائـزاـ سـانـ ڳـالـهـايـوـ هوـ تـهـ تـدـهـنـ بـهـ هـنـ اـئـينـ ٿـيـ چـيوـ هوـ تـهـ ”مانـ چـاهـيـانـ“ بـهـ تـ سـنـدـسـ زـنـدـگـيـءـ هـرـ خـوشـينـ جـاـ رـنـگـ ڀـريـ نـتوـ سـگـهـانـ“ شـاـيدـ تـدـهـنـ ئـيـ هـنـ مـونـ کـيـ چـيوـ هوـ تـهـ:

”ملـهـارـ! مـونـ کـيـ ڪـڏـهنـ بـهـ چـهـنـ جـيـ ڪـوشـشـ نـ ڪـجاـنـ...!“

فـائـزاـ ۽ـ مـانـ هـڪـٻـئـيـ جـيـ تـامـ وـيـجهـوـ هـئـاسـينـ، اـسـينـ هـڪـٻـئـيـ سـانـ وـزـهـنـداـ هـئـاسـينـ، رـسـنـداـ ۽ـ پـرـچـنـداـ هـئـاسـينـ، اـسـينـ ڪـوـزـ حـوالـنـ سـانـ هـڪـٻـئـيـ کـيـ قـائلـ ڪـنـداـ هـئـاسـينـ، باـجـودـ انـ جـيـ مـانـ کـيـسـ سـمـجـهـيـ نـ سـگـهـيـسـ. خـبرـ نـاهـيـ هوـءـ منهـنجـيـ وـيـجهـوـ بـهـ اـينـديـ هـئـيـ تـهـ کـنـ سـاهـيـ، لاـءـ مـحـبـتـ جـيـ ڪـيـفـيـتـ ۽ـ خـماـرـ هـرـ گـهـرـ ٿـيـ وـيـندـيـ هـئـيـ، پـرـ پـوءـ الـائـيـ چـوـ اوـچـتوـ هوـءـ چـرـڪـيـ، مـونـ کـانـ پـرـ ٿـيـ وـيـندـيـ هـئـيـ. الـائـيـ چـوـ مـونـ کـيـ مـحسـوسـ ٿـينـدوـ هوـ تـهـ ڪـاـسـگـهـ، ڪـاـغـيـبيـ طـاقـتـ هـنـ کـيـ مـونـ کـانـ ڏـكـيـ ڏـارـ ڪـنـديـ هـئـيـ ياـ وـريـ شـاـيدـ سـنـدـسـ ئـيـ اـنـدرـ جـيـ ڪـاـ اـهـڙـيـ قـوتـ هـئـيـ، جـيـڪـاـ انـ لـمـحـيـ فـائـزاـ کـيـ مـونـ کـانـ پـرـ ڪـريـ چـڏـيـنـديـ هـئـيـ.“

هوـءـ جـڏـهنـ روـئـينـديـ بالـڪـنيـءـ طـرفـ هـلـيـ وـئـيـ هـئـيـ تـهـ مـانـ ڪـجهـهـ گـهـڙـيونـ ڪـمـريـ هـرـ ئـيـ وـيـنوـ رـهـيـسـ، سـگـريـتـ جـاـ ڪـشـ هـڦـنـدوـ، سـوـچـينـدوـ رـهـيـسـ. چـڱـيـءـ سـاـتـرـيـءـ دـيرـ کـانـپـوـءـ مـانـ أـتـيـ بالـڪـنيـءـ هـرـ وـيـسـ تـهـ فـائـزاـ بالـڪـنيـءـ جـيـ ڏـيـديـءـ هـرـ ٺـوـنـشـيـونـ رـكـيـ، الـائـيـ تـهـ ڪـهـڙـيـءـ دـنـياـ هـرـ گـمـ هـئـيـ. مـانـ سـنـدـسـ پـرـسانـ وـجيـ بـيـسـنـ ۽ـ سـنـدـسـ هـڻـ پـنهـنجـيـ هـٿـنـ هـرـ وـرـتـرـ.

”فـائـزاـ! مـونـ کـانـ ڪـاـواـڙـيـ آـهـيـ...!!??“ هـنـ هـڪـ نـگـاهـهـ مـونـ ڏـانـهنـ ڏـنوـ، اـكـيـونـ پـورـيـ چـڏـيـائـينـ. پـئـيـ لـمـحـيـ اـكـيـونـ کـوليـائـينـ تـهـ اـكـيـنـ جـيـ گـلـڻـ سـانـ بـ لـڙـڪـ بـ سـنـدـسـ اـكـيـنـ مـانـ ٿـيـ ڪـريـ پـيـاـ.“

”نـ مـلهـارـ! مـانـ پـلاـ توـکـانـ چـوـ ڪـاوـڙـجـنـديـسـ...!“

”الـائـيـ چـوـ فـائـزاـ، مـونـ کـيـ لـڳـنـدوـ آـهيـ تـهـ مـانـ توـکـيـ پـرـيشـانـ ڪـنـدوـ آـهـيـانـ، تـنهـنجـيـ ڏـاـتـيـ زـنـدـگـيـءـ هـرـ گـهـڙـيـ مـداـخـلتـ ڪـنـدوـ آـهـيـانـ...“

”ملـهـارـ! اـئـينـ ڪـونـهـيـ، تـونـ ڪـنـهنـ بـ رـيـتـ مـونـ کـيـ پـرـيشـانـ نـاهـينـ ڪـنـدوـ، باـقـيـ جـيـسـتـائـينـ سـوـالـ آـهيـ مـداـخـلتـ جـوـتـهـ توـکـيـ اـهـوـ اـخـتـيارـ آـهيـ...!“ مـونـ ڏـانـهـنسـ ڏـنوـ، سـنـدـسـ چـهـريـ تـيـ ڪـوبـهـ تـاـشـ نـ هوـ.

”تـونـ اـهـوـ سـجـ پـئـيـ چـوـينـ...!“ هـاـ، بلـڪـ سـجـ پـئـيـ چـوانـ...!

”مـونـ کـيـ تـ نـتوـ لـڳـيـ فـائـزاـ!، تـونـ پـنهـنجـيـ خـولـ هـرـ بـنـ ٿـيلـ عـورـتـ آـهـيـ...!“

”تـونـ مـونـ کـيـ سـدـائـينـ اـئـينـ ٿـيـ چـونـدوـ آـهـيـ، پـرـ مـانـ ڪـنـهنـ بـ رـيـتـ پـنهـنجـيـ خـولـ هـرـ نـ رـهـيـ آـهـيـ...!“ مـانـ خـامـوشـ رـهـيـسـ،

سمجهائي سگھين ٿي، نه وري پنهنجو پاڻ کي ٻڌائي،
سمجهائي سگھين ٿي، هُو رويئندي رهي.
”فائزرا، مون کي روئيندڙ عورتون ناهن وٺديون، تنهنجكري
پنهنجو اهو روئن بند ڪر ۽ مون سان ڳالهائي. هُو وري به
سدڪندي رهي، مون سگريت دكائي، پنهنجو منهنهن ٻئي طرف
ڪرڻ چاهيو ته هن يڪدم منهنجي ڏوري مان ورتو ۽ چيو.
”تون مون کي ايڏو ستائيندو ڇا لاءَ آهين؟
”مان توکي ستائيندو آهيان، نه بلڪل ن، مون توکي ڪڏهن
په ستاير ڪونهي.“
”ملهار! هيڏانهن، مون ڏانهن ڏس پليز، منهنجي ڳالهه ٻڌ.“
مون ٿورڙو وري فائزرا کي ڏٺو،
”ها ٻڌائي...!“

”ائيں ن، منهنجي ويجهو اچ ٿورو...
مان وري سِتو ٿي سندس ويجهو
ٿيس، هن مون کي ڳراثري پاتي،
منهنجي ڪن پرسان پنهنجا چپ رکي
هڪري چمي ڏيندي ٻستگي، وچان
چڀائين،

”ملهار منهنجو ويسامه ڪر، مون
توکان ڪڏهن به ڪجهه ن لڪايو
آهي.“ مان سندس اکين ۾ ڏسنڊو
رهيس، هُو به ٻڪ ٻڌي منهنجي اکين
۾ ڏسندي رهي. گهڙي ساعت گانپوء
وري ڳالهائين،

”ملهار! غور سان ڏس منهنجي اکين
۾، منهنجون اکيون توسان ڪڏهن به
ڪوڙ ن ڳالهائينديون. منهنجي دل
كان روح تائين بس تون ئي وسيل
آهين. مون اڳ به ڪيترا پيرا توکي
چيو آهي ته عورت جڏهن به ڪنهن

کي چاهيندي آهي ته پنهنجي هستي مٿائي چاهيندي آهي.“
”فائزرا تنهنجي ان ج ملي کان مون کي هاتي ڪوفت ٿيڻ لڳي
آهي.“ چو، ڪوفت ٿيڻ لڳي اٿئي، توکي مون کان ۽ منهنجي
ڳالهائين کان؟“

”أن جو جواب مون وٽ ڪونهي بس...
ملهار! تون مون تي ايڏي ڪلوڙ چو ٿو ڪري؟ منهنجي
سچائين جو ويسامه چو نه اٿئي؟“

”ان لاءَ جو تون، رڳو ڳالهيون ئي ٿي ڪري، عملی حوالى
سان تون صفا ٻڙي آهين.“

”نيڪ آهي تون عملی حوالى سان ٿو مون کي ڏسڻ چاهين نه?
ته پوءِ ڏس.“ هُو کن ساهي لاءَ ماڻ تي وئي. مون به ڪجهه نه
ڳالهابو... ڪافي دير هُو مون کي ڏسندي رهي منهنجي
خاموش رهڻ تي هُن وري ڳالهابو.

”تون منهنجو ڪهڙو عمل ڏسڻ ٿو چاهين؟ هان ٻڌائي نه!“ مان
وري به خاموش رهيس.

”تون منهنجي چاھت ڏسڻ ۽ پرڪن چاهين ٿو نه؟ اچ عملی طور
آها به پرڪي ڏسي وٺ. مان پنهنجو پاڻ ڪپڙن گان آجو ٿي
ڪريان، پنهنجو پاڻ توکي پيش ٿي ڪريان.. اچ ملهار اچ، اچ

مان خول هر بند ٿيل عورت آهيان... ملهار! ياد اٿئي مون اڳ به
توکي چيو هو ته ”ڪجهه ڳالهيون ۽ شيون شايد ماڻهو پنهنجو
پاڻ گان به لڪائيندو آهي، ائين ئي شايد مان ڪجهه شيون،
ڪجهه ڳالهيون هن وقت پنهنجو پاڻ گان لڪائيندي هجان ۽
شايد توکي به ٻڌائي نه سگھان“ تون ڀل آن جو مقصد ڪهڙو به
ڪڍين پر حقيفت اها آهي ته مون توکان ڪجهه به ناهي
لڪايو... ها پر جيڪو پنهنجو پاڻ گان لڪايو اٿم شعوري يا
لاشعوري طور سو توکان به لڪايو اٿم. ياد اٿئي نه ملهار!
مون توکي اهو به چيو هو ته ”عورت جڏهن پنهنجي محبت يا
چاھت جو اظهار ڪندي آهي ته پنهنجي سمورين انتهائي ۽
سچائين سان ڪندي آهي. عورت جڏهن پنهنجو پاڻ گنهن کي
ارپيندي آهي ته هو، پنهنجي ذات ۽
هستي، جون سموريون ديوارون داهي
ڇڏيندي آهي. پنهنجي آنا واري بُت
کي داهي پٽ ڪري ڇڏيندي آهي.
مون توکي اين ئي چاهيو آهي
ملهار.“

”ڏس! فائزرا! مون کي خبر آهي ته
تون مون کي بيحد چاهين ٿي، پر
ڳالهه مٿائي نه... هل! ڦيڪ آهي ته تون
پنهنجي ڪيفيت ۽ احساس بيان
ڪري ٿي سگھين، مون کي يا
گنهن کي به سمجھائي ٿي
سگھين... پر اها گهڙي شي؟ آهي،
جيڪا تون پنهنجو پاڻ کي سمجھائي
نه سگھي اهين....؟“

هوءِ يڪدم بُت بُطجي وئي، جڻ ته
کيس سڪتو اچي ويو، مان جواب لاءَ
منتظر کيس واجهائيندو رهيس، پر
هوءِ خاموش ويني رهي. فائزرا، جيڪا

اکيون پُوريٽي هئي ته سندس اکين جون وڏيون، گهريون ۽
گهائيون پلڪون ڏينهن مان رات ۽ رات مان ڏينهن پاسجنديون
هيون، سي ساندهم ڪيتري دير گان ڪنهن خراب ٿي ويل
ڪئمرا جي شتر جيان، ڪليل ئي رهيو. هڪ لمحي لاءَ اهو
گمان ٿيم ته الئي فائزرا جو روح ته پرواز ڪري ناهي ويو.
سندس ساه ته نڪري ناهي ويو. مون سندس ڪلهي تي هت
ركندي، هلكو لوڏي کيس جاڪائڻ جي ڪئي.

”هون هون، هان،...!“ ڪري حاضر ته ٿي وئي، پر اکين ۾ لڙڪ
اچي ويس. جنهن چهري تي موت جهڙي خاك لهي ائي هئي،
سو هڪ ئي سانت هر پنهنجي اصل رنگ ۾ اچي ويو. روئڻ
جي آثارن سان فائزرا جو چھرو تر و تازو ۽ گلابي ٿيڻ لڳو.
فائزرا جڏهن به روئيندي هئي ته سندس نڪ، چپ ۽ گل ڳاڙها
گلابي ٿي پوندا هئا، ائين ئي جيئن ڪاوڙ هر سندس نڪ ۽
ڪن ڳاڙها ٿي ويندا هئا. هن گهڙي اوچنگار ڏني ۽ صوفي
تان اٿي جي ڪيائين، مون سندس ٻانهن مان پڪري ورتو ۽
کيس ويهاريم.

”فائزرا، ڏس! روئي جان نه ڇڏائي. مون کي ٻڌائي، مون کي
سمجهائي، اهو سيءِ ڪجهه، جيڪو تون نه مون کي ٻڌائي

”صاحب! فائزرا بیگم گھری نند ہر آهي، مون کيس ب تي سدْ ذنا، پر ھن کوبه جواب نه ڈنو...“ مون نوکريائی کي ڈنو ۽ چيم:

”صاحب! بیگم صاحبے ايدی گھری نند ہر ڪڏهن نه هوندي آهي، جيڏي نند ہر اج آهي. مون کي ته ڪا گر ٻڌي لڳي... نوکريائی، جي ائين چون سان مان جڻ ته چرڪي پيس ۽ وئي فائزرا جي ڪمرى طرف ڀگس. هوء پنهنجي بيد تي چادر وجهي سُتي پئي هئي، مون وجشن شرط فائزرا کي سد ڪيو، کوبه جواب نه آيو. مون وري سد ڪيو، کوبه جواب نه آيو. فائزرا مٿان رکيل چادر لاتم ته منهنجن پيرن هيٺان زمين نڪري وئي. هوء عجيب حالت ۾ هئي، ائين، جيئن کو مری ويندو آهي. سندس چھري جا رنگ ڪاراڱجي ويا هئا، واث مان هلكي گفت وهي آئي هئس، جيڪا ٿوري خشك ٿي وئي هئي. مون يڪدم کڻي فائزرا جي چھري تي ٽڪيون هنيون ۽ کيس سد ڪيم، پر کوبه جواب نه مليو. منهنجا هوش خطماڻ لڳا.“

”يادا! هي چا ٿي ويو؟ هي فائزرا چا ڪيو...“ مون يڪدم نوکريائی کي سد ڪيو ۽ باهران گارڊ ۽ درائيور کي گھر ايمر ۽ فائزرا کي گاڌي، پر کڻي اسپٽال روanon ٿيس. سموری وات مون کي عجيب گمان ٿي رهيا هئا. مون کي پنهنجي روئي تي پشيماني ٿي رهي هئي جيڪو مون فائزرا سان اختيار ڪيو هو، پر هاڻي آن جو تدارك به نه ٿي ٿي سگھيو. بس مان سموری وات دل ٿي دل ۾ دعائون گھرندو پئي هليس ته فائزرا جو خير هجي، فائزرا کي ڪجهه به ٿيو ته آن ذميور مان هوندسا.

اسپٽال پهچڻ تي فائزرا کي ايمرجنسيء ۾ نيو ويو، مان پاھر ڪارڊبور ۾ ويهي رهيس. ان لمحي منهنجي اندر ۾ عجيب اڌما آئي رهيا هئا، مان اندر ٿي اندر ۾ پنهنجو پاڻ سان وڙهي، پنهنجو پاڻ کي گهٽ وڌ گاٿائي رهيو هئس. ڪلاڪ سوا ڪانپوء داڪر آيمرجنسيء وارد مان پاھر آيو ۽ مون کي چيائين، ”اوھان جي پيشنت نند جون گوريون گھشي مقدار ۾ کائي چڏيون آهن. اسان سندس استمڪ واش ڪيو آهي پر اهو به بي معنى آهي جو مريض کي گوريون گاڌي چڱو ساٽرو تائير ٿي چڪو آهي. اسان پنهنجي طرفان مڪمل ڪوشش ڪئي آهي ۽ کيس ٽريمنيت به ڏئي آهي. افسوس آهي جو توهاڻ پيشنت کي آئڻ ۾ تمام گھشي دير ڪري ڇڏي آهي. بس هائي الله جو ئي آسرو آهي. دعا ڪريو.“

داڪٽ ته هليو ويو پر منهنجو سمور و وجود جتي هو اتي ئي پيشو رهيو... هڪ لمحي لاء جڻ مان به مري چڪو هئس. مون کي سمجھه ۾ نتني آيو ته ڪيئن پاڻ کي جائتو ڪريان، ان لمحي منهنجي ڪن ۾ پنهنجا ئي جملاء گونجي رهيا هئا، ”هوء تون سدائين چوندي آهين، پر مرندي ته ناهين.“

فائزرا جو چھرو منهنجي سامهون پئي آيو جيڪو اهو ئي چئي رهيو هو، ”هائي! پڌاء ملهار، مون مري ڏيڪاريو مان، نه...“ منهنجي اکين مان بي بها ڳوڙها وهي نكتا... هلنڌر...“

إها آزمائش به وئي چڏ..!“ هن پنهنجي چولي کي ڪڏبن کان پڪري لاهڻ جي ڪئي. مون کيس روڪيندي هلكي ٿڻ هڻي ڪلي.

”تون ته صفا ڪا واحيات ۽ ڪمياني عورت آهين...“ ڪاواڙ ۾ منهنجي واتان ٻكري ويو. فائزرا مون ڏانهن حيرت وچان ڏنو ۽ چيائين،

”aho رهيل هو باقي جيڪو تو مون کي چيو، اجا به ڪو لقب اعزاز ڏيڻ چاهين ته ڏئي چڏ آهو ب.“ مان ڏاڍو پشيمان ٿيس، ڪند ڪئي هيٺ ڪيم.“

”ملهار! مون کي سمجھه ۾ نٿو اچي ته توکي ڪيئن سمجھايان؟ ڪيئن ٻڌايان.“

”مون کي سمجھائڻ يا ٻڌائڻ ۾ ڪهڙي عربي فارسي آهي جيڪا توکي نشي اچي؟“

”ڪاش! ڪا عربي فارسي ڪجي ها ته جيڪر سڪي به توکي سمجھائي ٻڌائي ونان ها.“ هن هلكڙو ٿهڪ ڏنو.

”تدهن ته چوان ٿون ته، تون اتهائي غير سنجيده ۽ فضول قسر جي عورت آهين، جنهن کي رڳو اجيابون گاٿيون ٿئي ڪرڻ اچن ٿيون.“ مون وري منهن پئي پاسي ڪري ڇڏيو، ”ملهار! ڏس ائين مون کان منهن نه موڙ. مان مري پوندي سان...“

”aho تون سدائين چوندي آهين، پر مرندي ته ناهين.“

مان پنهنجي ڪاواڙ ۾ چئي ويس، مون ڏنو ته ڪيس جڻ سڪتو اچي ويو. هوء وري ڪنهن بُت جيان ڄمي وئي، مان ڪاواڙ ۾ آئي، بالڪني ۾ هليو آيس. ڪافي دير بالڪني ۾ بيو سگريت چڪيندو رهيس ۽ پنهنجي خيالن ۾ سوچيندو رهيس. مون اوچتو هيٺ نهاريو ته فائزرا جي گاڌي هلن لڳي، مان تڪڙو ڪري ۾ آيس ته فائزرا ڪون هئي.

مون کي ان لمحي پنهنجي رويي تي ڏاڍي پشيماني ٿي، مان پئي هت متني تي رکي ويهي رهيس، جو آن وقت منهنجي وس ۾ ڪجهه به نه هو. پنهنجو پاڻ کي آلت ڏيڻ لاءِ اهو ئي سوچيم ته شام فائزرا ڏانهن ويندس ۽ ڪانس معافي وئندس. سگريت پيشندي، سوچيندي سوچيندي مون کي اتي ئي صوفي تي نند ڪشي وئي، جو گاڌي، مان بچيل شراب، جيڪو مندل وائر واري، بوتل ۾ نهيل هو، ڪشي ايس ته فائزرا مون کان ڦري پاسي تي رکي ڇڏيو هو. سو فائزرا جي وجڻ ڪانپوء ڪشي پسي ڇڏيم. اڳ ڪليم، سامهون گھڙيال ۾ ڏنتر ته رات جا اٿ ٿيا هئا. مان تپ ڏئي آئيس، واش روم مان ونهنجي، ڪپڙا بدلائي، فائزرا جي گهڙ ڏانهن نڪري ويس.

فائزرا جي گهڙ پهتس، گيٽ کان اندر آيس ته ڪم ڪندڙ نوکريائی، کان فائزرا جو پچيم ته هوء ڪئي ويني آهي؟ نوکريائی، ٻڌايو ته:

”بيگم صاحب شام ڏاري آئي هئي، سو چيائين ته ڏاڍي ٿڪل آهي، وڃي سمهي ٿي، کيس نه آٿاري وڃي...“ سو صاحب، بيگم صاحب پنهنجي ڪمرى ۾ ستل آهي. مون نوکريائی، کي چيو ته:

”توهاڻ کيس منهنجو ٻڌايو...!!“ نوکريائی سندس ڪمرى ۾ وئي ۽ ٿوري دير ۾ واپس آئي،

کھاٹی نامرد

باکتر اعجاز سمون

فلم جي گالهہ کثي ها ت سجو خاندان اچي چو گرڈ گھپرو ناهي ويهي ها۔ جيستائين ڪھاٹي ختم نئي ها تيستائين هرکو هن اڳيان ويٺو ئي رهي ها۔ عورتن کي فلم ڏسڻ جي اجازت به تنهن ملي ها جدھن سئينما تي فلم ڏيڪارڻ جي هر دفعي جيان اها ڏميواري اربيلو ۽ مشتاق علي ڪلن ها، جيڪي پوءِ عورتن جي اڳيان پويان بيا ڦيريون پائين ها، پر پوءِ به مُسرت پنهي جي اکين جو مرڪز هوندي هئي۔ اها پنهنجي اندر جي لکايل محبت هو ڪنهن به عورت کي ڪونه ٻڌائيenda هئا۔ وڌي خبرداري سان ٻلي جيان پيا اکيون ڦيرائيenda هئا ۽ اندر ئي اندر هر پيا گدگد ٿيندا هئا۔ هن جي هڪئي سان جيڪا رس هئي، ان جو اصل ڪارڻ مُسرت کي پاڻ ڏانهن توجه چڪائڻ هو... اهو ڪپڙن پائڻ جو معاملو هجي يا شادي مرادي، هر گھور ڏيڻ جو معاملو هجي، اصل هڪئي جي ضد هر ڪيسا خالي ڪري ڇڏيندا هئا... وري ڪنهن پير تي باسيل ٽڪا ڏيڻ لا نئين کان نئين پس جو بندوبست ڪندا هئا، جنهن هر ٽيب به لڳ ضروري هوندو هو يا وري ڪنهن خوشيءِ جي موقععي تي ڏهل تي جهمر ڪيڻ لا ايستائين پيا نڄندا... جيستائين ڪو هار ن مجي. هن کي هڪئي کي هارائڻ هر مزو ايندو هو. اصل هر جدھن مشتاق علي جي شادي مُسرت کي ڏيڪارڻ هوندو هو، پر جدھن مشتاق علي جي شادي مشتاق علي کان زندگي، جو دُو شرط هارائي ويٺو هو. خاندان جا بيا ڇوڪرا ته مگٿهارن جي واچت تي خوشيءِ هر ٿي نچيا ٿپيا، پر هي خاموش ئي ويٺو رهيو، ڪنهن هارايل جواريءِ وانگر پوءِ ننديءِ سئوت زوري، پانهن کان چڪي کت تان اٿاري هئس. هن "ن... ن..." ڪري دھلن تي اهڙي ته جهمر ڪيڻي جو عورتون به اچي گھپرو ناهي بيهجي ويرون، پوءِ ته تازين ۽ هُوڪرن جو رَدَم ڏهل جي ڏونڪي سان اهڙو ته ڇڙيو جو هو به قلندر جو مست بشجعي پيو. هونشن به سدن خاندان جي شادين هر ڏھلن تي عورتون ۽ مرد پاڻ هر فخر سان گڏو گڏ جهمر ڪيڻدا آهن ۽ وڌي عمر واريون عورتون وري لوتو کثي ان کي ڪلدار روپئي سان يا چانهه واري چمچي سان اهڙي ته رقم ۾ وچائي "لوتو مون کي آٿي ڏي" گيت ڳائينديون آهن جو رڳون رباب ٿي پونديون آهن، پر اچ هن جي اندر جي موسم اداس هئي. هن جي رڳ ۾ درد پرجي پيو هو، هن جي اندر مان هڪ عجيب سٽ ايري هئي جنهن هن جي وجود کي ئي چڻ ٿوڙي وڌو هو، اها سجعي رات هن چڻ ڪنهن عذاب مان ڪاٿي هئي، هو جهمر دوران لڳاتار سڏکندو رهيو هو، اکيون مستن وانگر بندئي هيڪ، پر انهن مان ڳوڙها پڪر سان ملي وهندا رهيا. اها جهمر چڻ هن جي سجعي خاندان اڳيان هڪ ڏگھو احتجاج هئي، پر هر ماڻهو هن جي انهيءِ درد کان بي خبر هو، بس اها خبر سندس مامي کي هئي، جنهن سان هو پنهنجي دل جي گالهہ ڪري ويٺو هو، جنهن سندس چاچي غلام محمد کي مُسرت جي سگ لاءِ ڏايو چيو هو، پر هن جو انڪار ئي چڻ هن جو آخری فيصلو هو. مُسرت جي شادي ٿي وئي،

مسرت ته هن کي شروع کان ئي ڏاڍي وٺندي هئي، هن جا نقش ۽ جسر جي بيهڪ فلمي هيروئن جهڙا هئا. اربيلو به پاڻ کي فلمي هيرو سان پيو پيٽيندو هو. فلمي هيري جهڙا وار ٺاهي گھمن، هيري جهڙي ڏزائين جا ڪپڑا درزي، کان ٺهارائي پائڻ، پوءِ فوتو استوڊيو وجي فلمي هيرو جهڙي استائل هر فوتو ڪيرائڻ ۽ گھر جي وراندي هر سامهون واري ديوار تي پنهنجو فوتو ٽنگ، جيئن ايندي ويندي سندس فوتو تي نظر پئي ته واه واه ٿئي، پر اربيلو جي شڪل ادكار رنگيلو سان گھڻي مشابهت رکندي هئي. انهيءِ ڪري مت مائت چيرائڻ ۽ تنگ ڪڙ خاطر رنگيلو چوندا هئس ته همراهم اصل پاڻي، مان ئي نڪري ويندو هو. پوءِ پرچائڻ لاءِ هن کي منتون ڪرڻيون پونديون هيون تنهن ئي وڃي پرچندو هو ۽ انهيءِ واعدي تي ت پيهر رنگيلو ناهي چوڻو، چو ته هو پاڻ کي وحيد مراد سمجھندو هو؟ انهيءِ ڇهڙو ئي ڏيڪ ڏيڻ جي ڪوشش ڪندو هو. انهيءِ لاءِ جو مُسرت کي فلم استار وحيد مراد ڏاڍو وٺندو هو، جنهن پنهنجي ڪمري جي پيٽين تي وحيد مراد جون کوڙ ساريون فلمي تصويريون چنڀتايو رکيون هيون، جيڪي هن ئي مختلف فلمي رسالن ۽ اخبارن جي فلمي ايڊيشن مان ڪتي ڪري ڏانيون هئس. مُسرت رشتني ۾ ته اربيلو جي سئوت هئي، پر خاندانني رشتني جي ڏي وٺ پر مُسرت جي شادي پنهنجي ماسات مشتاق علي سان ٿي وئي هئي. نندپڻ ۾ ئي اربيلو جو پيءِ سله جي بيماري، هر گذاري ويٺو هو... ۽ ماڻس جنان وري ڪجهه مهينن ڪانپوءِ هن کي ڇڏي وڃي ذات کان پاھر پنهنجي مرضي، تي بي شادي ڪئي هئي، جنان جي اهڙي ڪيل فيصلو تي سجو خاندان هن تي ڪاوڙيل هو ۽ ڪنهن به خوشيءِ يا غمي، هر هن کي شريڪ ٿيڻ نه ڏنو ويندو هو. جنان جي گھر ڇڏن ڪانپوءِ اربيلو کي پنهنجي مامي ئي پاليو هو. انهيءِ ڪري اربيلو لاءِ هو مامو ئي سڀ ڪجهه هو، جيڪو پوليڪ ۾ جمعدار هو، جنهن سججي حياتي شادي ن ڪئي هئي، جنهن لاءِ هو مشهور شلوار ۾ مٿ و هي ويندو هو. اها گالهہ سجي تر هر هن لاءِ مشهور هئي. اربيلو ڏي ڪيترا دفعا ماڻس جنان ملڻ لاءِ نياپا موڪليا هئا، پر اربيلو جي دل مان ڪاب محبت جي اهڙي سٽ ئي ن اپري هئي جيڪا ماڻ سان ملڻ لاءِ هن جي وجود ۾ ترب پيدا ڪري.

مشتاق علي ۽ اربيلو نندپڻ جا دوست هئا، گڏ ڪيڻيا هئا، گڏ پڙهيا هئا، اتر ڪانپوءِ مشتاق بينڪ هر ڪلارڪ وڃي ٿيو ۽ اربيلو وري پوليڪ ۾ سپاهي پرتي ٿيو، پر پوءِ به هن مان اها نندپڻ واري عادت هڪئي کي هيٺ ڏيڪارڻ واري ڪان وئي هئي. هن جو نندپڻ کان ئي چڻ هڪئي سان مقابلو هو. هڪ ضد هو پنهنجي جي وج ۾. حالانڪ هو هر وقت گڏ گڏ هوندا هئا، پنهنجي جي جو ڙي به سججي ويزهي هر مشهور هئي. سجو خاندان به پئي شوقين هئا، ڪاب فلم ڏسڻ کان ڪونه گسائيندا هئا، پر فلم جي استوري پڌائڻ جو ڏانءِ اربيلو وئي هو.

نجم نک کی موڑو ڈئی هن جی چھری ہر گھور و چھندی چیو ہو۔
 ”چھو ہائی اهو متو نہن... میچالو ن کیڈی چڈیائیں“
 ہن کاواڑ ہر نجم کی چڑپ ڈیندی چیو ہر۔
 ”سچ بڈٹی کیڈی ٹی کاواڑ لگئی...“ ہو، طنزیہ مرکی پئی
 ہئی... ہو ہن جی سامہون ویچارو ٹی لگو۔
 ”ڈائی آھین تون... کنہن جی خوشی بے برداشت کونہ ٹی ٹیئی
 توکان“
 ”خوشی پنهنجی آہی یا مسرت جی... ہن اگٹ جی آہی یا ہن اگٹ
 جی... پو، برداشت کیئن کریان... ڈائی“
 ”ڈائی، خوشی خاندان جی آہی۔ کنہن ہک جی ناهی“ ہو نجم کی
 پونبو ڈئی کپڑا کٹی اندر کمری ڈانہن هلیو وجی ٹو۔
 ”منائیں پنهنجی انهی، خاندان کی...“
 نجم زہر پریل لہجی ہر پنهنجی منهن پٹکی ہ فرش تی ٹک
 اچلاتی چلنی۔
 مسرت جی گھر جو سجو پتر عورتن، پارن ہ خاندان جی نوجوان
 چوکرن ہ مردن سان پریل آہی۔ مسرت مٹی تی قرآن پاک جھلیو
 بیتل آہی۔ ہن جون اکیوں بند اہن ہ دعا لاءِ چب چری رہیا آهن،
 ائین ٹئی باہران دھل جو واجت ٹئی ٹو، ہر طرف کان آواز اپری ٹو،
 ”مبارکون... مبارکون... مبارکون...“ سامہون نندیڑی پت محمر
 کی مڑسینس مشتاق علی پانہن ہر کٹی اچی چھندی، تی لتل
 گاڑھن پاون واری کت تی سماہاری ٹو، جنہن کت تی گاڑھی چادر
 وارو ہنڈا اگ ہر ٹئی ویابل ہو... مسرت قرآن پاک کی مٹی تان
 لاہی چمی ڈئی ٹی... پو پنهنجی ندیپن جی سہیلی، کی قرآن پاک
 ڈی ٹی۔ مشتاق علی دھلارین کی واجی لاءِ، وٹھ بابر وجی ٹو...
 نندیڑو پت محمر درد جی کری روئٹ ہر پتھجی وجی ٹو ت پت جی
 درد ہر مسرت جی اکین مان بے گوڑھا کری پون ٹا... اربیلو جیکو
 پریان پنهنجی خاندان جی عورتن سان بیتل ہو ہ کیتیری دیر کان
 مسرت کی جوہ پائی ڈسی رہیو ہو، ہو مسرت کی روئندو ڈسی
 کچھ پریشان ٹی وجی ٹو ہ کیسی ہر ہت وجھی بے گاڑھا سئو جا
 نوت کلیدی اچی محمر جی ہت ہر رکی ٹو... جنہن تی مسرت بے
 مرکی پئی ٹی، محمر نوت وٹھ کجھ دیر لاءِ پنهنجو درد وساري
 ویہی ٹو، پو ہو ڈھ ریپن جی نوت کیڈی مسرت مٹان
 گھوری ٹو... نوت آسمان مان کاتا شیل لغڑ وانگر عورتن ہ پارن
 مٹان اچی کرن ٹا... جن کی نندیڑا پار قوکھ وانگر پکڑھ لگن ٹا.
 بوئو نندیڑن پارن کان گھوریل نوت قری پو، وج هجوم ہر اچی
 بیہی ٹو ہ گھور لاءِ پاتوڑو سینی اگیان کری ٹو... جنہن پاتوڑی
 تی نندیڑی محمر کی ویہاری ہن جی سنت کئی ہئائیں، اربیلو
 سئو جو نوت کلیدی نندیڑی محمر تان گھوری بوٹی کی ڈئی ٹو ت
 سجی ماحول ہر ہوکرا مچی وجن ٹا۔ نجم راج ہر ہن کان پری
 بیتل آہی، جیکا ہن کی کاواڑ مان ٹک بڈی ڈسی رہی آہی، راج
 جون عورتون پنهنجی سون زیورن ہ قیمتی پاتل کپڑن جی
 نمائش کرٹ ہر چٹ مایپن ٹئی ٹکون پیوں۔ ہر عورت اگ کان اگری...
 پنهنجی سونهن کی نکارٹ لاءِ سیئی چٹ پنهنجون آرسیون ٹئی
 ٹوڑی ایون ہیوں، پر پو بے مسرت جی سونهن سجی راج ہر
 چوڑھیں جی چند وانگر نروار ہئی۔ ہو، سچی راج جی چٹ اک
 کلیدی رہی ہئی، مٹان وری گاڑھی جوڑی ہر چٹ کنوار ٹئی پئی
 ہئی، ہی بے بوسکی، جی قمیص ہ سیف جی جتی، ہر گھوت ٹئی

ہو، پنهنجی گھر ہر خوش رہن لگی ہئی۔ متن ماٹن جون دعوتون
 شروع ٹئی ویون ہیوں نئین گھوت کنوار لاءِ، مسرت مشتاق علی
 جی کنوار بچھ کانپو، بے مسرت اربیلو جی دل ہ دماغ مان کرنے
 نکتی ہئی۔ ہو ایکڑ بیکڑ کنہن ن کنہن بھانی مسرت جی گھر
 ڈانہن چکر پیو ہنڈو ہو۔ مسرت ہن کان اکثر وحید مراد جی
 نئین فلمن بابت پیہندی رہندي ہئی، پر گدھن بے ہن جی چھری ہر
 وحید مراد کی کونہ ڈنو ہئائیں، جنہن چھری ہن کی دل سان
 چاہیو ہو، جنہن چھری ہر سندس لاءِ ہک پیار سان پریل کائنات
 جڑیل ہئی۔

وقت جو قیتو ہر ہیو ہ زندگی، جا ڈینہن بے گذرندا ویا۔ اربیلو
 جی شادی نجم سان تی جیکا پنج چھ کلو میٹر شهر کان پری
 سندس نانائی گوٹ جی ہئی ہ پری جی رشتیدار پٹ ہئی، پر
 اربیلو جی دل گدھن بے نجم سان کونہ جڑی، ہن جی دل ہر ہمیشہ
 مسرت ئی رہی۔

روز جو جھیڑو ہ رس رسان اربیلو جی زندگی، جو حصو بظجی
 چکا ہئا۔ نجم جدھن بے رسی پنهنجی گوٹ ہلی ویندی ہئی تے
 مامنس ئی پرچائی وٹی ایندو ہو۔ اربیلو گدھن بے ہن کی پرچائی
 وٹی اچن جی تکلیف ئی کان کئی ہئی... اربیلو جی اھڑی اوپری
 روپی کی ہائی نجم بے سمجھی وٹی ہئی۔ ہن جی دل ہر بے ہائی
 اربیلو وانگر کائی رہی ہئی۔ اربیلو کی نجم ت شادی، جی سیج
 تی ئی کونہ وٹی ہئی۔ انهی، کری ہن نجم مان گدھن جو
 پنهنجی جان ڈائش چاہی ٹی، پر سندس مامی جی دپ ہن کی ائین
 گرٹ ن ٹئی ڈنو۔ ہو نجم سان چٹ کفن ہر ویہڑیل بی رنگ زندگی
 گذاری رہیو ہو، جنہن جو ہر لمحو ہن جو ساہ بوسانی رہیو ہو۔

سالن کانپو، ویڑھی ہر کنہن خوشی، کر کنیو ہو... رات جی
 تاریکی، ہر دیر تائین دھل جی آواز سان گڈ عورتن جی مختلف
 آوازن ہر سہرا ہ فلمی گیت ہن کن جی کن سان بے تکرایا ہئاتہ ہن
 جی چھری تی بے چٹ رنگ اپری آیا ہئا۔ خاندان ہر گھشن سالن کانپو
 کو ڪاچ ٹیو پئی، جنہن جی خوشی سینی کی ہئی، خوشی، ہر
 نوجوان چوکریوں ہ چوکرا چٹ تیارین ہر نظر تی آیا مسرت جی
 پت جا طھر ہئا، گڈو گڈ حاجران شاہ پیر تی سکا بے ہئی، اها خبر
 گدھن ہن جی کن تی پئی ہئی تے ہو ہفتی کان ئی تیارین ہر لگی
 ویو ہو، چٹ مسرت جی خوشی، سان گڈ، ہن جی اندر جی ستل
 خوشی بے گر کٹی جاکی پئی ہئی، ہن بینک ویچی اگوات ہر نوت
 جون نیوں دستیون کرائی اچی گھور لاءِ رکیوں ہیوں۔ پنهنجی لاءِ
 بوسکی، جی قمیص ہ حرک جی ویکری گلف واری شلوار،
 جنہن جی پانچن تی بے رنگ برنگی کنڈر ہ لگل ہو ہ سیم تی
 پریل نئین جٹتی بے وٹی آیو ہو، ہو ڈایو خوش ہو، پنهنجی منهن
 پیو فلمی گیت جھونکاریندو ہو، نجم ہن کی ایترو خوش پھریان
 گدھن بے گونڈو ہو، سو پیسان رکیل گرسی، تی ویہی ہن
 کی توکیندی جیائیں،

”خوشی تے کنہن پئی جی آہی اربیلا... پر گھٹن ڈینہن کان خوش
 گھٹو توں آہین“
 ”چا مطلب آہی تنهنجو؟“
 ”مطلب تے توں منهنجو چگی طرح سمجھیں ٹو“

”سۇوت، سېڭىنىڭ رات وارى شو تى فلم ڏىش هلنداسىن... پر صرف تون ئەمان“ مىسرت كىندە ورائى هن كى ڏنۋە ئەمرىكى پئى... جنهن جى مرڪ ھەكائىنات جىدۇ درد شامل هو... اربىلۇ گۈنهن پېش جى بىت جىيان ئى بىشۇ رەھيو... رات تى تارىكى جو راچ هو، هن جو من شام كان ئى مونجەھو هو، مىسرت جى درد هن جى وجود ھەك بىچىنىءَ كىي جىنر ڏنۋە هو، جىكا بىچىنى هن جى چاتى تى بار بىچىرى پئى هئى. هن كان چى دېپۇتى ئى كونە پئى ئى... اجان تە صبىع جى سەج تائين هن كى دېپۇتى ڪرەتى هئى... هو پېنھنجى پېشى يائى كىي پېنھنجى دېپۇتى دېپۇتى شهر جى ويران گەھتىن كى لاتازىندۇ گەھر ڏانھن اچى تو. هر طرف كان اونداه ئى اونداه پەكتۈزۈلەتى... شهر جى استرىت لائىت جى ھەللىكى ھەللىكى روشنى بە ان اونداهى كى ختم ڪري نە سەگەھى هئى. هن جا قىدم گۈرە ئىندا وجن تا، پېنھنجو وجود ئى چىن ھەك لاش جىيان بار محسوس شى ئى... هن جى سەجى وجود ھەك وجود جو ڪىچە لمەن لاءَ ڪروڈ پەكتۈزۈلەتى... مىسرت جا گەرندا گۈرەنەن جى وەجەن چى دەرە بەجى پىسا هەنا... هن كى مشتاق تى ڈايدى ڪاۋاڙت اچن لېگى هئى، هو مشتاق جا پئى هت پىچىن لاءَ سوچى رەھيو هو... جن ھەتن سان هن مىسرت كىي ماربىي ڪىي هو... هو سىگرىت ڪىلي پېنھنجى ئىلەن چىن ھەق قاسائى لائىتىر سان دكائى ئى... هو دېگەھو كىش پېرى سەجو دونھون زور سان اندر ھە اوتكى ئى... پوءە هورىيان هورىيان پېنھنجى ويکىرىن ناسن مان لېگاتار باھر ڪىدى ئى... هو پېھر سوچىن لېگى ئى... هن رات جى اونداهى جو مون كىي فائىدو وەن گەھرجى، مان هن اونداهى ھە مشتاق جا پئى هت پىچى تۆزىي هن كى سزا ڏىنەس، گۈنەن كى خېر بە كان پوندى، پر هن جا هت پىچىن لاءَ مون كى ھە مضبوط اوزار گەھرجى... جنهن سان مان هن جا هت ئى پېرى پېچى ئى تۆزىي سەگەن. پوءەن گەھىنى كى خېر پوندى تە درد جى اذىت چا ٿىندي آهي؟... ها هن كى اھزى اذىت ڏىيئ لاءَ مون وەت كو لوھى سەرىپو هەجي يا ورى كو لوھى هەتۋۇز، ها ھەتۋۇز صەھىخ آهي، پر هەتۋۇز ئەت ورى مون كىي پېنھنجى ئى گەھر وىچۇ پوندو... اھو بە خېردارى سان... چوت مەتان هە دائىن نەجەن نە جاڭكى پوي، چىكلاھن هوءە جاڭكى پئى تە منهنجو سەجو ھەم بەگەھى وىندو. هو هورىيان هورىيان پېر پېر ھە ئەتىن داخل ٿىو آھى چىن هو ھەن وۇ چور هەجي... هو ياد گەرن لېگى ئى... پېر اچانك بېھى وجن تا... هو ڪىچە لمەن لاءَ اپتى وڌى ئى... پېر اچانك چورن وانگر ئى پېنھنجى گەھر ھەن گۈلەن لاءَ سرائىچى وەجى ئى... پېنھنجى ئى گەھر جى دیوار جىيان... هو لائىتىر كىسى مان كىي بارى ئى... پېرىن هيئان جەن اچانك زەمین تەركى وەجىس ئى... هو ھەللىكى روشنىءَ ھە سامەنون كەت تى نەجم ئەمامى جى اکھارۇن جەسمىن كى باڭ ھە جنبىزىل ڈىسى ئى... هو دیوار سان وەجى لېگى ئى... اندر مان زور ئەتى لەفظ ڪىدى ئى... ”ماما تون تە نامەرد هەئىن“

نەجم هن جى لەفظن تى ڪاۋاڙ تان كەت تى اتى وېشى ئەپنەنجى چەرى تان وار هەتائى نەفت مان هن كى ڈىستىدى چىو: ”ھى تە مەرد آھى... نامەرد تە تون آھىن... تون...“ مامانس اربىلۇ جى چەرى ھە چتائى ڏنۋە، جنهن جى شلوار مەت ھە ئەللىي ئى وئى هئى...“

لەگو... اچانك ھەل جو واچت ٿيو... مەكتەھار ڪلهى تان بوجەن لەھى گەھور لا، هيٺ زەمىن تى چاپىو تە عورتن ڈاڌى نوران كىي سەدىو، جنهن سان سېنى نوجوان چوکرىن ئە عورتن گەلچى ”لۇتو مون كىي آٹى ڈى“ گایو تە سەجو پەتەر مەدن ئە عورتن سان پېرجى ويو، پەھرىن چەھەر مىسرت ئە سەندىس مەرسەت ئە مەدان مەشتاق علە كىدى. انھەن مەدان اربىلۇ نوت ائىن گۈورىيا چىن گەپىنەن لەتى آيو هەجي، چىن خوشى مەشتاق علە جى گەنچ ھەن جى گەنچ ھە ئى هەجي... هورىيان هورىيان ھەرکو پېنھنجا ھەت ڈېكارىيندۇ مىسرت جى خوشىءَ ھە شەرىك ٿىندۇ ئى ويو... پوءە اربىلۇ مەدان ھەلتو تە عورتن ئە مەدن جا ھەوكرا مەچى ويا. مىسرت بە نۇتن جى دەستى كىدى اربىلۇ مەدان ھەلتو تە عورتن ھوا ھە ئەچلائى تە نۇتن سان مەدان پېرجى ويو. اربىلۇ ھەت كان پەكتۈزۈ مىسرت كىي پاڭ سان گەز چەھەر لاءَ چەپو تە بېھر ھەوكرا مەچى ويا... پوءە مىسرت ئە اربىلۇ اھزى تە جەھەر ھەنئى جو دەھلارى ٿەكچى بىيا... پر ھى كونە ٿىكىا. آغى ھە ڈاڌى نوران اچى وچ ھە پئى... تە جەھەر بە ختم ٿى... شام جو وقت ھو گەھتىءَ مان مىسرت سامەنون ئى آئى، اربىلۇ بە دېپۇتىءَ تى ئى ويو، مىسرت اربىلۇ جى سامەنون اچى اڳىان بىھە رەھى، اربىلۇ مىسرت جى اھزى رەستى رۆكۈن جىي انداز تى مەركى پىيو.

مىسرت اکىن ھە اکيون اتکائى چىس: ”سۇوت، اچ تە صەفا وەيد مەراد پېل لېگىن؟“

”سۇوت، تون منهنجى دل تە خوش گۈن پئى كىرىن؟“ هن جى سەجى جىسىم ھەك عجىب ڏەكتىءَ جىنر ورتى. ”نە سۇوت، تون تە واقعىي وەيد مەراد آھىن... جنهن وەيد مەراد كى مان دل سان چاھيندى ھەنس“ هن جون اکيون پېرجى آيىن... ھە پەندىزىا گۈرەنەن اکين مان چى گەلگەن تان تەركى گەچىءَ تى كىرس. ”سۇوت، خېر تە آھى... ڪالە خوشى گەنەر ھەنئى... اچ تون روئىن پئى... چا گەلەن آھى؟“ هن پېرىشان ٿىندى مىسرت كان پېچيو هو.

”كائىي گەلەن ناھىي سۇوت... چئو فلم ڪەدەن ٿو ڈېكارىن“

”فلە...“ ”ھا سۇوت فلم... پەتو اتەر تە سەنئىما ھە وەيد مەراد جى فلم لېگى آھى“ مىسرت درد سان پېريل مەرك چەرى تى آٹىنەن چىو، ”ھا پر... سۇوت، اھا فلم تە تو ئە مشتاق گەلچى حىدەرآباد ھە ئەنلىي هئى، اھو تە توئى مون كىي پەتايو هو...“

”ھا تە چا ٿى پىيو؟... پر ھەتايى توسان گەلچى ڏىش ئى چاھىيان“ ”مون سان،“ هن چەن چەرك پېرىو.

”ھا توسان“ ”نيك آھى سۇوت“ ”سۇوت، پاڭ جىي گەدەن گەلچى جەھەر كىدى سەگەن تا... تە پوءە گەلچى فلم وېھى چو نتا ڈىسي سەگەن...؟“

اربىلۇ چىن بەت بەجى ويو هن اڳىان، مىسرت بېھر گەلھايو. ”سۇوت، وە ھە ئەپتى مار مەندى ن... جىتىري توسان جەھەر كىي ئەتى ملي آھى... بس رېگر اھارات درد ھە سەمەي نە سەگەيس...“ مىسرت جى اھزى جواب تى اربىلۇ اکيون زور سان بند گەنەر چەلپىون... چىن بەند تۆزىي وەقس... هورىيان هورىيان اکين مەدان پېنېزىون كىنائىن... مىسرت هن اڳىان وەجى چەرى ئەھى... هن پېنەن رەز ڪئى.“

ڦي . وي دانشور

انور شيخ

دانشور صاحب، پاسي واري کيسى مان سگريت ڪيي ڏکايو ۽ پوءِ هڪ ڏگھو ڪچ هشندى فرمائين،

”اسان جي گھراڻي ۾ ذهانت جو ذوق، بابا مرحوم جي دور ۾ داخل ٿيو. بابا مرحوم پنهنجي ترجيبي تر جو ناميارو چور هو. اڪثر جيل ۾ هوندو هو ۽ اُتي پنهنجي ترجيبي آثار تي قيدن کي ججن جون متوقع فتوائون ٻڌائيندو هو. قيدي حاضري کان موتي اچي جيل ۾ ڪيس پنهنجي خلاف رکارڊ ٽيندر شاهديون ٻڌائيندا هئا ۽ بابا مرحوم انهن شاهدين جي آثار تي کين ٻڌائيندو هو تم جع گھرڙي فتوئي ڏيندو. اڪثر ڪري بابا جون ٻڌايل فتوائون سچ ثابت ٽينديون هيون ۽ اهڙي طرح اسان جو گھرائڻو دانش جي ڏڳ تي هلن لڳو ۽ گھڻي مشهوري ماڻي. آخر عمر ۾ بابا مرحوم وڏن فيصلن ۾ مشير به مقرر ٽيندو هو ۽ ڪجهه فيصلا پوءِ پاڻ به ڪندو هو.

بابا جا ڪيل فيصلا اچ به مشهور آهن ۽ جن به ڏريں جا هن فيصلا ڪيا اهي اچ تائين پاڻ ۾ ڪونهن نهيو.“

”يلا، ائين چو؟“ پهرين صحافي حيراني مان پيچيس.

”سائين، بايو فيصلا عقل سان ڪندو هو.“

”عقل سان ڪيل فيصلن جي ڪري ته ماڻهن کي نهڻ گھرجي.“

”اها ئي ته ڳالمه آهي نه. جيڪا توهان کي سمجھه ۾ نه ٿي اچي. ضروري ناهي ته عقل سان شيون نهن. ڀلا ڏسو مان سند جو هن وقت وڌي ۾ وڌو عقلمند انسان آهييان ۽ مون ۾ ڪيڏو عقل آهي. اها توهان کي به خبر آهي ۽ ان جي گھري ئي توهان مون کان انترويو ڪرڻ آيا آهي. جي مان هن ڪمرى کان ٻاهر نڪري خالي پدر ۾ بيهي چوان ته ”ڪمرا نهي وج“ ته ڇا اهو نهئي ويندو؟“

”نه.“

”ته پوءِ ان مان ثابت ٿيو ته شيون ضروري ناهن ته عقل سان نهن.“

ودي ڪمرى ۾ هڪ عدد صوفا سيت، هڪ استدي ٽيبل ۽ نيت جي گھري رکيل هئي. دروازي ۽ درين تي پڙين جي گپڙن جهڙا پردا پئي لڙكيا. بيد کان ٿورو فاصلی تي هڪ ڪشن ڪرسى رکيل هئي. باقي ڪمرى جي ديوارن تي شيلف ئي شيلف هئا جن ۾ ڪتاب سٿيا پيا هئا. شهر جا صحافي ٽيلويزن جي نامياري دانشور کان انترويو وٺڻ لاءِ آيا هئا جيڪي صوفي تي سولا ٿي ويهي دانشور جو انتظار ڪري رهيا هئا ڪجهه دير بعد پن نوجوانن سان گنجي سند جو ناميارو دانشور ڪمرى ۾ داخل ٿيو. سگريتن جي زيادي ڪري چبن تي ڪاراڻ جمييل هيـس. مڻچن جو رنگ سياري جو مج جي پرسان رکيل پاٿاري جي تڏي جهڙو هيـس.

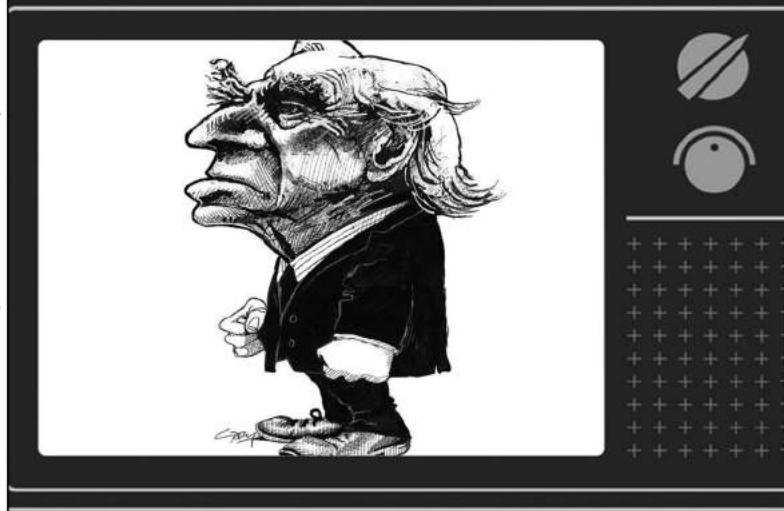
ڪند کي ستو پئي رکيائين، پنهنجي نوجوانن جي نظر سندس مٿي تي هئي. صحافين سان هٿ ملائيندي جي ڪند کي ٿورو لوڏو پئي آيس ته پنهنجي نوجوانن هڪدم مٿي کي جهلي پئي ورتس. صحافين سان هٿ ملائي بيد جي پرسان رکيل ڪرسى“ تي ويهي رهيو. هڪ صحافي جيڪو طبيعت مان اپهرو پئي لڳو تنهن کانس تڪڙو سوال پيـندي چيو، ”سائين، خير ته آهي. خدا نه خواستا ڪند جي تڪلif آهي چا؟“

دانشور هلكو مسڪرايو، پرسان بيـنل نوجوان دانشور بدران جواب ڏيندي انڪراف ڪيو.

”دوسـتو! جيئن ته سائين جن جي مٿي ۾ عقل تمام گھـطـو آهي ۽ ڪـنـارـنـ تـائـينـ پـيـرـيلـ آـهيـ. مـٿـيـ کـيـ لـوـڏـاـ اـچـنـ سـانـ عـقـلـ جـوـ ڪـنـ مـانـ وهـيـ وـجـعـ جـوـ آـنـدـيـشـوـ آـهيـ. انـ ڪـريـ اـحتـيـاطـ طـورـ ڪـيـسـ لـوـڏـنـ، لـامـنـ کـانـ بـچـائـنـ لـاءـ سـنـدـنـ مـتـوـ سـتـوـ رـڪـتوـ ٿـوـ پـوـيـ.“

انترويو وٺندڙ پيـنـلـ ٿـنـ مـيـمـبـرـنـ تـيـ مشـتـملـ هوـ. اـنـتـرـوـيوـ بـاقـاعـهـ شـرـوعـاتـ نـيـرـيـ جـيـزـتـ تـيـ ڳـاـڙـهـيـ تـيـ شـرـتـ پـاـتلـ، ڏـگـھـنـ وـارـنـ وـارـيـ فـريـنجـ ڪـتـ ڏـاـڙـهـيـ رـڪـيلـ نـوـجـوانـ ڪـئـيـ. جـنهـنـ جـيـ شـكـلـ ٻـوـ ڙـوـ ڪـاـنـپـوـءـ بـيـ گـھـرـ ٿـيلـ بـنـدـ جـيـ گـھـرـيـ هـئـيـ.

”سـائـينـ، تـوهـانـ ٻـڌـائـيـ سـگـھـنـدـوـ تـ اوـهـانـ جـيـ گـھـرـ ۾ـ عـقـلـ جـيـ آـمدـ ۽ـ دـانـشـ جـوـ درـيـاءـ ڪـڏـهـنـ کـانـ جـارـيـ ٿـيوـ؟“

”توهان پنهنجي دانشورانه ڪيريئر جو ڪو اهم ڪارنامو ٻڌائي سکھندو؟“
 ”ها بلڪل منهنجي دانش ڪيتراي معرڪا ماريا آهن ۽ منهنجن مشورن وڏو مان ماڻيو آهي.“
 ”اسان جي پڙهندڙن لاءِ ڪو هڪ ٻڌايو؟“
 ساڳئي صحافي كانش پيهر پچيو،
 ”هي جيڪا تازو الڪشن ۾ قوم پرست ڏرين جي هار ٿي تنهن ۾ منهنجا مشورائي ته هئا.“
 ”چا توهان قومپرستان کي هارائڻ لاءِ مشورا ڏنا هئا؟“
 ڳاڙ هي ٿي شرت پاتل وڏن وارن واري صحافي، وات وڏو ڪندي كانش پچيو،
 ”نه، مان ته انهن کي ڪٿ جا مشورا ڏنا هئا“
 ”پر اهي ته هارائي ويا.“
 ”بلڪل... ڳالهه ڪٿ يا هارائڻ جي ڪونهي، ڏسطو اهو آهي ته مشورا هيا ڪنهن جا. جي اهي منهنجي مشوري تي هليا ته پوءِ دانشور ته مان ئي سڀم ن. باقي ڪٿ يا هارائڻ ته قسمت جي ڳالهه آهي.“
 ٿئي صحافي اکيون ۽ ٽاث ٺائي کيس ڏسڻ لڳا.
 ايتری ۾ دانشور جو نندو اٺن سالن جو پت ڪمري ۾ داخل ٿيو جنهنجي هٿ ۾ نندو هٿوڙو هو. ان اچڻ شرط هڪل ڪندي دانشور جي پر ۾ بيشل نوجوانن کي چيو،
 ”پري ٿيو، مان بابا جي مٿي ۾ هٿوڙو هشنڊس.“
 دانشور ڏکي ويو ۽ پنهنجي نوجوانن دانشور جي پت کي جهلي ورتو. دانشور جو پت حذياني ڪيفيت ۾ رڙيون ڪرڻ لڳو،
 ”مون کي عقل تي مضمون لکڻو آهي. مان پريڪٽيڪل ڪندس. مان بابا جو ميجالو پاهر ڪڍي ڏسندس ته عقل هوندو ڪين آ.“
 چوڪرو زور سان رڙيون ڪرڻ لڳو، چڙيون هشنڊي حالت غير ٿي ويس.
 ”مان هٿوڙو هڻي بابا جو ميجالو ڪڍي عقل ڏسندس... مان عقل ڏسڻ ٿو چاهيان... جيڪو بابا جي مٿي ۾ آهي.“
 صحافي اهڙي صورتحال ڏسي پنا ۽ پينون سڀالي ٺڻ لڳا ته ايتری ۾ دانشور صاحب جي گهرواري ڪمري ۾ داخل ٿي ۽ صحافين کي چيائين،
 ”ادا معاف ڪجو، نندڙي کي ضد جو دورو پوندو آهي، پوءِ جيڪا به ڳالهه من ۾ ايندي آش ان تي ضد ڪري بيهي رهندو آهي. ٿوري دير ۾ ٺيڪ ٿي ويندو.“
 صحافي ڪمري ۾ نندڙي کي ضد ڪندو چڏي پاهر نڪري ايا. منهنجي صحافي پين صحافين کي چيو،
 ”تيليوينز دانشور جي مٿي ۾ هٿوڙو هڻي ميجالو ڪڍي. ڏسڻ گهروجي ته واقعي ان ۾ عقل آهي به يار نه؟ ان ڳالهه تي مان نندڙي سان متفق آهيان.“

”يقين توهان به پنهنجي بابا کان متاثر ٿي انهي، پيچري تي پير رکيا هوندا؟“
 هڪ ٻئي سنهنجي صحافي جنهنج ڄا ڪن وڏا ۽ گچيءِ جي هڏي نڪتل هئي تنهن كانش پچيو ته دانشور صاحب جواب ڏيندي چيو،
 ”نه، مان بابا مرحوم کان متاثر نه ٿيو هئس. تو ٿي جو بابا مرحوم وڏو دانشور هو. مان دانش جي ڏڳ تي حادثاتي طور تي هلي پيس. ٿيو ائين جو جواني، جي پهرين ڏينهن ۾ مان مال جي پڙيءِ تي دلالي ڪندو هئس. هڪ ڏينهن اتي هڪ ٻڪر وڪري لاءِ مون ڪي مليو جنهنج ڄا ڪن توهان جا هئا به وڏا هئا.“
 دانشور وڏن ڪن واري صحافي، جي ڪنن ڏي اشارو ڪندي چيو ته صحافي هلڪو لڳارو ٿيو ۽ پين صحافين جي منهنجي هلڪي مسڪراحت اچي وئي. دانشور پنهنجي ڳالهه جاري ركندى چيو،
 ”اهو ٻڪر، مسلسل مٿي کي جهڻا ڏئي رهيو هو. مالڪ ٻڌايو ته هن کي مٿي ۾ ڦيري، جي بيماري آهي. آها ڳالهه ٻڌي منهنجي مٿي ۾ ٻڪر کي سني اکھ ۾ وڪڻ جي ٿرك سجهي آهي. مون مالڪ سان سني دلائي طئي ڪري وڌي آواز ۾ سد ڪري مائڻو گڏ ڪري ٻڪر لا، ڪين ٻڌايو ته، ”هي ٻڪر جيڪو مسلسل مٿو هڻي رهيو آهي سو هڪ ڏي اولياء، ڪان فيضياب ٿيل آهي. هن تپي هن وقت وجد طاري ٿيل آهي. وجداني ڪيفيت دوران هن جي وڏن ڪنن ۾ جيڪو مائڻو پنهنجي من جي منشا چوندو سا پوري ٿي ويندي“
 بس پوءِ ته مائڻهن اچي زور ڏنو ويو اکھه وڌنلو، پن ٿن مائڻهن ته تڪر ٿڪر ۾ ٻڪر جي ڪنن ٻه ٿي عرض به ڪري ڇڏيا. آخر وڌي اکھه تي ٻڪر وڪڻي ڪافي ساري دلائي وٺي گهر آيس. گهر اچڻ بعد رات جو منهنجي ڏهن ۾ خيال آيو جيڪدهن مائڻو ٻڪر جي مٿي ڦيري، ڪري کيس اولياء ۽ پهتل بزرگ سمجھي سڪهن ٿا ته پوءِ مان ته انسان آهيان مون کي چونه؟ جيڪدهن مان ٻه ٿي ڏينهن گهڻي ۾ ويهي مٿو لوڏي لهر ڪندو رهان ته مائڻو مون کي به پهتل سمجھي سڪهن ٿا ۽ پوءِ ته سجي زندگي پيو موجودن ڪندس اهڙي حادثاتي سوج کان پوءِ مان به گهڻي، ۾ ويهي مٿو لوڏن لڳس. ڪجهه ڏينهن ته بارن ڏايو ستايو ۽ پاڙي جي ڪنهن به اچي سمجھايو پر مان سوا مٿي لوڏن جي ڪنهن کي به ڪو جواب نه ڏنو. آخر پاڙي جي مائڻهن منهنجي اها حالت ڏسي منهنجي گهر واري، کي وڃي چيو يا ته پنهنجي مڙس کي گلو بندر داخل ڪراء يا هتي ڪنهن نفسياتي داڪٽ کي ڏيڪار نه ته اسان مجبورن کيس پوليس حوالي ڪري ڇڏينداسن. مائڻهن جي طرف کان اهڙي مليوس موت ملڻ کانپو منهنجي گهرواري مون کي صلاح ڏيندي چيو، ”اجايو گهڻين ۾ مٿي هڻ جي بجاء جيڪدهن تون ڪنهن ٿي. وي چينل تي وڃي مٿو هڻي ته وڏو دانشور ٿي سڪھين ٿو.“ مون کي زال جي اها ڳالهه دل سان آهڙي سو مان اهڙي طرح ٻڪر کان متاثر ٿي زال جي مشوري تي تيليوينز تي وڃي پهتس ۽ اتي مسلسل پروگرامن ۾ مٿو هشنڊي هشنڊي اچ سند جو ڪامياب ٿي. وي دانشور آهيان.“
 ٿئين صحافي كانش پچيو،

ڪھاڻي

دردن ڏڪيو ويس

محبوب سندھي

کيسو اجازت ڪونه ٿو ڏئي، معاف به ڪجان، باقي ويھين تنهنجي لاءِ چانهه گهاريان۔ سکھو جواب پتي جاويد ڦڪو ٿي ويو، مصنوعي مرڪ چن تي آئيندي ڪرسى تان الئي چيائينس، نه ماستن، ان هر معافي جي ڪھري گالهه آهي، تو گللي گالهاريو، هو تنهنجو وڌ ماڻهو آهي، مان وجان ٿو، جي ڪنهن پئي اڳان هت ننگيان۔

جاويد مايوس تي اتان موتيو، هن سوچيو ته دڪاندار ڏانهن وجان، جواب ڪونه ڏيندو، ڪجهه روڪ ڏوڪر به وٺانس ۽ گهر جو سيلو به، پر اڳيون قرض ڏسي دل نه جهليائين، ياد پونس تا دڪاندار جالفظ جيڪي هن، هن کي ڪجهه ڏيئهن پهرين وکر ڏيندي چيا هتا، اڄج وکر ڏيائين ٿو، پر هان پيشا ڪلي نه آئين ته سامان ڪونه ڏينبوسان، تو ڏي پيشا الاهي تي ويا آهن ۽ ايتري مون هر سهپ ڪونهي، جاويد جي ذهن هر گهواري جي دوا ۽ چلهي نه ٻڙ جو فڪر گرڊش ڪري رهيو هو، سوچ ساٿو ڪري وڌو هئس ته هڪ وٺ هينان بي ساهو تي ويهي رهيو، اکيون ٿمڻ لاءِ پرجي آيس، پاڻ کي آئت ڏيندي گوڙهن کي وٺ ڪونه ڏانين،

”مالڪ مهريان آهي، پنهنجي مهر ڪندو“

دل کي دلاسو ڏيئي اٿيو ۽ گهر طرف وڌن لڳو، دروازه ٽڪائيائين ته جو ڻس نجم در ڪوليڪ، ”چو ڪم ڪونه لڳو چا؟“ نجم پچيس، ”ن رُونٿهارڪو ڻيندي جاويد چيو،

”هن مهل ته تو لاءِ ماني به ڪونهي؟“ نجم منجهيل آواز هر چيس، ”مون کي بڪ ڪونهي“ جاويد جواب ڏنس، ايتري هر ڏينڙو ڦهزاد ڪمرى مان نڪري ڊوڙ پائي پيءِ جي سيني سان چنڀڻدلي چيو، ”بابا، بابا خرجي ڏي شيء ونان،“

پت جي واتان خرجي جو لفظ پتي جاويد ڏڪ مان پنهنجون اکيون بند ڪري ڇڃيون، نجم پوتيءِ جي پلاند مان بن ريبين جو دينگللو چوڙي ڦهزاد کي هت هر ڏنوت هن پاھر شي، وٺن لاءِ ڊوڙ پاتي، ”نهنجي دوا جو ته خير آهي، پر رات لاءِ ڪاشي“ ڪونهي تون دڪاندار ڏانهن وج ڪجهه وشي اچيس،

نعم، جاويد کي چيو، ”دل نتو جهلي سگهان، تون ڦهزاد کي ماسي سلامت ڏانهن موڪل يا تون پاڻ وڃينس، ڪا چانور لپ ۽ لوڻ مرج وٺي اچيس“ جاويد ڦڪي.

”ماسي سلامت خاتون ڀلي ته ڀلي، پر جي سُره ناهي ته هڪ جي بي ٻڌائي ٿي ڇڏي، انهي، ڪري هن ڏي وڃن هر تکليف محسوس ٿي ڪريان،“ چا ڪجي ڪجهه سمجھه هر نتو اچي“ جاويد اداسي مان چيو ته نجم به خاموش ٿي وٺي، ”پاڻي ته پيار“ جاويد ڪچيو، نجم پاڻي پري ڏس، اوچتو پاھرين دروازي جو ڪترو ڪري.

”ڪير ٿو ٿي سگهي؟“ جاويد، نجم ڏي نهاريendi چيو... وري در ڪري... آيو، آيو... جاويد سد ڏيندي، اٿي باھر دروازي تي آيو، پاڙي واري سڀت ڪري، کي ڏسي جاويد پچيس، ”سيٺ خير ته آهي“ ”ها بصرن جي گادي آئي آهي، موز ڪونه هتا، سوچيم توکي ڏسان جي مزوري ڪريين ته تنهنجي مهل ٿيندي“ ”ها سڀت هلان ٿو... پر؟“ ”پر چا؟“

ڪجهه پشا ڪپن، مان گهر ڏي وکر وٺي ڏئي، پوءِ مندي ايندنس، ”سيٺ ڪري، پنج سئو جو ڪڙڪ ٺوت ڪيسى مان ڪدي جاويد کي ڏيندي چيائينس، ڦيك آهي پر اچجان، تائير سان“ ”هائو“ جاويد، پنج سئو جي ڪڙڪ ٺوت کي خوشي، مان ڏسي ٿو ته اکين مان لرڪ لري پونس ٿا،

باڪ قتي مهل ونهنجي سنهنجي جاويد مزدوري، لاءِ تيار ٿيو ته جو ڻس نجم چانهه ۽ گيئه مكيل اوڦرانا آئي آڏو رکيس، ”شهزاد ما، توکي گهڻا چڪر چيو اٿر ته مكيل ماني نه ڏيندي ڪر، اڳئي چاتي ڦيڪ تي رهي.“ جو ڻس نجم ڦڪي ”ڪري ماني چانهه سان ڏيڻ مناسب ڪونه ٿو لڳي، انهي، ڪري گيئه جو مك ڏيندي ۾ هاين، پر هاڻ اڳئي اٿين ڪونه ٿيندو، ”ڦيك آهي“ چئي جاويد ماني ڪاڻ لڳو، ”منهنجي دوا به ختم ٿي وئي آهي، اٿو لوڻ، مرج، دال ۽ چانهه جي پتي به ڪونهي، جي سامان نه ايو ترات جو ويلو ڪونه ڦچندو ڪالهه به ڦهزاد کي ماسي سلامت خاتون ڏانهن موڪلي اٿي لپ گهڙائي هيم“ گهر هر ره ٻچاء جي صورتحال کان نجم جاويد کي اڳاه ڪيو ته جاويد آنت ڏيندي چبس.

”دعا ڪر ڪا مزوري لڳي، پيزا پار ٿي ويندا، خبر ناهي الئي چو هفتني کن کان ڪو ڪر ئي نتو لڳي.“

ماني ڪائي جاويد مزوري جو سامان ڪلي گهر کان باھر آيو، جاويد راز ڪر ڪندو آهي، هونهن ته هن جي روزي سٺي هئي، گهر جو گاڏو سٺي نموني هلندو هنس، پر جنهن کان سرڪاري اسڪول جو پلسٽر ڪندني مٿان ڦيٽي تان ڪري هو ته هن جي ساچي پانهن ڀجي پئي هئي، گهر ڀيٽو ٿي ڪافي مهينا وبيهي رهيو هو ته گهر جا مالي حالات خراب ٿي ويس، هن جي پانهن ته لڳي وئي، پر ڪم جي رفتار گهڙجي وئي ائس، سو هن کي ڪم ڏين لاءِ ڪو تيار ناهي، مٿان وري سندس گهواري نجم جي طبيعت به ٽاچاڪ ٿي رهي، بلڊ پريشر ۽ دماغ جي بيماري لڳل ائس، ان جي دوان جو خرج به سوابو ٿيو وچيس، سو جاويد پريشانين هر گهيريل آهي، ان ڏينهن به جاويد صبح سوير پوري، تي اچي وينو هو، پر هن کي ڪم ڪونه لڳو هو، سورج نزوar ٿي آپ تي بيشو هو ته جن رازن کي ڪم لڳو، سڀ مزور سان ڪري هيلا ويا، جن کي ڪم نه لڳو، سڀ گهڙن ڏانهن روانا ٿيا، ڪم نه لڳن ڪري جاويد جي ذهن هر سندس گهواري نجم جا لفظ ڦريا پئي، ”منهنجي دوا ختم ٿي وئي آهي، اٿو، مرج، دال ۽ چانهه جي پتي به ڪونهي جي سامان نه آيو ته رات جو ويلو ڪونه ڦچندو، ”جاويد پريشان ٿي ويو هو، سُجههيس پئي ته دڪاندار جا به الاهي سارا پئسا رهيل آهن، اڳ به وکر ڏيڻ کان ڪرڪي پيو، جي اڄ ويو ماٽس ته نپ جواب ڏيندو، پيو ڪو در به ڪونه پيو سجههيس، مٿي تي هت ڏيئي ڏڪي تي وينو رهيو، نيت دماغ تي ماٽس غفور جو نالو ڇڙهي آيس، اسڪول جو ڦينڪو به هن کي ماٽس غفور ڪٿائي ڏنو هو، پيرن تي زور رکي اچي ماٽس غفور وت اسڪول پهتو ڪند لازمي ماٽس سامهون وينو رهيو جاويد کي اهڻي ڪيفيت هر ڏسي ماٽس غفور پچيس، ”ڪا پريشاني آهي چا؟“ استاد جاويد“

نمائيون نظرؤن ڪلي، ماٽس غفور ڏانهن ڏسندى ساه جو ٿتو شوڪارو

پيريندي چيائين، ”هفتني کن کان مزوري ڪان لڳي آهي، گهر هر چلاڪائي به

ڪانهني ته راشن به ڪتي ويو آهي، اميد ساري تو ڏي آيو آهيان ڪجهه

پئسن جي ضرورت آهي، جيئن ئي ڪم لڳو واپس ڪندس، هن مهل رڳو ڪا مهل ڪر.“

ماٽس غفور ڪلندي چيس.

”استاد بن زالن وارو آهيان، گهر ڪيئن ٿو هلي، گالهه نه پچ، پيو وري تون آيو به پچاڙي تاريختن هر آهين، ميان جواب ڏيڻ جهڙو ڪونه آهيان، پر

مختصر ڪھائيون

جي ڪاب اهيست نآهي. چيومانس ت هي بحث تاريخ تي چڏي ڏيون تا، اهانى درست فيصلو ڪندي ت ڪير نعرى باز آهي ؟ ڪير مليوس آهي.

ڪراچي شهر جو پت گئي ناهي رهيو!

عزيز قاسمائي

فوٽ پاٽ جي سيراندي، كان ويٽل ماٽهو انتظار کي ڳوهي رهيا آهن. جيستائين ڪو دولتمند هوٽل واري جي تجوٽ ۾ ماني رکي وجي. تيستائين گارين جا گاش هئندڙ فوٽ پاٽ جي سيراندي، كان ويناٽي آهن، منهنجي اڳان رکيل پائی، جي ڀريل گلاس کي ان ڳڃيون وات ۾ رکيل ڳڳون هئندڻي پشكري ثو مان اوهان جي شهر جون اکيون چميون آهن ڳوٽ جي وشراه واري هيٽي تٺيءَ باله کي مجاھيندي، بک مارڻ پئي گهري پوءِ به بک ڪتي جيٽان چڪ هينو بيٽي آهي. رستي تي پيل پٽر گهري جي پاٽين جيٽان پيارا ٿال ڳنگ پر تنهنجي شهر جا ماٽهو جنازي نماز جي قطارن ۾ پيل ٿال ڳنگ! هر صف پنهنجي اڳين صف وارن جو ڪانتپو ڪائڻ جي نيت سان بینا آهن منهنجو بوٽي آهي به چا؟ ڪجهه به نه آهي رهيو، ببابا جي حصي مان ايندڙ چار جرحب زمين وڪشي تو تنهنجي لا، وڳن سان ميج سيندل ورتا، جيڪي مان پائی به تو سگهان. لڳنگو آهي تيل ٻن ٿي، ڪتن وانگر هتان جا ماٽهو، وارن کي هٿ ٿي ناهن هئندڻا ماٽهو ت ڪتي جا پت ٿي ويا آهن! رات جو عورتن جي جسمن مان بجندڙ گوشت هوٽل واري کي ڏيئي ويندا آهن جيڪو اسان کي هڪ نان سان پليٽ ۾ ملندو آهي پيٽ جي ٿئي، هر ان گوشت کي فراء ڪرڻ جي اسان کي به هير پنجي وئي آهي لاشن کي پورن انهن جي رسم الخط ناهي نهيو ان هر به گاريون ڏئي سكھجن ٿيون. تنهنجي شلوار جي ابدائي تي تيل واري جو بيج لڳل آهي ان مئان ڪراچي لکيل هوندو آهي. هائي ان لفظ جي پڙهشي هي، آهي، ڪراچي شهر جو پٽ ٿي ناهي رهيو!

بي حسي

آصف علي ڪوسو

عيب جا ڏهازا ويجهها هئا بینڪ هر ڪافي رش هئي هر ماٽهو ڳهري هر وهتله هر. هڪ قطار ڪاٽورٽر کان وئي بینڪ جي در تائين هئي، ڪافي ماٽهو فرش تي ويٽل هئا، سڀ پگهاردار پشنشن وئُن وارا پشنشن بُڪ سان پنهنجو پٽهري ڪائي رهيا هئا. هڪ جهونو شخص ڏڪنڊرٽ تٺڳون سڀالي نه سڀگيو، وڃي ڪريو تقريبين 80 سالن جو پوره جنهن کي مون ۽ پين سڀاليو. مون ڏٺو ڪائوتري تي ڪلارڪ سميت ڪنهن به عملی جو ان پوره جي ڏي ڏيان نه ويو. ڪائوتري تي ڪلارڪ پنهنجي ڪچري هر مصروف هو ۽ تمام سست رفتاري سان پشنشن بُڪ چيڪ ڪري رهيو هو. مون ڏٺو جيڪو جهونو ڪري پيو هو هاو بار پنهنجي واچ طرف ڏسي رهيو هو. ابا اچ تيون ڏيئن آهي ڀاڙا پري ڀري ٽڪجي پيو آهيان پر پشنشن ٿي ملي، دعاڪر اچ ملي مون وٺ تا وپسي لاءِ ڀاڙو به ن بجييو آهي. هن جي لهجي هر ڏڪ ظاهر هو پر هر ويٽل جو توجهه سچو ڪلارڪ تي هو جيڪو ڪر گهه، ڳالهائني گهڻو رهيو هو سڀني پگهاردارن جو نظرون ڪلارڪ هر اتكيل هيون جنهن کي به ڪيش ٿي ملي خوشي هر مابي نه پيو، آئون پنهنجي موائي مـ ڏسان ٿو عارف جو مشيسج آيل هو جنهن وقت آئون بینڪ هر داخل ٿيو هئنس 9 ٿيَا هئا مشيسج هـ تائيم ڏسي هڪ نظروري ڏئم ڏيئن جا 3 ٿي چڪا هئا، جهونو شخص ڪائوتري جي وڃهجو ڏسي خوش ٿيو باقي ٿي ماٽهو رهجي ويا ڪلارڪ اٿي ويو پورو ڪلارڪ گنري ويو ن آيو. هن سڀڪيوري واري کان معلوم ڪير ڪائونتر تي ڪلارڪ ڪيڏا هن ويو سڀڪيوري واري جو هن ذي ڏيان نه هو، هن پيو دفعو پچيو جهوني شخص پنهنجي مئان آسمان ڪرندي محسوس ڪيو هن هڪ نگاه مني وڌي جڻ چوندو هجي ابا ڪرايو ذي ت گهري موٽان.

پيرجي سكا

غـ عـ كـوسـائي

ميلى هـ سـپـ ڪـجهـ سـاـڳـيـ هوـ صـرفـ زـينـ هـئـيـ جـيـڪـاـهاـ سـاـڳـيـ اـڳـوـئـيـ زـينـ ڪـونـ هـئـيـ باـقـيـ سـپـ ڪـجهـ سـاـڳـيـ هوـ سـاـڳـيـ چـوـڏـهـينـ رـاتـ، سـاـڳـيـ درـڪـاهـ ۽ـ اـهـوـ ئـيـ پـيرـ اـهـيـ مـائـئـينـ جـاـ هـشـامـ، لـائـيـتوـنـ، روـشـينـ، هوـتلـونـ ۽ـ باـزـارـونـ سـپـ ڪـجهـيـ پـرـ نـ هـئـيـ تـ زـينـ سـاـڳـيـ ڪـونـ هـئـيـ، اـڳـوـئـيـ اـهـاـ نـوـخـيـ خـوبـصـورـتـ زـينـ، تـڙـنـدـڙـ مـڪـتـريـ، چـنـچـليـ، نـچـطيـ، تـپـشـيـ، ڪـلـثـيـ چـوـڪـريـ، سـهـيلـينـ جـيـڏـيـونـ پـائـيـندـڙـ، بـپـيرـاـهـ، بـيـ فـكـرـ زـينـ هـئـيـ اـهـاـ زـيـبيـ نـ رـهـيـ هـئـيـ، هـلـڙـ هـوـ هـڪـ مرـجـاهـيلـ گـلـ هـئـيـ، هـائـيـ هـوـ پـنهـنجـيـ پـنـجـاهـ سـالـ جـيـ پـوـرـهـيـ مـڙـسـ سـانـ وـڻـ هيـثـ اـجـرـڪـ هـيـ وـيـزـهـيـ سـيـرـهـيـ وـيـنـلـ هـئـيـ، ڏـڪـ ۽ـ درـ سـانـ دـونـهـاـيلـ چـهـروـ، ڏـبـروـ ڪـمزـورـ جـسـرـ هوـ. نـ سـالـ هـ زـينـ چـاـ مـانـ چـاـ ٿـيـ وـئـيـ هـئـيـ، اـجـ بـ سـنـدـسـ مـڙـسـ زـروـيـ هـيـتـيـ درـڪـاهـ تـيـ اـلـاـدـ پـنـچـ لـاـ، بـارـ جـيـ سـكـاـڪـرـنـ لـاـ، وـئـيـ اـيوـ آـهـيـ، چـاـڪـاـتـهـ تـنـ سـالـ کـانـ پـوـرـهـيـ مـڙـسـ مـانـ اـلـاـدـ ڪـوـنـ ٿـيوـ هوـ، زـينـ يـڪـ ڏـڪـ درـ گـاهـ جـيـ قـيـبيـ تـيـ اـكـيوـنـ پـاـڪـلـونـ ڪـيـوـنـ هـيـ هـئـيـ، جـنـهـنـ مـئـانـ چـوـڏـهـينـ جـوـ چـنـدـ چـمـڪـيـ رـهـيـ هـوـ ۽ـ هـوـ ڀـادـنـ جـيـ دـيـانـ چـرـ گـهـرـ هـيـ، هـئـيـ درـ گـاهـ، هـئـيـ پـيـرـ هـوـ، جـنـهـنـ تـيـ هـنـ ڪـيـئـيـ سـكـلـونـ پـاـڪـلـونـ ڪـيـوـنـ هـيـونـ، پـنهـنجـيـ منـ جـيـ مـيرـ کـيـ مـائـڻـ لـاءـ، مـيرـ مـحـمـدـ کـيـ پـنهـنجـوـ جـيـوـنـ سـاـئـيـ بـنـاـڻـ لـاءـ سـكـاـ ڪـئـيـ هـئـيـ.. مـيرـ جـيـڪـوـ وـڏـيـريـ جـوـ پـتـ هوـ، خـوبـصـورـ جـوـانـ هوـ، اـنـهـيـ مـيلـ ڀـهـيـ ڪـيـ دـلـ ڏـنـيـ هـئـيـ، هـنـ جـيـ درـ گـاهـ جـيـ پـوـيـانـ اـولـ هـنـ پـاـنـ ۾ـ ڳـالـهـيـوـ هوـ، هـتـيـ ئـ مـيلـ مـلـاـقـاتـونـ ڪـيـوـنـ هـيـونـ، سـوـڪـرـيونـ پـاـڪـرـيونـ ڏـيـونـ وـرـتـيـونـ هـيـونـ، وـاعـداـ وـچـنـ ڪـيـاـ هـئـاـ، پـيـرـ تـيـ آـسـ جـاـ سـاـڳـاـ ٻـڌـاـ هـاـ، پـرـ اـفـسـوسـ ٿـيوـ ڪـجهـ بـ ڪـونـ، ڪـجهـ وـقـتـ مـيرـوـ دـلـ وـنـرـائيـ شـهـرـ پـڙـهـنـ هـلـيوـ وـيوـ، اـتـيـ ئـ هـڪـ شـهـريـ چـوـڪـريـ سـانـ شـادـيـ ڪـريـ شـهـرـ هـرـ رـهـيـ پـيوـ، وـريـ زـينـ جـيـ ڦـهـنـ ٿـيـ رـنـيـ، رـڙـيـ، رـتـ جـاـ ڳـوـڙـهاـ ڳـاـٿـايـينـ ۽ـ پـوـ اـنـدرـ ئـ انـدرـ ڦـهـنـ ٿـيـ، جـيـ بـ شـادـيـ ٿـيـ وـئـيـ، پـنهـنجـيـ ڀـاـ ڦـهـنـ ٿـيـ، جـيـ بـدـيـ هـرـ پـرـڙـجـيـ وـئـيـ، تـنهـنـ کـيـ اـيـ جـيـ تـيـ سـالـ ٿـياـ آـهـيـ، هـوـ سـاـڳـيـوـ پـيـرـ هوـ جـنـهـنـ کـانـ هـنـ پـنهـنجـيـ منـ جـوـ مـيرـ طـلـبـيـوـ هوـ، پـرـ کـيـسـ ڪـونـ مـلـيوـ، اـجـ وـريـ هـنـ جـوـ مـڙـسـ کـيـسـ هـتـيـ وـئـيـ آـيـوـ هوـ، سـاـڳـيـ پـيـرـ وـتـ اـلـاـدـ پـنـچـ لـاءـ، زـينـ درـ گـاهـ جـيـ قـيـيـ هـرـ اـكـيوـنـ ڪـيـائيـ، خـبرـ نـ آـهـيـ چـاـ چـاـ سـوـچـيـ رـهـيـ هـئـيـ.

دانشور

عرفان منان

گـولـدـ لـيفـ جـيـ سـكـريـتـ جـوـ وـڏـوـ ڪـشـ هـشـيـ نـظـرـ وـارـوـ چـشمـوـ اـكـيـنـ تـانـ لـاهـيـ چـيـائـينـ تـ سـنـتـيـ قـوـمـ جـوـ وـجـودـ جـلـ خـتـرـ تـيـنـ وـارـوـ آـهـيـ، هـيـ، قـوـمـ دـنـيـاـ جـيـ نـقـشـيـ تـانـ مـتـجـيـ وـيـنـديـ چـيوـمانـسـ تـ دـانـشـورـ صـاحـبـ اوـهـانـ ڪـتابـنـ جـيـ شـهـرـ جـونـ سـيـئـيـ ڳـلـهـيـوـنـ گـهـمـيـ ڏـيـونـ آـهـنـ، وـرهـيـنـ جـاـ وـهـرـ عـلـمـ جـيـ اوـطـافـ هـرـ رـهـيـ سـمـجـهـ جـاـ تـادـاـ پـائـيـ پـيـتاـ ۽ـ سـوـچـ جـاـ مـزـيـدارـ طـعامـ کـاـآـهـاـ، اـيـتـريـ مـحـنـتـنـ کـانـپـوـءـ بـ اوـهـينـ مـاـيـوـسـينـ وـارـيـونـ ڳـالـهـيـوـنـ ڪـريـ رـهـيـآـهـيـ، اـيـدـيـ سـارـيـ قـوـرـائـينـ جـلـ ڪـيـنـ خـتـمـ ڦـيـتـيـ، مـونـ کـيـ اوـهـانـ جـيـ سـوـچـ تـيـ وـڏـيـ حـيـرـتـ ٿـيـ رـهـيـ آـهـيـ، ڪـاـواـڙـ هـرـ تـيـ باـهـرـ ٿـيـ، نـرـڙـ هـرـ سـتـ ڪـهـنـجـ وـجهـنـديـ چـيـائـينـ تـ قـوـمـ ڪـوـنـ ڪـهـريـ قـوـمـ جـيـ ڳـالـهـيـ ڪـريـنـ ٿـوـ، اـهـاـ قـوـمـ جـيـڪـاتـكـيـ جـيـ ڏـيـريـ کـيـ وـوتـ ڏـيـئـيـ اـقـتـارـ جـيـ اـيـوـانـ ۾ـ ٻـهـچـائـيـ ٿـيـ، اـهـاـ قـوـمـ جـيـڪـاـ انـڪـرـ سـپـورـتـ جـاـ بـ هـزارـ وـئـيـ وـپـيـنـوـ فـقـيرـ بـثـجـيـ وـئـيـ آـهـيـ، قـوـمـ قـوـمـ ڪـريـ مـشـوـئـيـ کـائـيـ وـياـآـهـيـ، ڇـڏـيـ ڏـيوـ آـهـڙـيـ قـوـمـ کـيـ جـيـڪـاـ پـنهـنجـيـ دـشـمنـ پـاـنـ آـهـيـ، وـڃـيـ پـنهـنجـيـ رـوزـگـارـ سـانـ لـڳـ چـيوـمانـسـ تـ آـئـونـ انـ قـوـمـ جـيـ ڳـالـهـيـ ڪـريـانـ ٿـوـ جـيـڪـاـ دـودـيـ جـيـ دـلـيـريـ بـطـبـيـ، روـپـيـ جـيـ رـاهـ وـنـدـيـ، سورـهـيـ جـيـ سـوـچـ کـيـ ٻـائـيـ ڏـيـنـديـ ۽ـ هـوـشـ جـيـ هـتـ مـانـ وـڙـهـنـديـ ڪـريـ تـيلـ تـلـوارـ کـيـ کـشـنـيـ قـوـمـ مـاءـهـيـ ڀـالـمـاءـ کـيـ بـ ڇـڏـيـ ڏـبوـ آـهـيـ چـ؟ـ انـ تـيـ وـڌـوـ تـهـڪـ ڏـيـئـيـ پـاـڪـيـتـ مـانـ سـكـريـتـ ڇـيـائـينـ تـ کـامـرـيدـ تـهـنجـونـ سـيـئـيـ ڳـالـهـيـوـنـ نـعـريـ باـزـيـ وـارـيـوـنـ آـهـنـ، اـجـوـكـيـ دورـ هـرـ هـاـزـيـنـ ڳـالـهـيـ

جيون پنهنجو سورج آهي

فرزانه شاهين

روشن هر کا راه کري تو
اوندا هيءِ ۾ شعر بري تو
ساری سُرت رهی هي ساجن!
کير جيئي تو کير مري تو!
وقت کتیندو کونه کلدن یي
ذيل ڏهاڙي پند کري تو!
سا ڀي پنهنجي سونهن سخا آ
هو جو آپ تي چند بري تو!
پوڙهو ڪند جھڪائي ڀومي!
اهنجن اس ۾ آه ڀري تو!
جيون پنهنجو سورج آهي
تانبن کان من کونه ڏري تو!
عمر سچي ڪدار بطائي
پل ۾ ماڻهو ڪين کري تو!
پيت بکارو ڳڙو کائي
پنهنجو ڏسندی هانه ٺري تو!
تون تو سمجھين ڳوڙها آهن?
اندر جو احساس ڳري تو!
”فرزانه“ تي شام لڙي اچ
ماڳھين موئي وقت وري تو!

غزل

احساس ميرل

وقت آرس ڀڳي زندگيءِ جي اڳيان
درد گھنگھرو ٻڌا هر خوشي جي اڳيان
جانور جانور کان نه پئو تو کري
تو ٿيان ”تاشير“ اچ حيران مان!
دل کي آٿت ڏئي مُركيو مون مگر
سچ سامهون ٿيو آرسيءِ جي اڳيان
چاه چانگي جو هو مينتردي سان مگر
بار ڇڏيو اثن بيوسي جي اڳيان
سونهن سان سونهن کي مون به ڀيئي ڏنو
چند ڪجهه ڪونه هو مرمريءِ جي اڳيان
تلخ لهجن قتيو دل جي احساس کي
چپ ميرل رهيس دوستي جي اڳيان

غزل

مقبول مارو

اندر	جا	اڳر	ڏنم.
اتي	گھرائي	ساگر	ڏنم.
نوٽن	جي	پيرين	۾،
ڪوڙا	ئي	ڪاڳر	ڏنم.
سچائي	ڳوليون	ڪٿ.	
سڪڻا	ئي	ڀاڪر	ڏنم.
مالڪ	مرڻ	جي انتظار	۾،
ڪيئي	نوڪر	چاڪر	ڏنم.
مال	جي	موهه	۾ ئي،
لُتيل	هٽ	لاڪر	ڏنم.

غزل

جبار ”تاشير“ سومرو

دادلي درياء جي هر هستي ڪٿي.
ساڳي آ مهران ۾ مستي ڪٿي.
چوهم چوليں ۾ نه تو ڏسجي اهو،
ڪاهجي هاڻي پلا ڪشتني ڪٿي.
ڏوڙ ٿي اذری ڏسون وينا پيا،
ٿي وئي ويران آ وستي ڪٿي.
کي گhero دل سان دعائون دوستو!
شل ٿئي آباد ڪا بستي ڪٿي.
گلشن مهران جو اجزڻ ڏسي،
آ رُنو آڪاش ۽ ڏرتني ڪٿي.
سيڻ کان وچڙي ڪُن کان پار ٿي،
چولي چولي پاڻ ۾ پرتني ڪٿي.
هوريان هوريان لهر کان وچڙي لهر،
ڇڻ ڪناري سان وڃي پرتني ڪٿي.
تو ٿيان ”تاشير“ اچ حيران مان!
ٿي وڪامي سند هيءِ سستي ڪٿي.

اصغر شر

ماڻهون چوندا آهن ته

خالي جسم ۾ روح
صرف ديوتائي ڦوکي تو سگهي.
ته چا پوءِ،
مان پنهنجي محبوبه کي،
ديوتا چئي تو سگهان؟؟؟

نظم

دل جي مٿان ڪرائي

خالد راجپر

ركي آه دل جي مٿان تو ڪرائي
وڏي دل اوهان جي وڏي آ وڏائي
لڳائي اوهان سان، اسان دل لڳائي
گهتي، گهاث گويي، نكى گھر ڏسون ٿا
اوهان جي اكين جو سمندر ڏسون ٿا
اسان دل جي سيوهڻ جا ابدال ماڻهو
اوهان منجهه هڪڙو ڪلندر ڏسون ٿا
اوهان ڪانساوا چا ڪبي پارسائي
لڳائي اوهان سان اسان دل لڳائي
اسان جي نصين جو تو وت نگينو
اوهان جي هٿن ۾ اسان جو سفيينو
اوهان بارگاه محبت اسان لئه

اوهان ئي اسان لاءِ مڪو مدینو
اوهان ئي ت آهيyo اسان جي خدائي
لڳائي اوهان سان اسان دل لڳائي
اسان منجهه هابيل ڪابيل ملندي
عقابن سان انڪيل ابابيل ملندي
تلاشي سگهين جي اسان کي ڪدھن تون
اسان منجهه هڪڙو عزاريل ملندي
هلي ٿي اسان جي اسان سان لڑائي
لڳائي اوهان سان اسان دل لڳائي
اسان ئي عبادت، اسان ئي رياضت
اسان ئي محبت اسان ئي امامت
اسان پاڻ قاصد اسان پاڻ ڪاتب
اسان جي لٿي آ اسان تي رسالت
اسان ڪنهن اڳيان ڪان گردن جھڪائي
لڳائي اوهان سان اسان دل لڳائي
اسان لاءِ آيون رتو رت هوائون
گلابن کي آيون سدائين سزائون
اسان جي حصي ۾ ڏڄهاري حياتي
اسان کي رُلائين رُجٽن ۾ قضائون
اسان لاءِ ڦرتني نه پنهنجي پرائي
لڳائي اوهان سان اسان دل لڳائي
نكى ڪي به چاڻا اكين منجهه آهن
رڳو درد ڏاڻا اكين منجهه آهن

ٿي ڳوڙهن جي موتين کي پيهي حياتي
سوين جند گهانا اكين منجهه آهن،
ڪٿي جند جو گر منجهان آ چڏائي
لڳائي اوهان سان اسان دل لڳائي

غزل

سید سراج

رات تو وانگر رهی ئي کان ئي
نند ب مون سان نهي ئي کان ئي
آ هتن ۾ خواب جو زخمی بدن
وھشن کان دل تھي ئي کان ئي
کيترا پيرا ئي آهي سنگسار
سند نرجي آ دھي ئي کان ئي
دوسٹ! تنهنجي سوچ جي سندو ندي
کيترا ڈارا وهی ئي کان ئي
تون وئين وچڙي ته منهنجي ڳوٹ ۾
هاڻ چاندبوکي لهي ئي کان ئي
موت کان پو من مڻي، جا ٿا پون
زندگي ڪو سک سهي ئي کان ئي.

غزل

اطهر منگي

رهيو جو رشت اوهان سان، سُمورو صاف رهيو!
ڳجهو ڪڏهن به ن، ڪوئي، آهي حساب رهيو!
اسان جي پيار جو معيار، سڀي کان، ڏار سدا،
انھي، ئي ڳاللهه تي، جڳ جو ته، اختلاف رهيو!
واهان سان ساٿ سدائين، رهيو آ، سوئ جيان،
سجو زمانو، اسان جي ڀالي، خلاف رهيو!
سچائي، ساک سدا، سُرخرو ڪيو آهي،
ڪائي پي ڳاللهه ڪڻ ۾ ن، ڪو حجاب رهيو!
پڃيو ته، ڪنهن، ن ڪيو پڙن جوک، وسڪارو،
اسان جي هئ ۾، سين لئ سدا، گلاب رهيو!
عجب آ، وقت جي بازي، ئي رنگ بدلائي،
واهان جي ارڏين اکين ۾ آ، انقلاب رهيو!
مرئي ٿو ماڻهو، مگر نظريو، ڪئي ٿو مرئي!
اجايو اره زوراين جو آ، عناب رهيو!
هميش پيار جي ئي ڳاللهه آ، ڪئي "اطهر"!
ڪڏهن به ڪين آ، لهجي تي ڪو نقاب رهيو!

غزل

سعيد حاوي

لوڪ کي تکليف آ! ناهي شفا هتري ملي،
درد آ پر درد جي ناهي دوا هتري ملي.
سور جي صورت انوکي آ ذئي من هر گھڻي،
درد ۾ آيو مزو جو ڪا جفا هتري ملي.
پيار جي تصوير ۾ مان رنگ فطرت جا پيريا،
سونهن کي صورت اها ۽ ڪا بقا هتري ملي.
پاڳ آ اهڙو مليو جو پيد هي دل هر دفن،
کنهن لين جي جا بجا ڪا دعا هتري ملي.
پيار کي پنهنجو ڪيون يا اج کئي دل مان ڪيون،
هي مزاجي شوق جي آهي صفا هتري ملي.

نظم

(ڌرتیءَ جي غدار، ديش پيگتءَ هاري وچ ۾ ڳالهه ٻولهه)

آدرش امير جان

غدار:

تون ڇا به ڪرين هو رهڻو آ،
ڌرتیءَ تي ديم به نهڻو آ.
ديش پيگت:
تون ڪيڏو آهين آواڳيو
تون روح چنيسر جو ساڳيو!
تون ورديءَ واري جي پٺيان
آن پنهنجو پاڻ وکي وينو!
تون ڪيڏو ڪائڻ آن ڀاڙيا
آهين اهڃڻ وکي وينو!
پ تنهنجو پنهنجو پيو را
هي ديس به ايڻو ميرو آ!

هي ديس ن تنهنجو ڪاٿيارو
هي ديس ته دودن جو سارو
ڪو ديم ن نهڻو آ هتري
مهران ئي وهڻو آ هتري
تون پنهنجا پيرا ڏاهه هتان
غدار ن رهڻو آ هتري!
غدار:

هي ديم ته تنهنجي لئه آهي!
تون هاري آن تو لئه آهي!
هاري:
ها! آئون ايجارو ئي آهيان!
پر ڌرتيءَ جو دشمن ناهيان
تون روز غدارن جي تولي
مان ڌرتيءَ واسين جو آهيان!
مون لا، وطن جي واڳ مٿي
هن ڌرتيءَ جا سڀ ماڳ مٿي!
هيءَ ڌرتيءَ ڪيريان ٿو آئون
۽ پاڻ سهيريان ٿو آئون

جي ڌرتيءَ سنگ ڏنا مون کي
ها تن کي ميرييان ٿو آئون!
هيءَ ڌرتيءَ منهنجي ما، جيان
هو سندو منهنجو پيءَ ميان!
مان تن کان ڏاريو ڪيئن ٿيان?
مان تنهنجو ساٿي ڪيئن ٿيان!
مان ديس درويهي ڪيئن ٿيان?
تون ڏس مان ڏوهي ڪيئن ٿيان!
جنهن هر پل مون کي ان ڏنو

منهنجي پچڙن کي جيون ڏنو!
مان تنهنجي سان هاڻ غداري ڪيان?
مان ورديءَ اڳيان ڀاڙي ٿيان?
ها! آئون غدارن مان ناهيان
جو تنهنجي پاسي ٿيڻ چاهيان!
تون روز غدارن جي پٺيان
هن ورديءَ وارن جي پٺيان
ٿو پاچي وانگيان روز هلين!
ٿو ٽن سان ڳالهبيون روز سلين!
تون ڌرتيءَ منهنجي، جو ناهين!
تون ساڻ غدارن سان آهين!
تون چه ڀل پنهنجي پيئرن کي
جي توکي پالين ٿا تن کي!
هت ڪوئي ديم ن نهڻو آ
سندو دريا ئي وهڻو آ!
غدار:

تون ڪونه ٿو جاڻين چاڻيندو?
جڏهن ورديءَ وارو دار ايندو
هو ننڍڙن ننڍڙن ٻارن کي
ڊچ! ڏيئي پيو ديجاريندو!
هاري:
هي هڌڙا موهن جا آهن
ڪنهن جي اڳيان جهڪڻا ناهن!

تون پنهنجو زور هلائي ڏس
ڀل انگ انگ منهنجو گهائي ڏس
مان تو کان جهڪڻو ن آهيان
ورديءَ کان ڊچڻو ن آهيان!
مان پنهنجي رت ۽ سٽ ڏيندنس
ها! پرزا پرزا ڀي ٿيندنس!
پر توکي آئون نپوڙيندنس
قانون به تنهنجا ٿوڙيندنس
ڀل ڦاسي گهات سجائي ڇڏ!
ڀل زندان کي ناهي ڇڏ!
پر هتري ديم ن نهڻو آ

غزل

وفا راشد عباسی

لولي

اداسي عبدالقادر آريسر

پڏتون دودا هي منهنجي لولي،
جيئي منهنجي سندڻ جيئي منهنجي سندڻ بولي.
پڏتون دودا هي منهنجي لولي،
شال تون شهادت مائين منهنجا هوشو،
ڪري ٿي دعا توکي منهنجي جي جل ماء.
پڏ هوشو هي منهنجي لولي.
سوين سچ جا سچڙا تون اپاريندين،
سندڻ قوم جاقاتل ڪيئي تون ڪهائيندين.
پڏ هيمنون هي منهنجي لولي.

مخذوم بلاول جي پيره جڻ جا گھاڻا ڏسي ن موتجان،
قسم اٿئي توکي ڏرتني جو، رت جو ڦڻو ڦڻو پنهنجي
ديس تان وهائجان،
پڏ "اداسي" آريسر هي منهنجي لولي.

وائي

فراخ جانوري

دل كان ڏس پچي،
مون كان دور رهي،

چا تون خوش رهي سگهندين!
پيارا پنهنجي پريت كان،

سھڻو سات چني،

چا تون خوش رهي سگهندين!
جيون كان سڀ الفت ريء،

ويinda رنگ رُسي،

چا تون خوش رهي سگهندين!
تولئه روئندس رت ڦڻا،

منهنجا لڙڪ ڏسي،

چا تون خوش رهي سگهندين!
"فراخ" منهنجي فراق ۾،

ٿينديس آء چري،

چا تون خوش رهي سگهندين!
چا تون خوش رهي سگهندين!

غزل

حنيف سودر

هيڪلو ڄڏي ٿو وڃي ڪو،
ڳوٺ مان لڏي ٿو وڃي ڪو.
حال عجيب ٿي ٿا پون جي،
پوئتان سڏي ٿو وڃي ڪو.
خواهشون ٿيون موڪلائين!
آفتون اڏي ٿو وڃي ڪو.
رات جو ڪجا خواب ٿوڙي!
بيوسى گڏي ٿو وڃي ڪو.
وينديون رلائي بهارون!
درد ۾ گڏي ٿو وڃي ڪو.

غزل

علي عاجز شر

گسن جو ٿك لٿو ناهي
وچن جو ٿك لٿو ناهي
اداسي، آگريون ۽ مان
چتن جو ٿك لٿو ناهي
قصو ڪهڙو ٻڌايان مان
بدن جو ٿك لٿو ناهي
ڪٿي آ، آچيو يارو
وطن جو ٿك لٿو ناهي
پريين ويهو وجو چو ٿا
پكن جو ٿك لٿو ناهي
پريين ديدار مان منهنجي
اکين جو ٿك لٿو ناهي
چمڻ ڏي يار ڳلڙن کي
چپن جو ٿك لٿو ناهي
وطن جي ماڪ باندي آ
گلن جو ٿك لٿو ناهي
اجان هون غير جي قبضي ۾
اجهن جو ٿك لٿو ناهي.

محبتن جون ڪهائيون آهن،
چاهتن جون ڪهائيون آهن،
تنهننجي روح ۾ ڪنهن لکيون،
نفرتن جون ڪهائيون آهن.
هن قتل راه جي ڏوڙ ۾،
مسافتن جون ڪهائيون آهن.
اکيون آهن يا چهري تي لکيل،
قيامتن جون ڪهائيون آهن.
وفا، جي هر شعر جي هر لفظ ۾،
بغاوتن جون ڪهائيون آهن.

غزل

مرتضي جمالی

ياد منهنجي اچن روز جي ڳالهه آ.
درد حد کان وڌڻ روز جي ڳالهه آ.
رات جو منهنجي تصوير تها تکي،
منهنجو روئي پون روز جي ڳالهه آ.
ٿي نه مون کان سگهي آ شڪایت ڪڏن،
غم جدائی سهڻ روز جي ڳالهه آ.
مرتضي بعد سجدي دعا ۾ پريين،
رب کان توکي گهرڻ روز جي ڳالهه آ.

عرشي ڀائي

درويش دل اهائي واجب ٿيو چوڙو،
ڪوتا قلم جي چائي واجب ٿيو چوڙو،
مون ڀي مثال پنهنجا ميري ڇڏيا گسن تان
هو ڀي وري نه آئي واجب ٿيو چوڙو،
گهر جي اڳن جا ٻوٽا هن جي هٿن جا هريل
وينا وجود کائي واجب ٿيو چوڙو،
تبيل تي تهڪ منهنجا ڇئ لاش ڪو رکيل آ
سڪتي ۾ چار پائي واجب ٿيو چوڙو،
ديوار در دريون ۽ اوطاق جي اداسي
پورهئي جي پائي پائي واجب ٿيو چوڙو،
تخليق ٿيا ۾ دنيا هر تخليق ٿيو پنهن لئه
هڪ مرد هڪري مائي واجب ٿيو چوڙو،
ترتيب ڪهڙي ڏيندين؟ منهنجا عزيز مونکي
مون وٽ نه ڪا ڪمائي واجب ٿيو چوڙو،
هائي هوا سان پنهنجو رشتو رهيو نه آهي
خوشبو گلن مان ڦائي واجب ٿيو چوڙو،
چا لئه حصي ۾ ايندي چريو نه ٿي چڱو آ
ڪو سڏ ورائي وائي واجب ٿيو چوڙو،
پوريون پتار سين ڪليو كير پيختن
کيڏانهن وجان پتائي واجب ٿيو چوڙو.

پینٹنگ

عورت اج بے ہن سماج میں غیر محفوظ آہی

Artist:
Shagufta Shah

حصو تیرهون

زندگی ء جو محل

اعجاز منگی

سیلفیون ورتیون پسمنظر ھر ایندڙ عمارتون انتهائی خوبصورت پئی لڳیون پائی، سان تے منهنجو سدائین جو عشق آهي نیون، دریاھ، سمند، مینهن مون کي تمام گھٹا وٺندا آهن ۽ انهن سان منهنجو عشق ۽ شدید عشق آهي کنهن مون کي هڪ انگریز سیاح جي ڳالهه ٻڌائي ته هو جھرن، جھنگن، بیلن، پاڻین ھر گھمڻ جو شدید شوقین هو جڏهن مرڻ جي ويجهو ٿيو ته نصیحت ڪیائين ته سندس قبو ڪنهن وهندر ڏنڍي، جي پرسان ٺاهيو وڃي جيئن مرڻ کانپوء به هو پائی، ھر پیدا ٿیندڙ گوڙ ۽ پکين جي لاتين کي ٻڌندو رهي. مرڻ کانپوء سندس قبر ائين ڪنهن وهندر ڏنڍي، جي پرسان ٺاهي وئي. ويست منستر ايبي جو قبرستان انتهائي چهج سائو آهي خوبصورت چبر ۽ وٺ اتي اچي زندگي جي پرسکون هئڻ جو احساس ملي ٿو ۽ موت ڏاڍو خوبصورت لڳي ٿو. اسان جا قبرستان اداس، ويران، ساوڪ کان خالي آهن جتي موت جو تصور به پوائشو ٿيو پوي. اسان شين کي پنهنجي علم ۽ عقل مطابق سوچون ۽ ٺاهيون ٿا. موت جي شکل جيڪڏهن ڪاري آهي ته اسان ان جو تصور انتهائي پوائشو ٺاهيو آهي اسان وت ڏرمي ڪتابن جيڪي اسان جي ذهنن ۾ موت جي باري ھر خوف ويهاريا آهن آن اسان لاء موت کي انتهائي پوائشو ڪري چڏيو آهي پر جيڪڏهن اسان جي ذهنن ۾ اها شيء ويهاري ويحي ته موت کان ڏجڻ جي ڪابه ضرورت نآهي ۽ اها انتهائي خوبصورت شيء آهي ته شايد اسان ايترا خوفزده ن هجون ها. سند انتهائي ڏرخيز ذهن پیدا کيا آهن لازماً جي پرسان هڪڙو ڳونڙو آهي جنهن کي طيب

مان هڪ جيڪڻ جي دڪان تي چڙهي ويس اتان ليدر جي جيڪ ورتی ان کانپوء هڪ واچن جي دڪان تي ويس اتي کانش مختلف واچن جي قيمت پچا ڪيم، هڪ واچ مون کي تمام گھشي پسند آئي. کانش واچ وئي پائي ڏنم بانهن ھر به ڏاڍي سٺي پئي لڳي، قيمت ٻڌايائين ته مان حيران ٿي ويس هڪ لک ڀورو. مون پچومانس ته ايتري مهانگي چو آهي ڏاڍل ڏانهن اشارو ڪري چيائين ته اهو پلاتينيم جو آهي ۽ اندر جيڪي انگ لکيل آهي اهي هيرن جا آهن مون سمجھيو ته شايد ڪاپي هوندي خير اهڙي واچ ثوري عرصي لاء پائي ٿي سگهجي ٿي خريد ڪرڻ لاء شايد انتظار ڪرڻ پوندو ۽ لڳي ٿو شايد مستقبل قرب ھر وئي به سگھون. هيء هڪ نديڙي خوبصورت بازار آهي جتي ضرورت جون شيون گهت، آرائش ۽ آسائش واريون شيون وڌيڪ آهن هونئن به اهڙين جاين تي ضرورت واريون شيون گهت هونديون آهن يادگار ملندا آهن ڪاشي ۽ شيسي مان ٺهيل شيون ملنديون، مهانگيون واقون، بريسليت ۽ خوشبو ملنديون مان هڪ خوبصورت ڳالهه نوت ڪئي ته اتي ڪجهه دڪان جا نالا مشهور شخصيتن جي نالن پئيان آهن جيئن ڏانتي، ڪارل مارڪس، پڪاسو، مائيڪل اينجلو وغيره اها بهترین روایت آهي ته پنهنجن وڏن ماڻهن کي هن طريقي سان به پيٽا ڏني وڃي منهنجي به شديد خواهش آهي ته اسان به سند ۾ دڪان ۽ مارتن جا نالا استاد بخاري، شيخ اياز، تنوير عباسي، مقصود گل، هيمون، سويو گيانچندائي جهرڙن ماڻهن جي نالن پئيان رکون.

جي ڪناري پاڻ فوتو
Arno گرافي ۽

لاهن چاڙهن ۾ اهو ڪتاب خبر ناهي ڪيڏانهن گم ٿي ويو، منهنجي اها شديد خواهش آهي ته اهو ڪتاب ملي وڃي. جيڪڏهن اسان کي موت جو اهڙو خاڪو ناهي ڏسيو وڃي ته شايد اسان جي ذهنن ۾ اهو خوف نرهي اسان زندگي انهن وهمن وسوسن کان بالاتر ٿي ڪري گذاريون.

Arno جي مرڪز ڏانهن آيس، جتي هڪ وڏو چوک هو ان جي وج ۾ گهڙن جا وڏا پڻ جا مجسما نهيل هئا انهن جي چوڙاري پاڻيءَ جا ڦوارا پيا هلن ۽ ماڻهن جو هجوم انهن جي ارد گرد ويٺل هو ڪي آئسڪريم پيا کائين، ڪجهه برگر ۽ ڪي بيئر پيا پيئن، بيئر ۽ وائين ائين پيئندا آهن جيئن اسان ڪا ڪولڊرنڪ پيئندا آهيون. گهڻي گهڻن جي ڪجهه ٿڪاوٽ پئي محسوس ٿي ان لاءِ مان به آئسڪريم ورتني ۽ اتي ئي ويهي کائڻ لڳس منهنجو ارادو اهو هو ته ڪجهه دير آرام ڪري پوءِ ماڻيڪل اينجلو اسڪواير طرف ويچجي جيڪو شهر جي مرڪز کان ڪجهه ڪلو ميٽر هو. مون کي پنڌ گهڻن ڏاڍو وٺڻدو آهي جيڪڏهن رستو خوبصورت هجي ته تمام گهڻو مزو ايندو آهي ۽ ان سان گڏ جيڪڏهن ڪو خوبصورت همسفر هجي ته پوءِ مان ميلن جا ميل گهڻمي سگهان ٿو. نشي گل ۾ هڪ چوٽي آهي مشڪپوري جيڪا اصل ۾ مكيش پوري آهي پر اسان ان کي به مسلمان ڪري ڇڏيو ان جو چوٽي تائين سفر اٺ ڪلاڪ آهي. اها هڪ حسین وادي آهي. نشي گل ۾ صبح جو سوير ناشتو ڪري دوستن جو گروپ نڪتو ۽ منجهند جو 3 وڳي وڃي چوٽي تي پهتا هئاسين، پر جڏهن اسان اتي پهتاسين ته ٿکئي لهي ويا ٿنتي هوا، چوڙاري ساوڪ، حسین رنگ برنجي گل ۽ بلڪل تازي هوا. اونھو ساه پيا ڪثون ته جسم ۾ اندر تازگي لهندي محسوس پئي ٿئي اتي فطرت جي خوبصورت جو مزو وٺون ٿئي پيا ته تيز بارش شروع ٿي وئي ۽ ٿڌيون يخ هوانون گهڻ شروع ٿي ويون. اهڙي اوچتي موسم لاءِ بلڪل تيار نه هئاسين، پر اتان جا ڪجهه رهواسي لنگهي رهيا هئا جن اسان کي چيو ته سامهون وڻن جو جهڪتو آهي اتي وڃي ويهو دوڙي اتي وڃي پهتاسين. مينهن کان ته بچي وياسين، پر هوا جي ڪري سيءَ جو احساس وڌي ويو، پهاڙن جي موسم به نخريلي محبوبا جيان آهي ڪجهه دير کانپوءِ هوا ۽ بارش بند ۽ سج ڦڪري پيو ۽ هر شيءَ دوتل ۽ اجري ٿي پئي. زندگي چڻ خوبصورت ٿي پئي هيٺيانهين تي اچڻ جو سفر آسان آهي پن تن ڪلاڪن اندر اسان واپس اچي هيٺ پهتاسين.(هلندڙ)....

چوندا آهن. مين رود تان گذرندی هڪ خوبصورت حويلي نظر ايندى آهي اها حويلى هئي "دادا سام جيئسنگهاڻي" جي. سند هر انتهائي گهٽ ماڻهن کي اها خبر هوندي ته سام جيئسنگهاڻي ايڪيهين صديءَ جي اوائل هر پوري دنيا جو دورو ڪيو ۽ سفر نام لکيا هئا اهي سڀ جو سڀ انگريزيءَ هر هئا سندس هڪڙو ڪتاب آهي "وين آف لائف" Vision of life زندگيءَ جو مشاهدو هڪڙو ناوليت آهي.

"صبح جو سوير واري ترين مان نه پڪڙيندو آهي ان اڪثر رات گذری ويندي آهي ۽ صبح جو سوير ماڻهو پنهنجي منزل تي پهچي ويندو آهي. زندگيءَ جو محل ڏسٽ لاءِ مون رات جي ريل گاڏي پڪڙي ۽ صبح جو سوير ان استيشن تي پهتس جتي زندگيءَ جو محل هو استيشن تي زندگي محل ڏانهن وڃن لاءِ ٿانگا بيٺن هئا پر حيرت جهڙي ڳالهه آهي ته ٿانگي هر ويهن لاءِ صرف هڪ ماڻهو جي گنجائش هئي. مان به هڪ ٿانگي هر وڃي وينس. زندگيءَ جي محل جي سامهون وڃي لتس زندگيءَ جو محل انتهائي خوبصورت ۽ شاندار هو محل جي خوبي اها هئي ته کيس صرف وڏا در هئا ۽ هر در مان هڪ ئي وقت صرف هڪ ئي ماڻهو اچي ۽ وڃي سگهي پيو ۽ بن ماڻهن جو هڪ وقت گذر مون نه ڏنو اتي مون هڪ انتهائي خوبصورت دريان ڏنو هو سندس اکيون ڪاريون ۽ اونهيون هيون، سندس چهري جي مرڪ موهيندڙ هئي. جيستائين واري اچي مان ساڻس ڪچري ڪرڻ لڳس مون ڪائنس پچيو "نهنجي عمر ڪيتري آهي" چيائين "جيٽري زندگيءَ جي" مون ڪائنس اهو پچيو ته ٻڌائي منهنجو گهڙو ڪم آهي هتي چيائين ته هڪ ته مان ان ڳالهه جو نگهبان آهيان ته در مان هڪ ئي وقت هڪ ئي انسان اچي ۽ وڃي پيو اهو ته جيڪڏهن حياتي جي محل هر گند وڌي ويندو آهي ته صفائي ڪري صاف سترو ڪري ڇڏيندو آهيان ته جيئن جيڪي زندگيءَ جو محل ڏسٽ اچن ته خوش ٿي هتان وڃن. مان ڪائنس نالو پچيو ته هڪ جاذب مرڪ سندس چهري تي تري آئي ۽ هو انتهائي خوبصورت ٿي پيو، جواب ڏنائين "موت"، منهنجي چهري تي حيرت ۽ خوف جا تاشر اپرندى ڏسي چيائين ته ڏس تون به اچرج هر اچي وئين نه انسان مون کي انتهائي خوفناڪ سمجھيو آهي، پر مان سڀني جو دوست اهييان زندگيءَ جي محل کي صاف سترو رکندو آهييان تو مون سان ڪچري ڪئي ته مان توسان سٺي نموني مرڪي ڳالهابو" سام جيئسنگهاڻي جو اهو ناوليٽ گهڻا ئي سال اڳ سائين مقصد گل ڏنو هو جنهن جو ٿورو ترجمو ڪري لکيو اٿم جيڪي منهنجي ياداشت هر هو زندگيءَ جي

نیویارک ۾ نون ڏینهن

زاده اپرو

ڳالهائيندڙ موجود هو جنهن کي ڏسي خوشى ٿي ته هتي ڪو پنهنجي ملڪ جو ماڻهو موجود آهي ٻاهر وڃي توهان کي سڀئي ويچا وسرى ٿا وجن اتي توهان هڪبيٽي کي هڪ ئي حوالى سان محسوس ٿا کريو ته اهو پاڪستانى آهي. پنهنجي ڪمري تائين پهتاسين، مون کي نيو ڀارڪ شروع ۾ ڪجهه ڪراچي جهڙو لڳو، ڏاڍو ٿڪل هناسين. فريش ٿي بيدتى ليٽن سان ئي نند پنهنجن پرن ۾ پوري ورتو، رات جو 11:30 وڳي اک ڪلي وئي، ائين لڳو ته صبح ٿي ويو آهي. اسان سوچيو ته هاشيٽي تيار ٿي ٻاهر وڃي تائير اسڪواثر تي چڪر لڳائي اچجي، پر ٻاهر تمام گھٺو سيءَ هو ان ڪريوري سمهن جو ارادو ڪيوسين. ڇنچر جي ڏينهن صبح جو نند مان اٿي تيار ٿي هڪ پر واري ريسٽورانت تي ناشتي لا وياسين. نيو ڀارڪ جي موسم لاء اها ڳالهه مشهور آهي ته ان لاء ڪابه اڳكتيٽي ڪري سگهجي، پر سائنس ان ڳالهه کي رد ڪري چڏيو آهي. اسان کي ايئرپورٽ تان ايندي وقت درائيور فون ويٽر ايپليڪيشن ڏسي ٻڌايو هو ته صبح جو ھلڪي برسات ٿيندي ۽ ناشتي لا وڃڻ وقت ڏنر ته برسات ٿي رهي هئي اسان پنهنجي چترى ڪٿي ٻاهر نڪتاين هر طرف خوبصورتى پکڙيل هئي. نوجوان چوڪريون، چوڪرا، پورڙا، پڪا سڀ چتريون ڪٿي ٻاهر نڪتا هئا. ڪن ۾ هيڊ فونز لڳل يا هيٽنڊز فري لڳل رستن تان اكيلي سر به ڳالهائيندا وڃن. هتي مون محسوس ڪيو ته موسم ٿئي هجن ڪري ماڻهو ٽڪڙو هلن تا ۽ پوءِ جلدئي جسم گرم ٿي وڃي ٿو ۽ پوءِ سيءَ جو احساس گھٺو نتو رهي.

اسان پهرين ته ناشتي ڪرڻ جو پروگرام ڪيو هو سو هڪ خالي تيبل تي ويناسين ويٽر ۾ ڪري سڃائي ورتو ۽ کيس هيلو ڪري چيائين ته شايد سال ڪانپوءُ ٿو توکي ڏسان. ۾ ڪري به مسڪرائي کيس هائوڪار ۾ جواب ڏنو پوءِ مينيو ڪٿي آيو. هتي ڪاڌي پيٽي ۾ هاشيٽي ڪو وڏو مسئلو ڪونهي حلal ڪاڌو هر جاء تي ملي وڃي ٿو ۽ ناشتي ۾ ته بنهه ڪوبه مسئلو ناهي هوندو ڇو ته ڪيٽريون ئي شيون هونديون آهن جن کي ناشتي ۾ بنا ڪنهن وهم جي ڪائي سگهجي ٿو. اسان به پليٽر آردر ڪيا جنهن ۾ بريل، اسڪرمبلد ايگ، چيز، مڪن، بيڪ ٿيل گجر، پئن ڪيك ۽ هيٺ برايون هئا. ناشتو ڪري مون پنهنجي لاءِ چانه جو مزو ٻاهر ڏنو جيڪا بلڪل به ن وٺي. پاڪستانى ديسى چانه جو مزو ٻاهر وڃي جيٽرو ياد ٿو اچي ان جي حد ناهي. ان ڪانپوءُ اسان پنهنجي پنهنجي چترى ڪٿي ٻاهر نڪتاين. هوا ڏاڍي تيز گھلي رهي هئي ۽ سخت سردي جو احساس ٿي رهيو هو. هڪ دفعو ته منهنجي هٿ مان چتري ٿي چڏائي. رستن تي ماڻهن جا انبوه هئا، هر رستي تي پنڈ ڪندڙ عوام لاءِ زيرا ڪراسنگ جا نشان

آڪتوبر 2018 ۾ آمريكا وڃڻ جو پروگرام نهي ويو، منهنجي ڏي، مرڪ اعجاز جيڪا فارين سروس ۾ (يو. اين) جي ديسڪ تي آهي کيس (يو. اين) جي سيسشن ۾ وجڻو هو، مون کي به صلاح ڪيائين ته مان به ساٽس گڏجي وڃان. مون لاء ان وقت اهو فيصلو ڪرڻ ڏاڍو ڏڪيو هو ته جيڪڏهن مان ساٽس گڏجي تي وڃان ته پوءِ همسري مئنگرين نڪرڻ ۾ ٿوري دير ٿي ويندي. مون وٽ جيئن ته ملتپل ويٽر لڳل هئي ان ڪري ٿوري ويچار ڪانپوءُ ۾ ڪري جي آچ ڪي قبول ڪيم ۽ سوچير ته ڏينهن جو ٿوئ آهي مون کي وڃڻ گهرجي ۽ آمريكا جا وٺ ڏسي اچ گهرجن.

مان ڪراچي کان رات جو 12:00 وڳي اسلام آباد پهتيس ۽ 00:15 وڳي ۾ ڪري جي هاستل تي پهتيس جيئن ته ڏينهن بدلهجي چڪو هو هاشيٽي رات جو هڪ وڳي اسلام آباد ايئرپورٽ لا نڪرڻو هو. اسلام آباد جو نئون ايئرپورٽ به ڪافي خوبصورت ۽ ڪشادو آهي اڃان ڪافي ڪر ٿيو اٿس. اسان رات جو هڪ وڳي ايشپورٽ لا نڪتاين ۽ 00:20 وڳي ايئرپورٽ تي پهتاسين، صبح جو 04:00 وڳي اتحاد ايئر لائين جي ذريعي اسان کي پهرين ابو ظهبي پهچڻو هو. فلاٽيٽ پنهنجي وقت تي رواني ٿي، جيڪي فلاٽيون وقت تي پهچنديون ۽ اذام پرينديون آهن مسافرن جو پروسو انهن ايش لائين تي وڌندو آهي. اسان اسلام آباد کان ابو ظهبي صبح جو 06:35 تي اتي رساسيين. ايئرپورٽ جي دنيا به عجيب دنيا آهي جتي هر وقت زندگي روان دوان هوندي آهي. ابو ظهبي دنيا جي وڏن ايئرپورٽ مان هڪ آهي ان ڪري هتي مختلف ملڪن جا ماڻهو نظر ايندا آهن بيو ته سندن ايئر لائين پوري دنيا ڏي اذام پري ٿي ان ڪري جتان به اتحاد اچي يا وڃي پهرين ابو ظهبي ۾ استاٽ اوور ڪري ٿي. اسان به اتي ئي ناشتو ڪري فريش ٿي ديوتني فري شاپس ڏسٽ لڳاين. ٻن ڪلاڪن ڪانپوءُ اعلان ٿيو ته نيو ڀارڪ واري فلاٽيٽ ۾ بورڊنگ شروع ٿي وئي آهي. اسان به پنهنجي هٿ واري سامان سودو لائين ۾ لڳي ويناسين پنهنجي بورڊنگ پاس ڏيڪاري وڃي پنهنجي سيتٽن تي ويناسين. ڏهين وڳي ابو ظهبي ڪان آمريڪا لاءِ اذام پريسين. جيڪڏهن ٽيڪ آف سوٽو ته لينڊنگ به گھڻو ڪري سني هوندي آهي. ٽيڪ آف ۽ لينڊنگ ۾ پائليت جي 4:00 پيشوراڻ صلاحيت نظر پئي ايندي آهي. بهر حال شام جو 00:45 وڳي آمريڪا جي استيت نيو ڀارڪ ۾ پهتاسين. جهاز مان لهي سدو بيگيج ڪلير تي آياسين جتي اسان جو سامان اچ جو نالو ئي نه پيو وئي نئي ڪلاڪ پورو انتظار ڪرڻ ڪانپوءُ سامان آيو ۽ ٻاهر نڪتاين. ٻاهر ايمبسي جي گاڌي آيل هئي جنهن اسان کي هوٽل تي اچي چڏيو، جيڪا مينهين جي علاقئي ۾ هئي. هوٽل جي رسپشن تي هڪ پاڪستانى ڪراچي ۽ جو اردو

هر سوار تیٹھو هو اهي سوار ٿي ويا ۽ دروازا از خود بند ٿي ويا ۽ ترين تيز رفتاري سان هلن لڳي. سب وي ۾ ويٺڻ ڪاپوءِ منهنجي دل ۾ ڪيتراي پيرا اهو خيال آيو ته ڪاش اسان جي ملڪ ۾ به ان قسم جي سهولت هجي جنهن سان اسین هڪ جاء ڪان ٻي جاء ٿي وڃي سکھون ۽ رستن تي جيڪا گاڌين جي رش آهي اها به پوءِ ضرور گهنجي ويندي پر اها صرف منهنجي خواهش آهي. ترين پنهنجي منزل تي پهتي ۽ اسان ترين مان لئاسين ايڪليٽر جي ذريعي مٿي روڊ تي آياسين ۽ اتان کان پندٽ ڪندا 9/11 ميموريٽ تي پهتسائين. هي، اها جاء آهي جتي امريكا ۾ توئن تاورز کي دهشتگرديءَ سان تباہ ڪيو ويو هو. هي، خوبصورت يادگار ان واقعي جي ياد ۾ ناهيو ويو آهي. ان جو دزائين مون کي تمام گهڻو ڦڻيو. چو ته مون کي ائين محسوس ٿيو چڻ ته ان يادگار جي ذريعي غم ۽ ڳوڙهن جو مسلسل وهن محسوس ٿي رهيو آهي. هڪ چورس حوض نهيل آهي جيڪو تمام وڌي سائيز جو آهي جنهن جي اندر پيٽين انهن پائيپن ڪري چڻ پيرسان جي جي

مان تيزيءَ سان پائي هيٺ رهيو آهي، اتي بيٺ سان محسوس ائين ٿيندو ته توهان ڪنهن آبشار جي بيٺ هجو. انهيءَ حوض پت جي وٽ تي ڪاري پٽر مٿان انهن سڀني ماڻهن جا نالا لکيل آهن جيڪي ان ڏينهن حادثي ۾ اجل جو شكار ٿي ويا هئا. جنهن ۾ مون ڪجهه مسلمان ماڻهن جا نالا به ڏنا ڪيتراي ماڻهو گل ڪشي اچي ان ديوار جي مٿان رکن پيا ۽ سيلفيون به ڪين پيا

تـ

نهيل آهن ۽ سكيل ۾ ماڻهن کي پندٽ ڪڻ ۽ بيٺ جا اشارا آهن. ڪوبه ماڻهو هرو ڀرو سڪتل نشو توڙي، گاڌين کي رش وارن علاقئن ۾ آهستي درائيو ڪندي ڏنم. پندٽ هلنڌڙن جا حق شايد وڌيڪ محفوظ رکيا ويا آهن. ڪٿي به ڪو گوڙ ناهي، ڏڪ ڏڪان ناهي. مينهيتن جو علاقئو تمام مصروف علاقئو آهي جتي ٿائمز اسڪوائر به آهي. اسان به پندٽ ڪندا ٿائمز اسڪوائر تي پهتسائين دل کي هڪ عجيب خوشيءَ جو احساس ٿي رهيو هو ته هي، اها جاء آهي جتي هر سياح جيڪو نيو يارڪ ۾ اچي ٿو پنهنجو پير ضرور پائي ٿو. هڪ چوك آهي جتي سياحان جا ميلا آهن هر ڪنهن جي هتن ۾ ڪئما يا سيل فون آهي فوٽن ۽ سيلفيين جا سيشن آهن. هتي انجوابه ڪڻ واقعوي سولو آهي. چو ته توهان ڪي ڪي ۾ اهو نتو پيچي ته توهان ڪير آهي، ڪٿان جا آهي، امير آهي، غريب آهي ڪوبه توهان کي ڀا توهان جي هيٺت کي جج نتو ڪري. مون کي ته مسلمان جي پيٽ ۾ انهن امريڪين جي اندر برابري، وارو احساس وڌيڪ محسوس ٿيو. ٿائمز اسڪوائر تي به زندگيءَ جي تيز رفتاري عروج تي آهي ڪجهه سياح اچن پيا ته ڪجهه وجن پيا. نيو يارڪ ڪڏهن به سمهندو ناهي اها ڳالهه ٿائمز اسڪوائر لاءِ سئو سيكڙو سچ آهي. ٿائمز اسڪوائر تي هڪ وڌي اتريلڪشن آهي سان آهي "براد وي" جتي ڪيتراي ٿيٽر آهن ۽ انهن ۾ مختلف پلي هلندا رهن ٿا جن جي تكيٽ حاصل ڪڻ به هڪ وڏو مسئلو هوندو آهي اسان به هڪ پلي ۾ وياسين پر مون کي ان ۾ گهڻو مزو نه آيو ۽ پاڪستان 15000 ربيٽن جو نقسان ڪري پلي اڌ ۾ ڇڏي آياسين. شايد اسان غلط پلي جي چونڊ ڪئي هئي.

ڇنچر جي ڏينهن اسان باهر نڪڻ جو پروگرام ناهيو جنهن ۾ 9/11 ميموريٽ تي وجڻ جو ارادو ڪيوسيٽ، تيار ٿي 9/11 ميموريٽ لاءِ نكتاسين. اها يادگار مينهيتن کان ڪافي پري آهي ان لاءِ اسان کي سب وي ۾ سفر ڪري اتي پهچڻو پيو. سب وي جي دنيا به هڪ خوبصورت ۽ عجيب دنيا آهي، جيٽرو وڏو نيو يارڪ آهي ان جي زمين جي هيٺيان هڪ الڳ دنيا سب وي جي دنيا آهي. اندر ڪيتراي ڏڪان ۽ ڪافي شاپس نهيل آهن. هر رستي تي توهان کي سب وي جو پليٽ فارم نظر ايندو.

هيث وڃڻ جي لاءِ چاڙهيوں نهيل آهن، هيث لهي وڃڻ ڪانيپو، مختلف نشان لڳ ملندا ۽ ترين جا نمبر پيٽين تي نظر ايندا ته ڪهڙي ترين ڪهڙي اسٽيشن تائين ويندي. سب وي جي ذريعي سفر ڪڻ بلڪل آسان آهي رڳو توهان کي پنهنجي منزل ۽ ترين جي نمبر جي خبر هجڻ گهرجي. اسان به پنهنجي گهربل ترين ۾ چڙهي ويناسين جيڪا 9/11 تائين ويٺي هئي جتي اڳ ۾ ئي ڪيترا ماڻهو ترين جي انتظار ۾ بيٺ هئا. ترين آئي، آتوميٽك دروازا ڪilia ۽ 15 سيڪندين اندر جن ماڻهن کي لهڻو هو اهي لٿا ۽ جن کي ترين

خبر پئي ته هي درياده آهي ته مون کي پک نه تي پر جذهن مان ون ورلد سينتر تان نيو يارك جو نظارو کيو تدھن پک تي ته اهو ور وکر ڏيندر واقعي به درياده بادشاهه آهي. ان وقت مون کي پنهنجي سندوء جي ياد آئي مون اکيون بند کري سوچيو ته کذهن اسان جو سندوء به ائين ئي پاسجندو هوندو شايد ظاهر اک سان ان جا ڪنارا نظر نه ايندا هوندا هر طرف پاٿي ئي پاٿي هوندو جنهن ڪري سند سرسيز هئي، بيلا هئي، آبادگار سکيا هئا ۽ پوءِوري مان هبسن رور جي خوبصورتی، کي محسوس ڪرڻ لاءِ پنهنجون اکيون کولي ڇڏيون. فيري ۾ وينل ماڻهن پري کان ئي استيچو جون تصويرون ۽ ديو شوت پئي ڪئي. مان ب ڪنهن ننڍڙي پار وانگي جذباتي تي ويس ته جيڪو مجسمو اچ ڏينهن تائين رڳو فلمن ۾ ياتي. وي تي ڏسڻ ۾ تي آيو اهو اچ منهنجي اکين آڏو آهي. اهو مجسمو آزادي، جو مجسمو هڪ يادگار آهي امربيڪي تاريخ جو، جذهن امربيڪا پنهنجي آزادي، جا سئو سال پورا ڪياته فرانس اهو تحفو آمربيڪي عوام کي ڏنو جيڪو واقعي ڏسڻ وتنان آهي. ان مجسمي اندر آزادي، جو پورو پورو اظهار آهي جنهن به آرتست ان کي ناهيو هوندو ان آزادي، جي معني کي سمجھي پوءِ پنهنجي فن جي ذريعي ان کي اظهاريو آهي هڪ مجسمو جنهن کي ڏسي آزادي، جي معني سمجھه ۾ اچي ۽ روح ۾ لهن لڳي اهائي ان جي قيمت آهي ته اتي وجي ان کي ڏسجي ان جو ديدار ڪجي ۽ اکين ۾ آزادي، جا خواب ڪشي اچجن. ...
 (هلندڙ) ...

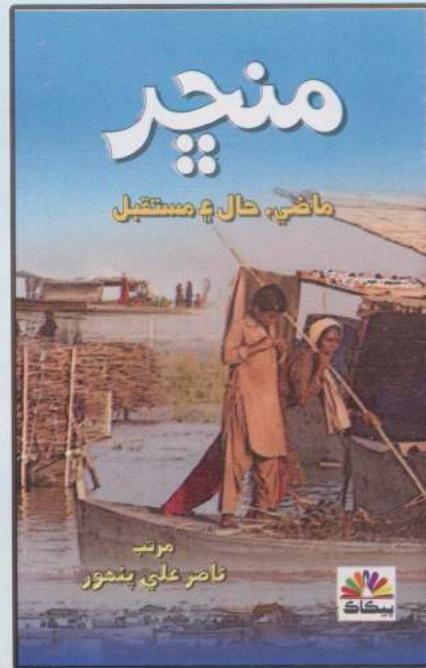
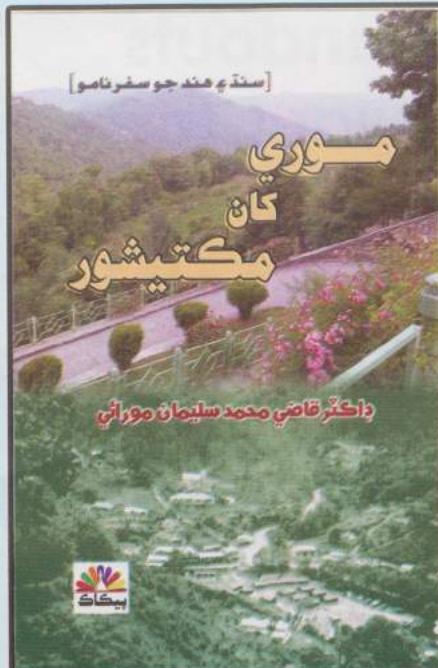
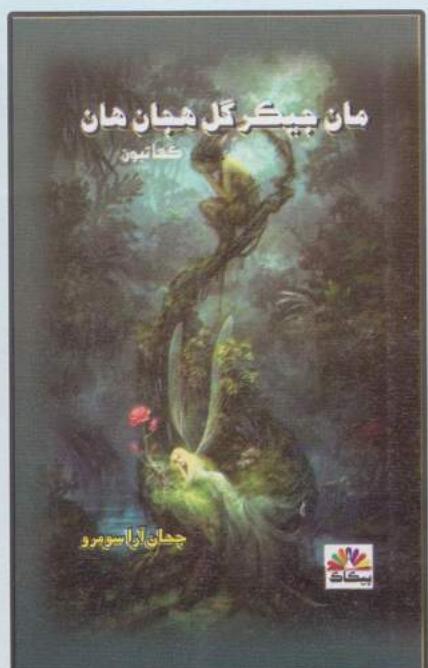
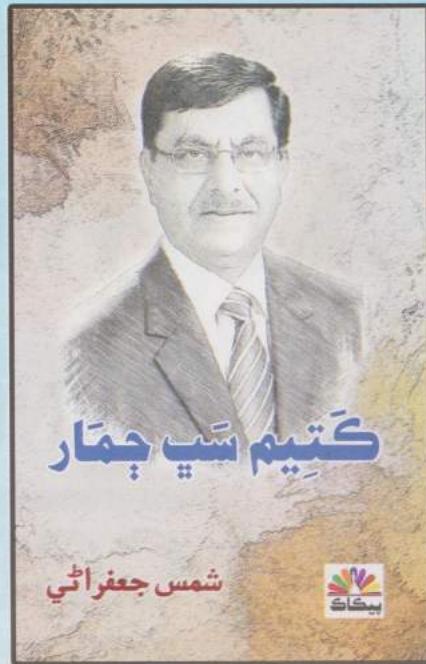
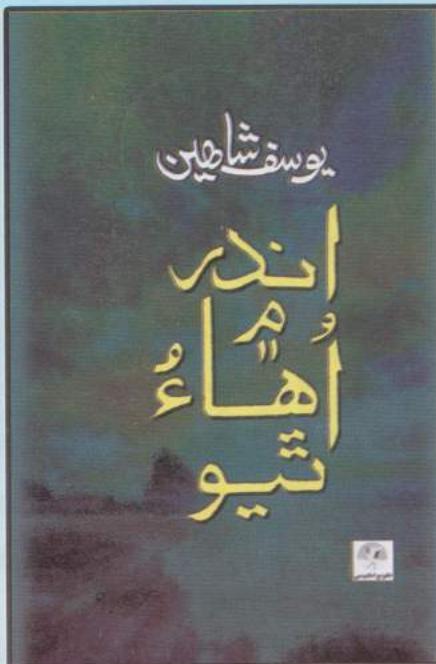
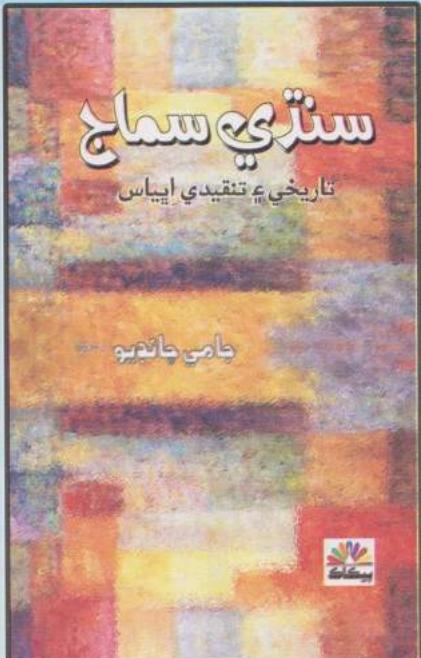
وديو به ٺاهين پيا. بهر حال انهن قومن کي خبر آهي ته شيون ڪيشن ناهجن. ان يادگار کي ڏسڻ کانپو، اتي هڪڙو وڏو شاپنگ مال سينچري 21 آهي جيڪو پنهنجي سائيز ۾ تمام وڏو آهي، پوءِ اسان اوڏانهن هليا وياسين جتان ثوري شاپنگ ڪرڻ کانپو، وري تائمز اسڪواير تي آياسين ۽ پوءِ واپس پنهنجي روم تي آياسين.

آخر جي ڏينهن يعني بشي ڏينهن تي استيچو آف لبرتي ڏسڻ جو پروگرام ناهي چو ته هتي اچي ان يادگار تي نه وجڻ منهنجي ليکي ۾ بيوقوفي ئي سڌي. مان ته ڏاڍي اتساهڪ هئس پر مرك کي شوق گهٽ هو چو ته هو، گذريل سال هتي اچي استيچو آف لبرتي ڏسي وئي هئي ۽ شايد ان ڏينهن تمام گھٹو سيءَ هو جنهن کان به هو، ڏلن پئي لڳي. چو ته اهو مجسمو هڪ ننڍڙي پيت تي لڳل آهي جتي فيري جي ذريعي تکيت وشي وڃيو ٿو پوي. اسان به گهران نكتاسين سب وي جي ذريعي ان جاء تي پهتاسين جتان اسان کي تکيت وٺي هئي فيري ۾ چڙهن لاءِ تکيت ورتيسين. هتي هر يادگار کي ڏسڻ جي تکيت آهي ۽ اندر وجڻ کانپو سخت اسڪرينتنگ مان به گذر ٿو ٿو پوي بهر حال ان سجي عمل جو به هڪ پنهنجو ئي مزو آهي سڀني سڀان سان گڏ اسان به سند جا پانڌيڙا اتي پهتل هئاسين مان سڀني کي پئي ڏنو ته اهي ڪيئن ٿا بيهن ڪتي ڪير ڪنهن کي ڏڪو ڏيئي اڳيان ته نتو وجي بيهي، بس ان قسم جو ڪوبه منظر اکين ن ڏنو. اهو استيچو هبسن درياده جي وج ۾ هڪ بيت تي نهيل اهڙو
 آهي. درياده بادشاهه ته
 آهي جهڙو سمند
 مون کي جذهن

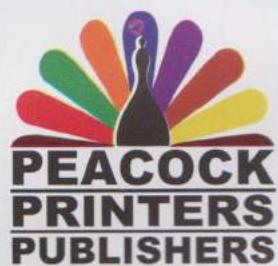
شعور کی اجاگر کرڻ ۽ حالتن کی پرکٹ لاءِ پڙھو

پیڪاڪ پبلشرس اينڊ پرنٽرس جا اينڊر ڪتاب

پيڪاڪ بڪ هائوس

404، رفيق سينتر، عبدالله هارون روڈ، صدر ڪراچي.
ويجهو: زينب ماركيٽ، سامهون پراٽي KESC جي آفيس
رابطي لاءِ: اقبال ابڑو 0341-2570527
021 35680607 [f /peacock.printers](https://www.facebook.com/peacock.printers)

Admissions Open

SCREENING TEST PREPARATION

CCE-2018 (PCS)

**Handouts
Regular Classes
Regular Tests
Grand Mock Test**

Join Us & Ensure Your Success